

პარლამ ხაროქა

ხალხური ზეპირსივყვიერება

სახელმძღვანელო
საშუალო სკოლის VIII კლასისათვის

სახელმწიფო გამომცემლობა
სამეცნ.-კვლავობიური სექტორი
თბილისი
1938

შრომის სიმღერები და ლექსები

გ უ თ ნ შ რ ი

შენ ჩემო გუთნის ღედაო,
ხარი გიბია მტრედაო
მეხრეებს გამოართმედი,
შეუხტებოდი ზედაო,
სიმღერა კარგი გცოდნია,
დასძახდი ზედი-ზედაო.

ქირიმე შენი, გუთანო,
მაგ შენი მრუდე ყელისა,
ვინც შენ მიღვენას შეიძლებს,
პური აქვს ძველის-ძველისა.

ხუთ უღელ ხარ და კამეჩში
გამოგარჩიე ლომაო,
მეუღლემ ვერ გაგიწია,
მე რა ვქნა საბრალომაო.

სახნის-საკვეთი განჯური,
ჯამბარა—ერევნულია,
კამეჩი ლოღეთ გაზრდილი,
ხარი სჯობს ზუზრანულია.

ხარმა იცვალა მხარია,
ღმერთო, შენ დაგვეხმარეა,
გუთნეულს მიე ძალია,
მტერს დაუყენე თვალია,
საქორწილო პური ვაცხოთ,
გადავიხადოთ ვალია.

ზედაობითა, გუთანო,
კვალი არ გაგვიტანია,
გავიდეთ და გამოვიდეთ,
საცაა წასვლის ხანია.

მამულსა ვნახავ გძელასა,
სადილი მოაქვს ლელასა,
მამულს ვნახავ ნარიანსა,
სადილ მოაქვს მარიამსა.

ხარმა სთქვა პირმა ნათელმა:
გამოვათავი ალოო,
ეხლა შინისკენ მივდივარ,
უნდა გავმართო კალოო.

გუთნი-დედას რა აცხონებს,
რა შეიყვანს საყდარშია?
შავი კამერების ცოდო
უხვევია კალთაშია,
კაი დარში თითონა ხნავს,
მეხრეს უხნავს ავდარშია.

ჰო-ტპუ, კამეჩო რქიანო,
შენი შეუღლე მქვიანო,
მეხრეობას ვერ გაგიწევ,
პატარა ბიჭი მქვიანო.

ხარმა სთქვა: ხარი ვერ მამკლავს,
თუ მეხრე მიდგა ლეთიანი,
ხშირ-ხშირად უნდა დავძახოთ
სიმღერა ლაზათიანი.

შენი ჰირიმე, გუთანო,
მაგ შენი მრუდე ყელისა,
წამოუწები გვერდზედა,
აღება იცი ველისა.

გამარჯვებულმა გუთანმა
სამოცხერ შემოუარა,
ნეტა რა ხარმა გაუძლო,
ანდა რა მეხრემ იარა?!

გუთნისა კრიკინი მიყვარს,
მეხრისა შემოძახილი,
მუხის ქვეშ დიდი ჩრდილები,
როცა ისვენებ დაღლილი.

უნდა შევაბა ხარები,
დავძახო ოროველაო,
სადაც კი მინდორი არი,
უნდა გადავხნა ყველაო.

შენი კირამე, გუთანო,
გათლილო წმინდა ხისაო,
შენ აქმევ პურსა ცოცხალსა,
დამმარხავი ხარ მკედრისაო.

ულელი ხარი ვიყიდე,
ყანა ავიზიარეო,
მოეხანი, პური მოვიდა,
კვერი დავაბზიალეო.

თ ო ხ ნ ა შ ი

დავთოხნოთ, ძმებო, ვენახი,
ლამაზად შეკაზმულია,
ღრმათაც ჩაუშოთ თოხები.
სიმღერები ვთქვათ ძმურია.

ჩქარა ეს სვე¹ გავიტანოთ,
ბიჭებო, ღვინო მწყურია,
ტიკით ღვინო მეგულება
გრილოში შენახულია.

დაკა, ბიჭო, წამოიდე,
თორე მაინთ სვე ბრუდეა,
დაკა, მხარში გამოსწორდი,
თორე ცუდი ხმა ცუდია.

დაიცა, მივალ გრილოში,
ჯამი დარიგდეს თიხისა,
ვენახის სათოხნელადა,
გული დამიწყებს ღიღინსა,

¹ სვე—გასათოხნი მიწის ზოლი (სროლი, კვალი).

დავკრათ და მიწა ვაბრუნოთ,
როგორც ნანგრევი ციხისა.

დასხდნენ და ღვინო დაასხეს,
მოსდევს სხვილსხვილი ჯამითა,
ერთმანეთს ეუბნებიან:
ესე აივსე ჯანიოთა.

ადექ, ბიჭებო, წავიდეთ,
თავში ღვინო შემომიჯდა,
ვენახის სათოხნელადა
ძაან გული გამიგიჟდა.

ერთი ჯამი მეც დამისხი,
საყველაწმინდო¹ გადავკრა,
მაშინ გიჩვენებ სეირსა,
შენთან თოხი როგორ დავკრა.

ვენახი კარგი იქნება,
თოხით ღრმად გათოხნილია,
ყოველთვის დაკრეფის დროსა
მას მტევანი აქვს სხვილია,
გათოხნილი ვენახისა
ღარში გამოდის სხვილია,
გაუთოხნავ ვენახისა,
მძიმედ ჩამოდის, წვრილია,
მაგრამ სწორე უნდა გითხრათ:
ღვინო ის უფრო ტკბილია.

თ ო ხ ნ უ რ ი

დამწკრივებულან ქალები
სიმინდის სათოხნელადა,
ლოყები დასწითლებიათ
ბიჭების საკოცნელადა.

ვთოხნოთ და ვთოხნოთ სიმინდი,
მალე ყანის მკაც მოვაო,
ჩვენთან იქნება სიმღერა,
მტერთან კი დიდი გლოვაო.

¹ საყველაწმინდო—უკანასკნელი.

ს ა მ კ ა ლ ი

ყანაო, ფათალიანო,¹
ბიჭებიც აქ არიანო,
სიმღერა დავაგუგუნოთ,
ნამგლებიც ავაქლრილოთ.

ბიჭო, გამოჰქარ მარაგი,
აახმაურე ხელიო,
რკინის უღილი გადასდე,
ყანას გამოსჭერ ყელიო.

გადაუგრიხე კისერი,
ქალს შენსკენ უყავ პირიო,
ამოუკოცნე ტუჩები,
მოუვა ტკბილი ძილიო.

სოფლის ბოლოს ყანას ვმკიდი,
ნამგალს გაჰქონდა ქრიალი,
სამხარი გადმოგვიტანეთ,
ეგ ოხერი და ტიალი.

ვენახსა განაპირასა
ჩაურიგებენ მანასა²,
ვინც ღვინოს დაგვალევენებს,
იმას მოვუშკით ყანასა.

ძირში მოუსვი ნამგალი,
თორე თავთავი ცვივაო,
პატარა გოგოს დაეხსენ,
ცრემლები ჩამოსცვივაო.

შენ ღვინო დამალევინე,
ყანაც მომკილი გეგონოს,
თუ კი წყალს დამალევინებ,
ნულარც მომკილი გეგონოს.

¹ ფათალიანო—ბარაქიანო.

² მანა—პალო, მომცრო მარგილი.

ბიჭები მკიან ყანასა,
ნარიანსა და ჩალასა,
სიცხეს შეუწუხებია,
ველარ ატანენ ძალასა.

ნ ა მ გ ა ლ ს .

გლესავ და გლესავ, ნამგალო,
ნამგალო, ჩემო რკინაო,
ქასური¹ სალესავითა,
ნამგალო, ჩემო რკინაო,
გაგლესავ და მიგაყუდებ,
ნამგალო, ჩემო რკინაო,
გაგლესავ და გამიძეხი,
ნამგალო, ჩემო რკინაო.

ახლა კი შემოვუაროთ...

ჰარი ჰარალეო:

დათო, დათო, ჩემო დათო,
ჩემო დათუნაო.

დათვი ხეზე როგორ გაეა?

ჰარი ალალეო...

ტოტს მოიწევს, ისე გაეა...

ჰარი ალალეო...

ქ ა ლ ო ზ ე მ დ ა რ თ ე მ ლ შ ი .

გენაცვალე ქერის პურო,
ანაცერო დიკისაო,
ქალო, გქონდეს შებრალება
პირტიტველა ბიჭისაო.
გაუცინე, გააცინე,
მისთვის შენ რა გიქირსაო.

მოდი, ყურძენი მიირთვი,
თითა და ბუდეშურები.²
მაგისთვის არა მ კალია,
მივდივარ, მივეშურები.

¹ ქასური—სალესი ქვა.

² ბუდეშური და_თითა—ყურძნის ჯიშებია.

ს ა ზ ე ი ქ რ ო

ჯარავ, ჯარავ ბზიო,
ნართი დამირთიო,
დედამთილის საპერანგევ,
ობრად დამირჩიო.

არარუ დარეჯანასა,
გარედ გამოდგამს ჯარასა,
შინ რომ ყმაწვილი ტიროდეს,
გარედან ეტყვის ნანასა.

ჩარირამა შექოვდახოთ,
ჩარირამა ბებიო...
აბრეშუმმა გვილალატა
ბამბა შაინკ ბევრიო.

უ რ მ უ ლ ი

გენაცვა, შავო კამეჩო,
ნიკორა ზაქის დედაო,
შენი დაზრდილი ზაქები
მიმიდის მარილზედაო.

კამეჩი ღონიერია,
ულელსა ზიდავს ხისასა,
გაუქირდება, — წაიღებს
თავისასა და სხვისასა.

კამეჩო, მუხრანელი ხარ,
გაწევა გეცოდინება...
მე მუხრანელი არა ვარ,
ულელი მეჩოთირება.

ურემო, ფერსო მაღალო,
ბუნდი გიყრია გიშრისა,
კაი ხარები გიბია,
მაგრამ ტალახი გიშლისა.

სატივოზე ტივი შევკარ,
ტივი არი ნაძვის ხისა,
ორთაყვირები მოვასხი,
მოსასმელი არი წყლისა.

ჩემო ტივო, მაშინ გაქებ,
რომ ქალაქში ჩასულიყო,
თავს მუშტარი დაგხვეოდეს,
სხვაზე მეტი გასულიყო.

ახალშენს შეკვრენ ტივსაო,
ჩვენც დაგვიდებენ წილსაო,
მამასახლისი გვიცემეს,
უყურე ძაღლის შვილსაო.

გორიჯვრის წმინდა გიორგი,
გადმომცქერალი მტკვრისაო...
მეტივე ბევრი ჩამოდის
ქარელისა და სკრისაო.¹

¹ ქარელი და სკრა—სოფლებია ქართლში.

საწესო ლექსები და შელოცვები

მზე, მთვარე და ვარსკვლავები

მზე დედაა ჩემი,
მთვარე—მამა ჩემი:
წვრილ-წვრილი ვარსკვლავები
და და ძმბა ჩემი.

მზე და მთვარე

ნათელმა მთვარემა ბრძანა:
ბევრით მე ვჯობივარ მზესა.
დაჯდა, დასწერა წიგნები,
ზენა ქარი მიართმევსა.
მზეს რომ კაცი მიუვიდა,
მზე ძალიან გაჯავრდესა:
მე და ვარ და ის ძმა არის,
რათ ვძულდებით ერთმანეთსა?
ავი ამინდი რომ დადგეს,
ის ხომ ვერ გააშრობს გზებსა,
მციენანა კაცს ვერ გაათბობს,
თუ არ დაანთებდა ცეცხლსა.
თუ ეს სიტყვა ტყუილია,
ჰკითხვით ლამის მეხრესა.

მზე და სიკვდილ-სიცოცხლე

მზეო, ამოდი, ამოდი,
ნუ ეფარები გორასა:
სიცივეს კაცი მოუკლავს,
საწყალი აგერ გორავსა.

მზის საბალოგელი

(ახალშობილის აკვანზე)

მზევ ზინა და მზევ გარეთა, მზევ, შინ შემოდის!
უყვილია მამალსაო, მზევ, შინ შეჴოდის!
ძილო, რასა მეძინები? მზევ, შინ შემოდის!
გათენდი, თუ გათენდები! მზევ, შინ შემოდის!
ტანს პერანგი არ მაცვია, მზევ, შინ შემოდის!
მზე შინა და მზევ გარეთა, მზევ, შინ შემოდის!

ბატონების საბალოგელი

(ავადმყოფის საწოლთან)

იავ-ნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო!
ბატონებისა დედასა, იავ-ნანინაო!
უდგია ოქროს აკეანი, ვარდო ნანინაო!
შიგ უწევს ბატონის შვილი, იავ ნანინაო!
უსხია ოქროს ქოჩორი, ვარდო-ნანინაო!
ხანდახან გადაარწებენ, იავ-ნანინაო!
ტკბილად ეტყვიან ნანასა, ვარდო ნანინაო!
იავ-ნანა, ბატონებო, იავ-ნანინაო!
დატკბით, დატკბით, ბატონებო, იავ-ნანინაო!
შაქრად, შაქრად, დასიამდით, იავ-ნანინაო!
—თეთრი ზღვიდან გიახლებით, იავ-ნანინაო!
შვიდნი და-ძმანი ბატონნი, ვარდო ნანინაო!
შვიდ სოფელს შევეფინენით, იავ-ნანინაო!
ასე დავდივართ სოფელში, იავ-ნანინაო!
არც კაცი დავგიწვევია, იავ-ნანინაო!
არც რწყილი აგვიფრენია, იავ-ნანინაო!
იავ-ნანა, ბატონებო, იავ-ნანინაო!

საწერლის ლოცვა

სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმინდისათა, ამინ.
საწერელი მიდიოდა ჟამსა შუალამისასა. გზაში შამოყვარა მთა-
ვარანგელოსი მიქელ გაბრიელი.

— სად მიბრძანდები, საწერელო?

— სად მივალ—და

ხორცის საკმელად,

სისხლის სასმელად,

ძვალის სატკვერად,
ტვინის სალოკად.

— არ გაგიშვებთ, მამისა, ძისა და სულისა წმინდისა სახელითა!
გვითხარ, რა არის შენი წამალი?

— რა არის-და
ლორის ქონი,
ძეწნისა ცილი,
ქვაბისა ჟანგი,
ნიგოზი და პრასა,
კვერცხისა ცილი...

ვაი, რა მოვიგონე ჩემი თავის ჳირი.

თვალის ლოცვა

სახელი, სახელითა ლეთისათა,
მამისა ძისათა
სულისა წმინდისათა.

აღისასა, მალისასა
შეგილოცავ თვალისასა,
პირველ ჩემი თვალისასა,
შინაურისასა, გარეულისასა,
მოხუცებულისასა,
ყმაწვილისასა,
თვალჩიჩხისასა,
თვალშავისასა,
კოკმაღლისასა,
კოქდაბლისასა,
ბიქისასა, გოგოსასა.

შენთა თვალთა მთვალავეთა,
გულით არამთა

თვალთა ნაცარი,
გულთა ლახვარი!

ასი კოდი ზახათი გულთა ასვია,
ასი კოდი ნაცარი თვალთა აყრია!

ჯურღმულსა ქვეშე ვნახე შუა ასპიტი,
ერთი თვალი ედგა წყლისა, ერთო ცეცხლისა,
გასკდა წყლისა, დაშტა ცეცხლისა,
ისე დაშტება შენი ყოველი თვალი მთვალავეი,
გულით არამი,

წაიქცა ორი ძირი მწარე ბალი,
 წავარდა ორივე სახედავი ხარბი თვალი,
 გაიარა ეზო,
 მოიტეხა თეძო,
 გაიარა საბზელი,
 დაეფსო თვალი სამზერი,
 წავიდა წისქვილში,
 ქვა მოხვდა წინ ცხვირში!
 დასწერე, ღმერთო, შენ ჯვარი
 არგე ლოცვა ჩემი!

კალანდა: ძველად გურიაში

კალანდას, ან კალანდობას გურიაში ახალწელს ეძახიან. მას ახალი ტანისამოსით მიეგებებიან. სასუქების დაკვლაც აუცილებელია: ღორის, ინდაურის, მამლის, ყვერულის, იხვის, ბატის. როცა მამაკაცები ღორს ჰკლავენ, იმ დროს დედაკაცს პირში მარილი აქვს და ხელში მუგუზალი. როცა ღორი პირს დააბჩენს, დედაკაცი მუგუზალს ჰკრავს პირში, გემრიელი ხორცი ექნებაო! ღორზე მამალს წააკლავენ. მამალს „ზვარაკს“ (მსხვერპლს) ეძახიან. ახალწლის საღამოს ეძახიან „ცხემლის (რცხილის) კრა“ საღამოს. დილით ყველა ცდილობს სხვას ადგომა მოასწროს, თუ მოასწრო ზაფხულშიაც ყანის დამუშავებას მოასწრებს. ადგებიან თუ არა, გობზე დააწყობენ: ქათამს, ღორის ხორცს, ოქროს, ვერცხლს, კოთხოთი ღმოს და დედო-პურს. აიღებს გობს მამაკაცი და გადის კარში. მას „ჩიჩილაკი“¹ მიუძღვის. ჩიჩილაკზე კიდეა: ფორთოხალი, ვაშლი, ორი პური, კურკანტელი², თხილის ბიბილო, აბრეშუმი და ქარვა. მიდიან მარანზე. მოხდიან უფროს კურს (ქვევრს) და იღებენ ღვინოს. ღვინის ამოღებაზე მამაკაცი ლოცულობს და შემოუვლის კურს სამჯერ. სხვები უკან მიჰყვებიან. ამის შემდეგ სახლში წამოვლენ; წინ „ჩიჩილაკი“ მოუძღვით, მას გობი მისდევს და ბოლოს მოდის ღვინო, მოადგება კარს მამაკაცი და იტყვის:

- კარი გამიღე!
- რა მოგაქვს—კითხავენ შიგნიდან.
- წმიდა ბასილე მობრძანდება და თან მოაქვს თეთრი საქონელი, სიცოცხლე, ჯანმრთელობა.

¹ ლათინური calendae—ახალ წლის დღესასწაული.

² ჩიჩილაკი—თხილის გათლილი ჯოხი, რომელსაც გრძლად ჰკიდეა წვრილად ჩამონათლები.

³ კურკანტელი—გვლის წითელი ნაყოფი.

- კარი გამიღე! — დაიძახებს კიდეგ.
- რა მოგაქვს?
- ოქრო, ვერცხლი, მარგალიტი.
- რა მოგაქვს? — კითხავენ მესამეჯერ.
- ნაშოვარი, მონაგები.

გაუღებენ კარს და მოულოცავენ ერთმანეთს. დაიკავებენ სანთელს ხელში და ლოცულობენ. მერმე გამოდიან კარში და სამჯერ ისერიან თოფს. წინაღლით ცხემლაა მოქრილი და ისე უნდა შემოიტანონ სამსამი ღერი; დააყრიან ცეცხლზე და უცქერიან, ვისი შემოტანილი უმალ გაიპობა შუაზე, ამას აიღებენ და ტყეჩს¹ ახდიან. ამ ტყეჩს შეინახვენ, მოლუნავენ და პირველ გამოჩეკილ წიწილს გააძვრენენ შიგ. ამას მოჰყვება ჭამა და სმა. აგრეთვე დილით მიდიან ღვინით და ჭიქით ხელში ბროწეულთან და ვაზთან. იქ ჯერ ბროწეულს დაუღევენ (შესთავაზებენ) ღვინოს, შემდეგ ვაზს. დათვრებიან, ამას მოჰყვება წირვაზე წასვლა, თოფის სროლა და მეზობლებში სიარული მისალოცავად. ყველგან სუფრაა გაწყობილი. სალამოს გამოიტანენ ღორის თავს, სამკუთხიან პურს და დასდებენ მაგიდაზე. ახალგაზრდები სუფრას წაიღებენ მარანში, საწნახელთან. აქ ერთი დაიკავენს ნაჯახს ხელში, ყუით სცემს საწნახელს და ამბობს:

სხვის მამულში ფურცელი,
ჩვენს მამულში ყურძენი;
ჩვენს ქალებს კვირისთავი,
სხვის ქალებს ვირისთავი.

შემდეგ ნაჯახიანი დაიყვირებს:

— აგუნა!

— ვიო, ვიო, — მიაძახებენ სხვები.

— ბახვი, ასკანა, ინტაბუეთი.

მასვი, მაჭამე, მისთვის მოვედი!

— ვიო! ვიო!

ამას მოყვება ალი-ფაშა² და 1 იანვარიც გათავდება. იანვრის ორს არის ქათმების ფერხვა: დილას ადგება დედა-ქალი და გასტეხს ოცდაათ კაკალს. ეს იმ რწმენას ნიშნავს, რომ ყოველ კვერცხიდან წიწილი გამოვა. მერე აბნევს სახლში ღომისა და პურის მარცვლებს და ამბობს:

ჯი, ჯი, ჯი მამალაო!
გამოკეკე დედალაო!
ას დედალი, ას მამალი
ასი მისი მოჩხოროზი.

} ს ა მ ჯ ე რ .

¹ ტყეჩი — თხელ ნაწილებად დახდილი ზის ტოტი.

² ალი-ფაშა — ცნობილი სიმღერაა გურიიში.

ამ დღეს სახლს არ გამოხვეტენ. შფერხავი დედაკაცი საჯდომს ვერ გამოიცვლის, თუ არა კრუხიცი ერთ ბუდეზე არ გაჩერდება! ფერხვის შემდეგ უცდიან, ვინ მოვა პირველად მომლოცავი, მეფეხე, თანაც დიმიხსოვრებენ, ვინ იყო კაი ფეხის და ვინ არა. ამას ეძახიან ბრძნას.

სამგლოვიარო ლექსები

დალაი თქვით, დალაი, მხედრებო!—დალაი, დალაი!
ძნელი არს დალაობაი!—დალაი, დალაი!

ბრალია, ძმაო, ბრალია!..—დალაი, დალაი!
შენი ულაშქრო სიკვდილი!—დალაი, დალაი!
ლაშქარს გიკითხვენ სწორები!—დალაი, დალაი!

წინ აღარ გაუძღვებია!—დალაი, დალაი!
მტერთან ხმალამოღებულო!—დალაი, დალაი!

სწორში თავგამოდებულო!—დალაი, დალაი!
ქკვიანო, საქციელიანო!—დალაი, დალაი!

იმედო თავის ქვეყნისავე!—დალაი, დალაი!
კარზე გიდგანან სტუმრები!—დალაი, დალაი!

სტუმართ არ დაუხედებო?—დალაი, დალაი!
შენი დედაი ბეჩავი!—დალაი, დალაი!

სანთლებურ ჩამოდნებაო!—დალაი, დალაი!
ეგ შენი ცოლი ბეჩავი!—დალაი, დალაი!

სუროსვით ექანებაო!—დალაი, დალაი!
ეგ შენი გვარის ქალ-რძალნი!—დალაი, დალაი!

შავითაც იმოსებაო!—დალაი, დალაი!
ეგ შენი ნაცომ-ნამოსი!—დალაი, დალაი!

დარბაზს არ იცვითებაო!—დალაი, დალაი!
ეგ შენი წვერი, ულვაში!—დალაი, დალაი!

იხ-ვარდივით ყვავისო!—დალაი, დალაი!
ნეტავ შენ, საიქიოსა!—დალაი, დალაი!

შიგ შეხვალ მტრედის ფერადო!—დალაი, დალაი!
სუფრა გიდგს გარიგებულო!—დალაი, დალაი;

გაკეთებული თეთრითო!—დალაი, დალაი!
ზედ გიდგან მელვინები! დალაი, დალაი!

ხუცითა, დიაკვნებითო!—დალაი, დალაი!
ამოიღებენ, დალევენ!—დალაი, დალაი!

ღმერთმა გაცხონოს სულითო!—დალაი, დალაი!

ძალის სიზმარი

წუხელი სიზმარი ვნახე, ნეტა, დედავ, რააო?
აღვისხე წაქცეულიყო, ნეტა, დედავ, რააო?
ორი ტოტი მომტვრეოდა, ნეტა, დედავ, რააო?
ფურცელიც მთლად გასცვენოდა, ნეტა, დედავ, რააო?
წყაროს თვალი დაესილიყო, ნეტა, დედავ, რააო?
წყალს კიდობანი მოჰქონდა, ნეტა, დედავ, რააო?
თან სამოსელიც მოჰქონდა, ნეტა, დედავ, რააო?
ბერი ხარი მობლაოდა, ნეტა, დედავ, რააო?
ბოსელში ფური ღმუოდა, ნეტა, დედავ, რააო?
ორი გვრიტი ღულუნებდა, ნეტა, დედავ, რააო?
წერილიცები მოფრინავდენ, ნეტა, დედავ, რააო?
წინ ყორანი მოუძლოდა, ნეტა, დედავ, რააო?

დედის მოთქმა

(სამი დღის შემდეგ ის ქალი მოკვდა და დედამ ასე დაატირა)

ბლვისხე რომ წაქცეულა, შვილო, შენი ტანი არი,
ტოტები რომ მომტვრევი, შვილო, შენი მკლავებია,
ფურცლები რომ გასცვენია, შვილო, შენი თმები არი,
წყაროს თვალი რომ დაესილა, შვილო, შენი თვალებია,
წყალს კიდობანი მოჰქონდა? შვილო, შენი კუბო არი,
თან სამოსელიც მოჰქონდა? შვილო, შენი სუდარია,
ბერი ხარი რომ ბლაოდა, შვილო, მამაშენი არი,
ბოსელში ფური ღმუოდა? შვილო, დედაშენი არი,
გვრიტები რომ ღულუნებდენ, შვილო, შენი დები არი,
ჩიტები რომ მოფრინავდენ, შვილო, ასაბია¹ არი,
ყორანი რომ მოუძლოდა, შვილო, დეკანოზი არი.

სატრფიალო და სასიმღერო

იამა გშობა შობითა,
ვარდმა გაგზარდა ქებითა,
ნარგიზმა ძუძუ გაწოვა,
შეგამკო სურნელებითა!

მალლიდან გადმოვიხედე;
დაგხედე მწოლიარესა:
ფერი მიგიგაგს ლალ ღვინოს,
ქიქაში მდგომიარესა.

¹ ასაბია — მიცვალებულის პატივსაცემად მოსული სტუმრები.

სიცილი ელვას მიგიგავს,
როდესაც გაგეცინება;
სილამაზითა მზეს ჰგეგხარ,
დილით რომ მოეფინება.

ციდან წამოვა ტოროლა,
ჩამოთვლის გალობასაო...
წიგნი, ჭრა-კერვა გცოდნია,
ნეტავ შენ ქალობასაო!

შენი ქება შემომესმა,
შენი კარგი თავისა;
გაივლი და გამოივლი,
შუქი გადვა მთვარისა!
ზურგზე ნაწნავი გაყრია,
სისხო ჩემი მკლავისა;
თმის წინადან შუბლი არი,
საწერელი კალმისა;
შუბლს ქვევიდან წარბები გაქვს,
მოწეული მაყვლისა;
აქეთ-იქით ლოყები გაქვს,
საკმეჩები ვაშლისა;
ლოყებს შუა ტუჩები გაქვს
სასუტები თათლისა;
ტუჩებს შიგნით კბილები გაქვს
ჩემი გულის დარდისა!

პირ-მზეო, პირი მას გიგავს,
დილით ვარდს ნამი ეყაროს,
მთვარეს გავსილსა—პირიდან
ლრუბელი გადაეყაროს!
ნეტავი, შენთან მამყოფა,
გულს სევდა გადამეყაროს!

იმერეთი დამივლია, ქართლი შემეიჯერებია¹,
არ მინახავს შენისთანა: ყელი მოგიღერებია.
წამწამსა და წამწამ შუა ბალი გაგიშენებია,
შიგ სურვილი ჩაგისახავს, ყველა გაგიშტერებია.

ხომალდში ჩავეჯექ, ზღვას გაველ, ფრანგის ქვეყნები² ვნახეო;
სულ დავიარე ხმელეთი, ვერ ვნახე შენი სახეო;

¹ შეჯერება—შემოწმება, თავის თვალთ ნახვა, გაცნობა.

² ფრანგის ქვეყნები—იგულისხმება ევროპის სახელმწიფოები.

ანთებულ სანთელს გამსგავსე, დილით ცისკარზე გნახეო;
 ხელში გეჭირა ყმაწვილი, ფარსაგ¹ ვერ დაგინახეო;
 შენს ლოყას ვარდი ყვაოდა, გშვენოდა ღია ფერია;
 ლაწვს² მოციმციმე³, ხალივით, ნამი ცით მონაბერია;
 შურიტ დაგფრენდა⁴ ნიაფი, გირხევედა დალალ-კავებსა⁵,
 წარბი, წამწამი ყორნისა ჰბურავდა გიშრის თვალბსა;
 თვალსა, რა თვალსა? ცის მნათსა, წყვდიადში მოელვარესა,
 მოვლინებულსა ამ ქვეყნად, ნუგეშად დამაშვარალებსა!
 ტუჩს დაჰკდომოდა ღიმილი, ალისფრად მოლადლადესა,
 კბილ-მარგალიტი აფრქვევდა შუქურს⁷ ბიდამო და ველსა,
 რა თამარ? რა ქეთევანი? ვით შეგადარო ეთერსა?
 ისარს დაუსომ გულს მნახველს, ხელად⁸ დარბოდეს ტყე-ველსა,
 ფრანგის ქვეყნები დავაგდე, მიეძარ-მოეძარი ზღვებია:
 ვერსად ვერ შეეხვდი სიტურფეს ეგრეთსა, შენ რომ გხლებია!
 ხელსახოცსა გადმოგიგდებ, ოქრომკედით მოქარგულსა,
 შიგა გაეხვევ ჩემსა გულსა, შენთვის დამწვარ-დადაგულსა!
 ჩემო ამ სოფლის სიცოცხლევე, მაცოცხლებელო გულისა!
 შენი თვალწარბის კირიმე, მაგ შენი წმინდა სულისა!
 კოშკი ხარ მარმარილოსი, მძიმედ ნაგები კირითა,
 უკვდავებისა წყარო ხარ, მოდიხარ ოქროს მილითა,
 უცხო რამ კაბა გაცვია, ჩაყოლილია ღილითა,
 ნეტავი შენთან მამყოფა ყოველ დღე, მუდამ ძილითა,
 დაეკარგო ყოველი დარდი, გული აბევისოს ლხინითა!
 ნეტავი ვარდად მაქცია, შენს წინა გავიშლებოდე!
 პატარა ჩიტად მაქცია, უბეში ჩავიძვრებოდე!
 შაქარ-ყინულად მაქცია, ენაზე დაგადნებოდე!
 მას უკან მომკლა,—რა მგამა?⁹—შენს კეთილს მოვესწრებოდე!

¹ ფარსაგი—კარგი, გვარიანი, ხეირიანი; ფარსაგ—კარგად, ხეირიანად.

² ლაწვი—ლოყა.

³ ციმციმი—ბრწყინვალეობა, კამკამი.

⁴ დაგფრენდა—თავს გველებოდა.

⁵ დალალი—ნაწნავი (თმა).

⁶ დამაშვარალი—დალილი, დაქანცული, მოწყვეტილი.

⁷ შუქური—ძლიერი შუქი.

⁸ ხელი—გიჟი.

⁹ „რა მგამა“—რა მენალვლება.

ვერცხლისამც თასად მაქცი¹, რო ღვინით აგვესებოდი,
დაფერილი მქნა წითლადა, შემსმევი, შეგერგებოდი!
ანა მქნა ვერცხლის სათითე², რო ხელზე ჩაგვეგებოდი!
ან შენი ნამგლის ყანა მქნა, რო ფხაზე³ შეგეკრებოდი!
ანამც მქნა ვარდი-ყოილი⁴, ცხვირპირზე დაგვეყრებოდი,
ან შენი ნანდაური⁵ მქნა, გულს ჯავრად ჩაგვეყრებოდი,
ანამც ძმა ვიყვე მოწილე, ცოცხალს არ გაგვეყრებოდი!

თავფარავნელი ზაზუკი

თავფარავნელი⁶ კაბუკი ასპინძას⁷ ქალსა ჰყვარობდა,
ქალი ანთებდა სანთელსა, სანთელი კელაპტარობდა;
კაბუკი წყალში შეცურდა, მიდის და მიუხაროდა,
ცალ მკლავზე გელაზი⁸ ეცვა, მარჯვენას ისე ხმარობდა;
ქალი ანთებდა სანთელსა, სანთელი კელაპტარობდა;
ერთი სულმყრალი ბებერი აქრობდა, აბეზარობდა⁹.
კაბუკი წყალმა დააღრჩო, ზედ ნიაღვარი ჩქარობდა;
კაბუკის ძუძუ-მკერდზედა ორბი იჯდა და ხარობდა!

ქალაუ შენმა მერდინმა¹⁰

ქალაუ, შენმა მერდინმა
ჰაერში გაიფრიალა,
სახე გამოჩნდა, თოლებმა
ელვარებ გაიკრიალა.
ცხელმა ნიაემა დაჰქროლა,
გზად შენკენ დამატრიალა,
გულს ცეცხლი შემოაყარა
და ჩალად ააბრიალა.

¹ სათითე—ბეჭედი.

² ფხა—ნამგლის მოლესილი პირი

³ ყოილი—ყვავილი.

⁴ ნანდაური—სასურველი, საყვარელი.

⁵ თავფარავანი—სოფელი და ტბა ჯავახეთში.

⁶ ასპინძა—სოფლის სახელია.

⁷ გელაზი—წისკვილის ქვა.

⁸ აბეზარობა—თავის მობეზრება, მოთმინებიდან გამოყვანა.

⁹ მერდინი — პირზე ჩამოსაფარებელი მსუბუქი ქსოვილი.

ქალაუ, მითხარ: „შენი ვარ“.
გულს რაღად დამეხურება.
მთას თუ მზის შუქი ათბუნებს,
ნისლი არ დაებურება.

გუნება გუნებასა ჰგავ,
სიტყვა ხო ორივ ერთია,
ჩემი და შენი გაპყრელი
თუმცა ზევითა ღმერთია.

მარგალიტი ავადულე,
გამოვიდა გუბე წყალი,
კალთაშია მოგიკვდები,
შენის ხელით მასხი წყალი.

არშისა¹ მთანი დათოვნა,
კალთანი ალგეთისანი,²
მომწონან თვალნი-წამწამნი,
შენ რომ ხარ მაგეთისანი.

სალხინო ლექსები.

პურსა სკამენ და ღვინოს სმენ,
სიმღერას არ იტყვიანო.
არ ვიცი რასა გლოვობენ,
არ ვიცი, არ იციანო!

ლხინს ნურა გირჩევნია რა,
სინამ ერთმანეთს ვხედავდეთ;
წადექ და მეც წამოვდგები,
სინამ ხმალს მოვუღერავდე.

ერთი ძირი ბია მედგა,
ორი ძირი ბროწეული,
ღმერთმა ყველა გიდღეგრძელოს
ამ სუფრაზე მოწვეული.

წისქვილს პური დავარიგე,
ჩამოვიდა მინდობითა.
ღმერთმა ისე ავაშენოს,
თეთრი³ მოგცეს კილობნითა.

¹ არში—სოფელია ხევში.

² ალგეთისანი — ალგეთის მთები.

³ თეთრი—ვერცხლის ფული.

ჩვენი მასპინძლის სასახლე ტურფად ნაგები ხეაო,
შიგ არის სმა და ღრეობა, ნიადაგ კარი ღიაო.

მასპინძელ კარგად მასპინძლობს, გულითა მხიარულითა,
მწვანე ქოშები გაცვითა მარანში სიარულითა.

ღმერთო, ნუ მოშლი ამ სახლში ღზინსა და გახარებასა,
ვაყების ქორწილობასა, ქალების გასტუმრებასა.

ბიჭო, აიღეთ თოფები, ავდგეთ, წავიდეთ წყალზედა,
მოგკლათ დედალი ხოხობი, გადავიკიდოთ მხარზედა!

მოდით, ბიჭებო, ვილხინოთ, არჰალაღე ვთქვათ მხრიანი,
უფალმა ნუ გაგვაგონოს თქვენი მარცხი და ზიანი.

ლაშქარს წასვლა მას უხარის, ვისაც კარგი ცხენი ჰყავსო.
დაბრუნება და შინ მოსვლა, ვისაც კარგი ცოლი ჰყავსო.

ეს ბიჭი კარგად თამაშობს, თითის წვერებზე დგებაო,
ამან ურო ფეხი იტკინოს, ის ხომ ჩვენ დაგვბრალდებაო.

ისტორიული ლექსები და ლეგენდები

ლემსი ვახტანგ მეფეზე

ვახტანგ მეფე ლმერთს უყვარდა:
ციდან ჩამოესმა რეკა,
იალბუზზე ფეხი შესდგა,
დიდმა მთებმა იწყეს ღრეკა.

ღავით აღმშენებელი და ღარუბანდის¹ კარები

(ლეგენდა)

ერთ ქართველ ვაჟარს საქონელი წაეღო გასაყიდად ღარუბანდს. გზაში თურმე ლეკები დაეცნენ და, თუ რამე ებადა, ყველაფერი წაართვეს. ვაჟარი მიიქცა ლეკის უფროსისადმი თხოვნით: შენს საბრძანებელში მოვედი, საქონელი მოვიტანე გასაყიდად და შენმა ხალხმა სულ წამართვა; სამართალს ვითხოვ, წართმეული დამიბრუნეთო.

— შენ სადაური ხარ? — ჰკითხა ლეკის უფროსმა.

— მე ქართველი ვარ.

— ჰო, აბა, მიდი საქართველოში და შენს მეფეს, დავითს, ფეხქვეშ ჩაუგორდი და სამართალი მას სთხოვეო, — უთხრა ლეკმა.

— სამართალს მე შენა გთხოვ, თვარა დავითს რომ ვუთხრა, საქმე ცუდად წავა.

— ჰმ!.. ცუდად წავა... რას მიზამს დავითი, ღარუბანდის კარები არ ჩამომიხსნას!..

ვაჟარი დაბრუნდა საქართველოში და ყოველივე უამბო დავითს; ისიც დასძინა, ლეკმა თქვა „დავითმა ღარუბანდის კარები არ ჩამომიხსნასო“.

დავითმა ვაჟარს უბრძანა: რადგან შენ ლეკებმა საქონელი წაგართვეს და მათმა უფროსმა შენი თხოვნა არ შეიწყინარა, იმ დაკარგულ

¹ ღარუბანდი — ახლანდელი ღერბენტი, ქალაქი კასპიის ზღვის ნაპირას, დაღესტანში.

საქონელს საქონლითვე უკან დავიბრუნებო. ეს თქვა და მოაყვანიდა ათასი ცხენი, ათასივე მათი წინამძღოლი. გააკეთებინა ორი ათასი კიდობანი და თითოში ჩასვა თითო შეიარაღებული ქართველი. ცხენების წინამძღოლები გამოაწყო ვაჭრულათ. ყველა ამას წინ გაუმძღვარა მომჩივანი ვაჭარი და გაისტუმრა დარუბანდში; თვითონ-კი უკან მიჰყვა. როცა დარუბანდს მიუახლოვდნენ, დავითმა გაგზავნა კაცი ლეკის უფროსთან: საქონელი მომაქვს გასაყიდად და ქალაქის კარები გააღეო. ლეკებს გაეხარდათ, უფრო მეტ საქონელს ვიშოვითო და გააღეს კარები.

დაღამდა. შუალამისას დავითმა გაახსენებინა კიდობნები და ამოაშვებინა იქიდან შეიარაღებული კაცები. ფეხზე იდგა სამი ათასი გულოვანი მეომარი. ამათ აიღეს დარუბანდი, წაართვეს ქალაქის კლიტეები ლეკთა მთავარს და ნადავლით დაბრუნდნენ შინ. დავითმა ჩამოახსენებინა რკინის კარები, რომელიც დარუბანდში შესავალ გზას იცავდა, შეუბა შიგ ლეკები და ისე ჩამოიტანა გელათში. ერთი ამ კართაგანი დღესაც მოწმობს დავითის სიდიადეს.

ლეკების მთავარს მეფე ლმობიერად მოეპყრო, დანაშაული აპატივა, დაქერილი ჰყავდა და გაუშვა. მაშინ განთავისუფლებულმა უთხრა მეფეს: რადგან ამდენი სიკეთე მიყავ, ეს მადლიც ზედ დასძინე, ერთი ტყავის სიფართე ადგილი მიბოძე დასასახლებლადო.

დავითმა უბოძა. ლეკთა მთავარმა მოიტანა ხარის ტყავი, დაქრა იგი წვრილ-წვრილ თასმებად, გადააბა ერთი მეორეზედ და ამ სახით თასმა იმ სიგრძე შეიქნა, რომ მთელ დარუბანდს გარშემოუარა; დავითმა ველარაფერი თქვა და დარუბანდი ისევ ლეკებს დარჩათ.

დავით აღმაშენებლის მკითხაჟია¹

როს ნაჰარმაგევს² მეფენი
შვიდნი მე პურად დამეხსნეს,
თურქნი, სპარსნი და არაბნი
საზღვართა გარე გამეხსნეს,
თევზნი ამერთა წყალთაგან
იმერთა წყალთა შთამეხსნეს,
აწე ამათსა მოქმედსა
/ გულზედაც ხელნი დამეხსნეს.

¹ ეპიტაფია—წარწერა საფლავის ქვაზე.

² ნაჰარმაგევი—ეხლა ს. კარაღეთი, გორის ახლო.

თამარ-მეფე და ხონთქარი

თამარ-მეფე და ხონთქარი
მაღალმა ღმერთმა წაჰკიდა.
ზღვაში ჩაუშო ხომალდი,
ზედ აღმასები დაჰკიდა,
შიგ ჩასხა ქართველთ ლაშქარი,
მრავალ წყალობას დაჰპირდა.

შუქურ-ვარსკვლავი და თამარ-მეფე,

შუქურ-ვარსკვლავი, გამჩენი ზამთარ-ზაფხულისა, თამარ-მეფეს-
დატყვევებული ჰყოლია და ჯაჰვებით დაბმული. ამიტომ თამარის მე-
ფობის დროს ზამთარი არ ყოფილა. როდესაც თამარს მოუნდებოდა
გასეირნება, თურმე შუქურ-ვარსკვლავი იქცეოდა ცხენად, შეჰკაზმავდა
თამარი და შეჯდებოდა ზედ. თამარს ერთი აღვირი ჰქონდა, რომლი-
თაც დააბამდენ ხოლმე შუქურ-ვარსკვლავს. თუ წამოჰყრიდენ ამ
აღვირს, მაშინვე რაშად გადაიქცეოდა და ვერავენ დაიქერდა. ერთ-
ხელ დაღლილი შუქურ-ვარსკვლავი თამარის გამზრდელს წაუყვანია
წყაროზე წყლის სასმელად. როდესაც თამარის გამზრდელმა მიიყვანა
წყაროზედ, შუქურ-ვარსკვლავმა უთხრა: აბა, აღვირიანჲა როგორ
უნდა დავლიო წყალი? თუ მადლს შევები, მარილიც მოაყარე: აღვირი
წამომყარე და წყალი ისე დამალევინეო! წამოუყრია თამარის გამ-
ზრდელს შუქურ-ვარსკვლავისათვის აღვირი. რაკი თავისუფლება
უგრძენია შუქურ-ვარსკვლავს, უცებ გამქრალა, შემძვრალა ლულაში,
წასულა და წასულა. გამოუყენა თამარმა ჯარები, მაგრამ შუქურ-
ვარსკვლავმა ასტეხა თოვლი, ნამქერი, ბუქი, ჯარებს გზა აერიათ
და ვერაფერი ჰნახეს. წავიდა შუქურ-ვარსკვლავი და შეჯდა იალბუზ-
ზედ. მას შემდეგ იქ ზის და ზამთარ-ზაფხული იმის ნება არის. თა-
მარს გამზრდელი დაუწყევლია; გამზრდელი კეჟუაზე შეშლილა, ქცეუ-
ლა ტარტაროზად. ახლა ეშმაკების უფროსად არის.

!თამარ-მეფე

საქართველოს დედოფალი,
დედა ქართლისა თამარი,
სიმშვენიერით მოსილი,
ამომავალი მზის დარი,

დავით სოსლანის მეუღლე,
 რომელს უმშვენა მან მხარი.
 დიდუბეში იქორწინა,
 სადაც რომ საყდარი არი.
 ნადიმობა გაუმართა,
 მოიწვია თავის ჯარი,
 ასი სული ცხვარი დაჰკლა
 და ორასი ნიშა ხარი,
 ლურჯი სუფრა გაუშალა,
 იქნებოდა ასი მხარი,
 ქვრივ-ობლებსა უწყალობა
 ოქრო-ვერცხლი დიდი ძალი.

თამარმეფის ვპიტაჟია

უბის¹ ავაგე საყდარი,
 უწყლოსა წყალი გავიღე,
 ისპაანს² დავსდე ბეგარა,
 სტამბოლს ხარაჯა³ ავიღე,
 თეთრ ზღვაში რკინა ჩაავადე,—
 ხმელეთი ჩემკენ მოვიღე,—
 ამდენი საქმის მომქმედმა
 ცხრა ადლი ტილო წავიღე.

ზურაბ ერისთავი

ზურაბმა ერისთავიშვილმა
 შეჰყარა დიდი ჯარიო,
 შემოაყენა არაგვსა
 არ ჰყოფნის ალაზანიო.
 საძოვრად—ბალახიანი
 ეგ თრიალეთის მთანიო.
 ლუროს დააყენ ქვეითი
 ნაყაროს—ცხენოსანიო.
 ბატონს მოუხდნენ კარზედა,

¹ უბისი—სოფელია ზემო იმერეთში, ცნობილია ძველი ტაძრით.

² ისპაანი—ირანის დედაქალაქი.

³ ხარაჯა—ხარკი.

სუმბათაჲ, შინა ხარო?
 შინა ვართ ბიძა-ძმის-წულნი,
 ორიც კარგ¹ გყუანან სხვანიო.
 ციხე გვაქ ხუროთ ნაგები,
 კუთხეს ვერ გვიწვდა ქვანიო,
 მალე გვიღვა ყოჩნი და ვაცნი,
 არ შეგვიფთხვინოთ თხანიო;
 დარბაზს ჩავგზავნეთ ქალები,
 ელენ-ქეთევან დანიო,
 კარებს არ შეარახუნოთ,
 არ შეგვიშინო ქალნიო,
 ორთ გაკმევთ მწარე სადილსა
 მალ მოვლენ ხევსურთ ყმანიო,
 ისარიც ბევრი დავხეკეთ,
 ჯორისაჲ გამოვცდანიო.
 ბორჩალოს ქედზე გადმოდგნენ
 ტიბაიძენი ცხრანიო,
 მკაცრად ჩაფარცხეს ისარნი
 როგორც ნაგვალსა ცვარნიო.
 აქეს ჩასკურნეს ლაშქარი,
 წითლად შეღებენ მთანიო,
 წყლებიც სულ წითლად შეღებეს
 მკვდარს ვერ უქციეს მხარიო,
 დაბრუნდა დამარცხებული
 ერისთავშვილის ჯარიო.

ზუკარაბის ბალაშქრება ხმისურეთში

დუჟეთ¹ იყრების ლაშქარი არ ერგებიან² გზანიო,
 სასმელად არ ეყოფიან ბაზალეთური ტბანიო³,
 სადგომლად არ ეყოფიან თრიალეთური მთანიო,
 ქვეით ღულის⁴ თავ მოვიდა, ნაკარვებს—ცხენოსანიო.
 ბაცეს სუმბატას მიუღგეს: „სუმბატაჲ, შინა ხარო“?
 —შინა ორთ⁵ ბიძა-ძმისწულნი, სამნი გეტანიან სხვანიო.

¹ დუჟეთ—დუშეთში.

² არ ერგებიან—არ ყოფნით.

³ ბაზალეთის ტბა, დუშეთის რაიონშია.

⁴ ღული, ნაკარვები, ბაცე და აქე ადგილების სახელებია ხევსურეთში.

⁵ ორთ—ვართ.

სკამზე გვიწყევლის ისარი, გამოვა ჯორის ცალიო.
 ჯერე ფარ გამოიყოლა, მემრე შიშველი ხმალიო.
 ბაცეს სასისკროდ¹ ატირდა აქეს ჩაბაკის² ქალიო:
 „მიშველეთ, ჩემნო მამულნო, მტერმა მამტაცა კარიო,
 მამიკლეს თათარ-ქართველთა ხევსურ მემეტე ქმარიო“.
 საკამატვილოს³ წამოდგეს ცხრანი ძიბლანი⁴ ძმანიო.
 „არ გამოგვისხნეთ დარნითა⁵ შუქო, თამარო, დანიო“.
 კვათეს ჩაყარეს ისარი, დილა რო ცამა ნამიო.
 კიბეს ჩაწურეს ლაშქარი, რო საკალმახე წყალიო.
 ვინ იჯე ღორღლოვანასა? გაგიწყურ კარატის ჯვარიო?
 დაჯუბებულსა ლაშქარსა შენ გაასწავლენ გზანიო.
 გუდელას დაჯდა ზურაბი, ატირდა ეგრ რო ქალიო:
 „დამაკლდა სათვალავშიგა სამოცი ხმალოსანიო,
 გაიქექ, ერისთვიშვილო, მოგდევენ ხევსურთ ყმანიო,
 თორ კიდევ ჩაწითდებიან კეოს გორ ქვეულანიო.
 აგერ ღულის თავს გახედე, მძიმე გადმოდგა ჯარიო“.
 რბოლით⁶ დაკრიფნა ზურაბმა გძელნი არაგვის გზანიო,
 ჩარგლის კართ დახვდა მშავლები, აყოლეს სისხლის კვალიო.
 ცოლი ეტყოდა ზურაბსა: „რად არ მოგიღეს მკვდარიო“?

ღალატით დახოცვა ხმისურებისა

ზურაბმ ხოყანა აიფრა⁷, ბევრს ვაჟს უტირა დედაო,
 ბევრს ქალს გაუხსნა ფარაგი⁸, უკბინა ძუძუზედაო,
 შეჩქარე დააგვიანა, აუბნა ნებაზედაო.
 უბარა ღუღუშაურსა, კაცს მისწევს ზედი-ზედაო:
 „ხევსურებ, ჩამომივიდან, ვინც ომში გამოდგებაო, —
 მშაველა, ჯინქარაული ნიაღე⁹ ნუ დადგებაო!
 სამნაიც გამაიყოლას, ომს გვერდით დაუდგებაო“.
 — „ხევსურებ, სამნა ნუ წაგას, — მჭედელი დაგვაკლდებაო.“

1 სასისკროდ — საცისკროდ.

2 ჩაბაკი — კაცის სახელია.

3 სოფლების და ადგილების სახელებია.

4 ძიბლანი — გვარია.

5 დარანი — სამალავი ადგილი.

6 რბოლით — სირბილით.

7 ხოყანა აიფრა — ქვეყანა აიკლო.

8 ფარაგი — გულის პირი.

9 ნიაღე — რასაკვირველია.

ხირიმებს თოფებს აკეთებს, ქურთემულ გაუსქდებოა¹.
 არ დაიჯერა სამნამა: „ნათვალ ორ არ მინდებოა“.
 ხევსურნ არაგვზედ ჩადიან, ყორან ჩახყეფდა ზედაო.
 ღერენა ცაბალუკისძე ცხენთ ქვეითაი ხყვებოა.
 პირ-შიშველადი ყოფილას, თავ რად არ შასწყალდებოა?
 შამეხვიენეს ზურაბსა თრუსოში სადილზედაო.
 გახუა ხეთეშაური ხევსურთ კას ეუბნებოა.
 „ზურაბს მოგიკლავთ, ხევსურნო, თქვენ, საქმე კარგად ხდებოა“.
 ხევსურებმ არ დაიჯერეს, ზურაბის ეტლი ღრევდაო².
 „ხმლებს ნუ დაინსნით, ხევსურნო, ზურაბ არ დაინდობოა“.
 დასხდეს, დარიგდეს ხევსურნი, ზურაბ მეღვინეთ დგებოა.
 ეუბნებოდა მსახურსა: „ჩოფინავ, რასა ღბედაოა“?
 „ამოდ მეექექე, ზურაბო: აქა გვყვან, ვერა ხედაო.
 სამოცს თავს მოვსკური ხევსურსა, თრუსოს რო სისხლი წყლევდაო.“
 თრუსოს ნახოკთა ხევსურთა ზედ ავი დარი დეეცა,
 მშაველა ჯინქარაულსა ტანს სისვი სკლატი³ ჩეეცვა,
 ბეკებს აასხეს ისარი; ბრალია, ჯაქვი არ ეცვა!
 ალუდი ალექსაური, ზურაბ რა ხერხად მაგეცა?
 მოგიკლა პირის მეღვინე, თაოდ ცოცხალი გაგექცა.
 შენ მოგიქნია, ზურაბო, შენი მსახური შეეკრა.
 ღმერთსამც ვინ გაღმარჯვებიყვა, ხვალ-დაშნას წვერიც შეეკრა
 ხახონას ბერდიაულსა მხართ თეთრი მშვილდი გადეცვა,
 ამაგის მოზინიბული³ ზურაბისადამც დეეკრა!
 ზურაბო, ერისთვისშვილო, სისხლისაც დამლევეს წყალია!
 შენ დაგვიხოცენ ლალატით ნარჩევ ხევსურთა ყმანია.
 რად არ გაუშვენ ველადა ხევსურნი-დ, შენი ყმანია?
 ამაშინ გამოჩნდებოდა, ვისიცა სკრიდა ხმალია!

ზურაბის ჯამრი

ზურაბს ჯაფრი კლავს ორისა: ხევსურეთისა, ფშავისა.
 ხევსურეთ კორმეშავისა კორმეშავ კლდისა შავისა,
 შიგ მდგომლის მარტიანისა, ხმალსისხლიანის ვაჭისა.

¹ ხევსურისას ზურაბის ბედი ძლევდა.

² სისვი სკლატი—რუხი მაუდი.

³ ამაგის მოზინიბული—იმის მოზიდული.

მრეკლე ბატონიშვილი

ბატონიშვილს ერეკლესა
ირმის ძუძუ უწოვნია,
წყალი უსვამს ალგეთისა,
თრიალეთზე უძოვნია,
დაკარგულა საჩალეში,
მონადირეს უპოვნია.

პატარა კახი¹

ჩვენი ბატონი ერეკლე
ერთი პატარა კახია.
ჯაჭვის პერანგი ჩააცვეს,
გაპკრა ხელი და გახია.

მრეკლე მფუფ და რაჯაბა²

რაჯაბაი შეიკაზმა
ჯაჭვითა და ჯინჯილითა:
—უნდა ქალაქს შემოვერტყა,
ამოვწყვიტო შიმშილითა.
ეს რომ ერეკლემ გაიგო,
გადაბრუნდა სიცილითა:
—შენი ერეკლე მოგიკვდეს,
ვერ გაგხეთქო სირბილითა,
განჯა შემოგარბენინო,
დაღესტანი ტირილითა!
ისე გაუწყვიტა ჯარი,
ერთი მირბის წინწილითა,
შეჭამანდი შეუნელა
კოჭითა და პილპილითა.
—დაჯე, რაჯაბ, პური ქაშე,
არ მომიკვდე შიმშილითა.
—რა პურისა მენადლეგბა,
კუჭი მტკივა სირბილითა.

¹ პატარა კახი—ერეკლე მეორე, მეფობდა ქართლ-კახეთში 1744—1798 წ.წ.

² რაჯაბა—ლეკების ბელადი ყოფილა.

მრეკლე და ფაშა

ეს ურჯულო ერის ფაშა
ერეკლეს აეშალაო...
ერეკლემ ჯარი შეჰყარა
თვალი ძლივ მოატარაო,
ათასი რუსი გაგზავნა,
იმისთვის ისიც კმარაო,
დალაბანდი დაუქარი,
გაუწყრა ჯარსა ჩქარაო.
თითო ზარბაზნის სროლითა
სამოცდასამი ყარაო,
რაც რომ ზარბაზნს გადურჩა,
მას მტკვარმა უყო ძალაო,
კბილებში ხმალი შემოჰჭრა,
ულვაში დაატანაო.

მრეკლე და აზატხანი:

აზატხან წამომდგარიყო, თან მოაქვს მთა და ბარია,
თორმეტ ათასი კაცი ჰყავს, ჯარია მეომარია,
მთაზე დაიცა კარავი, ქვეშ დადგა ოქროს სკამია.
დურბინდით გამოიხედა, სად არი ლორიქამია?
წადით, ცოცხლები მომგვარეთ, ერთსაც არ მოსჭრათ თავია.
ეს რომ ერეკლემ შეიტყო, წელს შეჰოირტყა ხმალია;
მიშველეთ, ქართლო, კახეთო, შვილები ხართ, თუ ძმანია!
ერთი ზღვა გადმოვარდნილა, ვერ გადასწვდება თვალია,
ცოლ-შვილს ყვლებს დაგვიჭრიან, მაშინ დადგება თვალია!
გავიქცეთ, ვერსადა წახვალთ, ცხენი არა გეყავს მალია.

¹ აზატხანი—ირანის მფლობელი, რომელსაც ერეკლე ეომებოდა 1752 წელს.

ზღაპრები და თქმულებები

საბრალო დედაბერი

საბრალო დედაბრისასა თავენი ყანასა მკიანო,
ლომნი უგრეხენ ულოსა და ვეფხენი შეუკერიანო,
დეენი ურემსა აბიან, ირემნი ძნასა ჰყრიანო,
შველნი კევრებში შებმულან. კალოს გარს დარბენიანო,
ზედ ანგელოზნი უსხედან წვრილ ხმაზედ დასძახიანო,
კინკები მარდად უქცევენ, ყანასა გაჰფორცხიანო;
ტახნი მისდევდენ კალოსა, მელები კუდით ჰგვიანო,
წერონი ანიავებენ და ბატნი დაკმაზიანო.
დათვებს ჰკიდიათ ტომრები, ორმოში პურსა ჰყრიანო,
მგლები წისქვილში გაგზავნეს, პურს მალე დაუფქვიანო,
შაშენი ფქვილს ნტყიცავს, გნოლი ჰხელს, კაჰკაჰნი ამოკრბიანო,
მტრედნი ჩააკვრენ ლავაშსა და გვრიტნი ამოჰყრიანო,
ვარიები ამზადებენ, იხენი სუფრასა შლიანო;
ზეკას ტოროლა გაგზავნეს ფრინველთა მოჰკრებიანო.
შენს მადლსა, ჩხიკენი ნუ გვინდა, სუფრასა აგვიშლიანო,
სილამაზითა ხოხობი შუაში ჩაისვიანო,
ბულბულნი გალობისათვის სულ თავსა დაისვიანო;
საწყალი ბერი ქედანი ბოლოში მოიგდიანო,
ერთად სმენ, სკამენ, ლხინობენ ჰარალეს დასძახიანო.

წიქარა

იყო და არა იყო რა. დეთის უკეთესი რა იქნებოდა? იყო ერთი
კოლქმარი; ჰყავდათ ერთი ვაჟი. კაცი მალე დაქვრივდა. ვაჟიც
დაობლდა, დარჩა პატარა. სახლისა და შვილის მოსაველეად ვაჟის
მამამ მეორე კოლი შეირთო. ვაჟი დედინაცვალის ხელში ჩავარდა.
უდიერი¹ დედინაცვალი ჰყავდა, მუდამ სცემდა პატარა ვაჟს და
აყენებდა ცეცხლის კალოში.

¹ უდიერი—თავისნება, უჯათი, ახირებული.

დედინაცვალს მეგობარი ჰყავდა, ქმარმა-კი არ იცოდა; ვაჟმა იცოდა და დედინაცვალსაც გულით იმიტომ უნდოდა ვაჟის მოშორება.

კაცს ერთი ხარი ჰყავდა—წიქარა. ვაჟს და წიქარას ერთმანეთი საშინლად უყვარდათ. მულამ დადიოდა წიქარასთან, აძოვებდა იმასაც და თვითონაც ერთობოდა.

დედინაცვალი-კი დროს ელოდა, რომ ვაჟი თავიდან როგორმე მოეშორებინა. ერთხელ მოიავადა¹ თავი და დაიწყო ტყვილად კენესა და გმინვა. ქმარმა ჰკითხა: რა გიშეულისო? ცოლმა უთხრა: შენის შვილის გულ-ღვიძლის მეტი ვერაფერი მიშეულისო! მამა ცოტა შეწუხდა ამ სიტყვის გაგონებაზე, მაგრამ, რო მეტი ღონეც არა ჰქონდა, ცოლი ირჩია შვილსა და დაკვლა დაუბირა.

მეორე დილაზე ვაჟი ჰხედავს, რომ მამა დანებსა ჰლესავს. — „რად გინდა, მამავ, ეგ დანა, რო ლესავ? ჰკითხა ვაჟმა.

— წაიყვანე, შვილო, — ეტყვის მამა ვაჟს, — წიქარას წყალი დაალევინე, უნდა დაკვლათო.

წაიყვანა ვაჟმა წიქარა წყალზედ. ასმევს წყალს და ტირის, ტირის, რომ იმის ცრემლები წყალთ ეწევიან.

— რა გატირებს, ჩემო მეგობარო? ჰკითხავს წიქარა: რაზედ ითხრი თვალებს, შემოგეულოს შენი წიქარა თავს!

— დაკვლას გიპირებენ, დაკვლას! ეტყვის ვაჟი.

დაღონებული წიქარა ამოიდგამს ენას და ეტყვის ვაჟს: „მე კი არა მკვლენ, შენ გიპირებენ ყელის გამოქრასო. წადი, წამოიდე ერთი სალესავი, ერთი სავარცხელი და ერთი ბოთლი წყალი, შემჯექ და წავიდეთო“.

წავა ვაჟი, მოიტანს ყველაფერს, რაც წიქარამ უთხრა, და მოვა. შეჯდება ვაჟი წიქარაზედ და გაქუსლავს.

გაიგო ვაჟის მამამ შვილის წასვლა, შეჯდა ერთს წყეულ ღორზედ და გამოუდგა. მირბის წიქარა, მთარბენს პტარა მეგობარს, მისდევს მამაც, ღორზე მჯდომი, დალესილი დანებით; მისდევს და ის არის, უნდა დაეწიოს.

წიქარამ უთხრა ვაჟს: „რადას ელი, მეგობარო, სიკვდილი თვალწინ გვიდგა, გადაღვარე ბოთლიდან წყალიო!“ გადააქცევს წყალს ვაჟი, გაჩნდება საშინელი ზღვა. ჰღელავს შავად ზღვა, გაბრაზებულია, ტალღები სიკვდილს უქადიან ყველას, მაგრამ ღორი არ უდრკება ზვირთების ცემას და მისტურავს. სანამ ზღვას გადაცურდება, წიქარა

¹ მოიავადა — მოიავადმყოფა.

და მისი შეგობარი კარგა გზას გაივლიან. ბოლოს გამოვა ღორიც. წიქარა ეტყვის ვაჟს: თავი მიიბრუნე, აბა მოდის თუ არაო?

მიიბრუნებს ვაჟი თავს; შორს ბუზივით რალაც მორბის და მოფრინავს. წიქარას ეტყვის: ბუზის ტოლად კი სჩანს რალაცაო!

— ეგ ღორია და ზედ მამაშენი ზისო, ეტყვის წიქარა და გაეშურება: წაიღიეთ შეგობარო, გავექცნეთ უსამართლობას, როდესაც იმის წინააღმდეგი ფარი არა გვაქვსო!

მირბის წიქარა და მიაქროლებს პატარა ვაჟს; მორბის ღორი და მოაეღვებს ვაჟის მამა დააფთობულ დაწებს... ცოტა კიდევ და ღორი დაეწევა წიქარას!

— გადააგდე სავარცხელიო! შესძახა ვაჟს წიქარამ.

გადააგდო ვაჟმა სავარცხელი. უცებ ისეთი წვრილი და ხშირი ტყე აიყარა, რომ შიგ თაგვი კუდს ვერ მოიბრუნებდა. სქრა კბილით ღორმა, სქრა და გავიდა. წიქარა და ვაჟი მირბიან.

კარგა გზა აქვთ გავლილი. მოიხედავს ვაჟი: შორს ბუზივით რალაც მოჩანს. — ღორი მოგვდევსო! ეტყვის წიქარა... ცოტა კიდევ, ცოტა კიდევ და ღორი წიქარას დაეწევა; მაგრამ გადააგდებს ვაჟს სალესავს და აიმართება საშინელი თვალუწვდელი კლდე წიქარასა და ღორს შუა. სქრის ღორი, სქრის, რაც ძალი და ღონე აქვს. აკეთებს კლდეში საკიბურებს და ადის ზევით. შუა ადგილში რომ მივიდა ღორი, ჩააქრა კლდის ფხს¹ ფხვა და თავის მხედრით უფსკრულში კი ჩაინთქა... წაიღო ჩემიცა და თქვენი პირი... ვაჟა და წიქარას ხსნის იმედი მოეცათ.

იარეს და გავიდნენ სამშვიდობოს, წიქარამ გაიყვანა ვაჟი ერთს ტრიალს მინდორ²ედ. იქ ერთი ალვის ხე იდგა, რომ იქის წვერი ცასა ჰაევდა. შესვა ზედ, მისცა ორი სალამური, ერთი საჭირო, ერთი სალხინო და უთხრა: „მე წავალ, მარტოკა ვიკლი მინდვრებზედ, ეძოვ. დავარჩენ თასა, შენ აქ რეექ: გაგიქიდეს, დაუკარ საჭარო სალამური და მე მამ ნეე აქ დავიბადები; გილხინდეს, დაუკარ სალხინო სალამური, სკმელსაც ის მოგიტანს და სასმელსაცაო“. გამოეთხოვა და წავიდა წიქარა.

ვაჟი იჯდა ალვის ხეზე და უკრავდა სალხინო სალამურს. გაიგონა ერთმა მეცხვარემ სალამურის ხმა, საშინლად მიეწონა და გადაწყვიტა იმისი შოვნა. მიჰყვა სალამურის ხმას, მივიდა ალვის ხესთან და ნახა, რომ ბიჭი სალხინო სალამურს უკრავს, პეპელები კი მგროვილან იმასთან და სალამურის ხმ. ზედ თამაშობენ და ირევიან ერთმა-

¹ ფხა — მოლესილი პირი ან ზურგი.

² ტრიალი მინდორი — დიდი გაშლილი მინდორი.

ნეთში. მეცხვარეს შური თვალები გადმოუბრუნდა. ვაჟს დაუძახა: „ჩამოდი ძირს, სალანური მაჩვენე, რისაა გაკეთებულიო“. მაგრამ ვაჟი არ ჩამოვიდა: წიქარასგან ჰქონდა ნათქვამი, რომ ალვის ხიდან არ ჩამოხვიდყო. ვაჟმა არ გაუგონა მეცხვარეს და არ ჩავიდა.

ადგება შურიანი მეცხვარე და წავა ხემწიფესთან. ხენწიფეს მოასსენა: ამა და ამ ადგილს ერთი ვაჟი ზის ალვის ხეზედ და ისე უკრავს სალამურს, რომ იმისი დაკვრით მთელი ქვეყანა ხარობსო. ხეწიფემ მაშინვე დაიბარა თავის ნახირ-ვეზირი¹ და უთხრა ან თქვენ უნდა მოიყვნოთ ის ვაჟი და ან უნდა იშოვოთ იმის შონეყანო.

ნახირ-ვეზირმა ხემწიფესთან ერთი ბებერი მოიყვანეს. ბებერმა უთხრა: „ნე მოვიყვან იმ ვაჟსო“. ადგება ბებერი, წაიყვანს ერთ თხს, ერთს სადგისს წაიღებს და მივა ალვის ხის ძირში. ვაჟი ზის ალვის ხეზედ და უკრავს სალანურს სალანურს. ბებერი ალვის ხის ძირში დგა, ჩხელეტავს სადგისით თხს და აჩხვლებს. ვაჟი დაინახავს, რომ ბებერი თხს აჩხვლებს, და დაუძახებს: „რასა ჰშვრები, დედილო, რად აჩხვლებ მაგ თხასაო?“

— დაკვლა მინდა და ვერ დამიკლავს. ამდენი სიკეთე მიყავ ჩანოლი, დამიკალიო!

ვაჟი რას მოითქვებდა, თუ ბებერს ლალატი ედვა გულში! ჩავიდა ძირს, ბებერმა დაათრო და დააძინა.

წაიყვანეს ხემწიფის კაცებმა და ჩასვეს ცხრაკლიტულში². ვაჟს გამოეღვიძა, ნახა თავის-თავი დატყვევებული და დაღონდა. დაიწყო ტირილი ინატრა, თავის სალანურები, მაგრამ იმის სალამურები ალვის ხეზედ იყვნენ ოხრად დარჩენილები. ვაჟი თანჯარასთან იჯდა და გაჰქეროდა ცასა. ცხრაკლიტულს ყვავმა გაუარა გვერდზედ. დაინახა ვაჟმა და შესძახა: ყუაო, ყუაო! სად მიფრინავ, სად მიგეჩქარება? წადი შენი შვილების მხეს, მინდოროთ რომ ალვის ხე დგას, იქ ჩემი სალამურებია და აქ მომიტანეო!³

— მე რომ ლეშმა ვკაპდნი და შენ-კი ქვევს მესროდი, აღარ გახსოვსო? უპასუხა ყვავმა და გაუდგა გზას.

გააყოლა თვალი ვაჟმა და ჩამოჰყარა კრებლები.

გაუარა ყორანმა.

— ყორანო! ყორანო! წადი შენის შვილების მხეს, ალვის ხეზე სალამურები დამრჩა და აქ მომიტანეო! გასძახა ვაჟმა ახლა ყორანს.

¹ ნახირი — სასახლის ზედამხედველი, მოურავი, ვეზირი — მეფის უახლოესი მოხელე, მინისტრი.

² ცხრაკლიტული — ისეთი ოთახი ან კოშკი, რომელსაც ზედიზედ ცხრა კარი აქვს გაკეთებული და ცხრავე დაკეტილია.

— შე რო წიქარას ლეში გთხოვე, და არ მომეცი, სალამურს რად მოგიტანო! ჩამოსძახა ყორანმა, გასცილდა და თავის სიშავით უფრო გააშავა ისეც შავი და მწარე დღე პატარა ტყვისა.

გადაუარა არწივმა.

— არწივო, არწივო მხარკვერიანო! გასძახა ვაჟმა: ფრინველთ მეფე ხარ; სადაც მალალი კლდე არის და ხე, შენი საბუღარია. მაშ წადი და მინდორთ ალვის ხე დგა, იქ სალამურები დამრჩა და მომიტანე.

— მე ჩემი საქმე მაქვს: შენგან კრავი როდის მიმიღია საჩუქრად, რო მე სალამური მოგიტანო! უპასუხა არწივმა და მხრების შხლარტუნით გასცდა.

გადმოიფრინა ჩიტმა, აძასაც შესძახა ვაჟმა: ჩიტო, ჩიტო, შენის ბარტყების გაზდას, მინდორთ სალამურები დამრჩა და მომიტანე!

— შენ რომ მახეს გვიგებდი და ბუღეს გვიშლიდი მე ვერ მოგიტან, სხვას სთხოვეო, უთხრა ჩიტმა და გასცდა ყივილ-ხივილით. გააყოლა თვალები ვაჟმა და ჩამოსცივებდა ცრემლები.

ბოლოს მერცხალი დაინახა; ვაჟმა შესტირა: „მერცხალო, მერცხალო, გაზაფხულის მახარობელო! მინდორთ სალამურები დამრჩა, წადი და მომიტანეო“.

გაფრინდა მერცხალი და მოუტანა სალამურები.

დაუკრა საქირო სალამური ვაჟმა, დაუკრა და აატირა. წიქარამ გაიგონა სალამურის ხმა და გაეშურა ვაჟისაკენ. გააფთრებული¹ ეცა რქებით ცხრაკლიტულს და დაუწყო მტვრევა. რვა კარი გატეხა, მაგრამ მეცხრე კარი გასატეხი ჰქონდა და მოსტყდა ერთი რქა. დაღონდა წიქარა. ისე თავის რქას არა სჩიოდა, როგორც თავის მეგობრის ტყვეობას. ღვირთს რქა შესთხოვა.

ერთი თავი გამოძვრა და წიქარას უთხრა: „რას მომცემ, რომ რქა მოგაბაო? შენს ლეშს ხო მაქმევო?“

— გაკმევო, უთხრა წიქარამ. თავმა გაუმთელა რქა. ეცა წიქარა და შელენა მეცხრე კარიც. შევიდა ვაჟთან, შეისვა ზურგზედ მეგობარი და გააშურა ალვის ხისაკენ. შესვა წიქარამ ვაჟი ალვის ხეზედ და თვითონ კი ისევ მინდორში წავიდა.

არის ვაჟი ალვის ხეზედ, უკრავს საღხინო სალამურს და ერთობა. ბოლოს მოაგონდება წიქარა, მოუნდება იმისი ნახვა, დაუკრამს საქირო სალამურს, დაუკრამს, მაგრამ არსად არ არის წიქარა! ელის ვაჟი წიქარას, მაგრამ არსად ჩანს წიქარა! დაღონდა ვაჟი, ჩამოვიდა ძირა, დაუკრა საქირო სალამური, დაუკრა და აატირა მთელი ქვეყანა! იმის ცოდვით ბალახნი ტიროდნენ, პეპელებიც აღარა ფრი-

¹ გააფთრება—განმაგება, გაბრაზება, გაანჩხლება.

ნადენ და ცრემლებსა ღვრიდენ, ხეებიც აღარ ინძრეოდენ. უკრაფ-
და სალამურს, და ცივ კლდეებსაც ცხელი ცრემლები სდიოდათ.
უკრაფდა სალამურს, და შავი ყორანი-კი ნალეშართ საიოდ: ც შიე-
შურებოდა. წავიდა ვაჟი, ეძება წიქარა და ბოლოს მინდორში მკვდა-
რი იპოვა: შავს ყორანსა და უგვარო სევას-ყაყირებს¹ თვალები
დაეთხარათ, ყვავ-კაკაკებს გამოეხრათ. დასტირა ვაჟმა წიქარას,
დასტირა მცხარად: აღარც სალხინო და აღარც საჭარო სალამური
არ დაუკრავს, შეძვრა წიქარას გეამში და მოკვდა იმასთან.

ქირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა!
ელასა, მელასა,
ქიქა მეკიდა ყელასა,
მთქმელსა და გამგონებელსაც,
ღმერთი გწყალობდეთ ყველასა.

ამირანი

იყო და არა იყო რა. ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა? იყო შაშვი
შგალობელი, ღმერთი თქვენი ნწყალობელი!

იყო ერთი მოხუცი მონადირე, სახელად სულ-კალმანი. სახლი
ედგა ისეთი უდაბური ტყის მახლობლად, რომ ხის წვეროვზე ცას
ეზჯინებოდენ. შინ ჰყავდა ცოლი დარეჯანი და ორი პატარა ვაჟი—
ბადრი და უსუბი. ერთი უფროსი ვაჟი შორეულ ქვეყანაში ჰყავდა
გადახვეწილი.

ერთ დღეს სულ-კალმანს ნადირობაში შემოაღამდა. ბინად ერთ
მალალ კლდეს მიაშურა, სადაც გამოქვაბული ეგულებოდა.

ეს წერილი და მალალი კლდე კოშკით იყო ამართული და ზე-
მთ და ქვემთ გამოქვაბულები ჰქონდა გამოკვეთილი. ქვემო გამო-
ქვაბულში სულ-კალმანს უწინაც ბევრჯერ შეუუარებია თავი. ახლაც
ამას მიაშურა.

ლაზე მშვიდობიანად გაათია, მაგრამ განთიადისას რაღაც კივილი
შემოესმა: ქალის ხმას ჰგავდა. წამოიჭრა ზეზე, გამოვარდა გარედ და
აშკარად შენიშნა, რომ ხმა ზემოთ გამოქვაბულიდან ჩამოდიოდა.
დააპირა ასელა, მაგრამ გამოქვაბული ისე მალდა იყო, რომ თვა-
ლიც ძლივსა სწვდებოდა, ასავალი კი არსაიდან ჰქონდა.

დაბრუნდა სახლში. ცოლს უბრძანა: ხვალისთვის საგზალი და-
მიმზადეო და თვითონ მკედელთან გასწია, რომელსაც ერთი რკინის

¹ სვაი და ყაყირი—მტაცებელი ფრინველებია.

ხვედა¹ და ერთი გუდა სატეხე² შეუკვეთა. მეორე დღეს აიკიდა საგზალი და გუდა და გასწია კლდისაკენ. მივიდა კლდის ძირში და დაუწყო სატეხეებს კლდეზე მიქედვა: რამდენ სატეხესაც მიაქედდა, იმდენ საფეხურს აკეთებდა და სულ ზევით-ზევით მიდიოდა. ბოლოს, როცა სატეხეები გამოელია და ხვედა გაუცვდა, — გამოქვაბულსაც მიაღწია. შევიდა შიგ და გაოცებული დარჩა.

გამოქვაბულში ნადირობის ქალღმერთი ქალი იწვა. ტანთ არაფერი ეცვა და მზესავით ნათელ სახეს ოქროს მოკლე თმები უმშვენებდა: ეტყობოდა თინები დაპრილი ჰქონდა, რადგან ისეთივე ოქროს გრძელი ნაწნავეები იქვე ეყარა. ქალი საშინლად კიოდა და აქეთ-იქით აწყდებოდა. მობუცი მონადირე რომ დაინახა, თვალები გაუბრწყინდა და კივილი შესწყვიტა. მონადირე მოწინააღმდეგეებით მიუახლოვდა, თაყვანი სცა და ჰკითხა: ხომ არაფერს მიბრძანებო?

ქალმა თავი დაუქნია და ნაწყვეტ-ნაწყვეტი სიტყვებით შემდეგი უამბო: ჩემი საყვარელი ბინა ეს გამოქვაბულია, ჩემი საყვარელი სანადირო ეს ტყეა; მთელი ჩემი ღონე ჩემს ქალწულობაში და ამ ოქროს ნაწნავეებში იყო, მაგრამ ეხლა აღარც ერთი აღარა მაქვს და ჩემი აღსასრულიც მოახლოვებულიაო. ერთ ღამეს, ღრმა ძილში რომ ვიყავი, აქ ვილაც მონადირე შემოპარულიყო, ოქროს ნაწნავეები ჩემი ოქროს მაკრატელით წაეკრა და გვერდში მომწოლოდა; რომ გამომგლევიდა, წინააღმდეგობა ვეღარ შევძელი და შემაცდინაო. ახლა ჩემი სათხოვარი ეს არის: რადგან სიკვდილი არ ამცდება, ამ ცოდვის შვილს მაინც ნუღარ ჩამატან საფლავეში; აილე ჩემი ჯაყვა³, გამქერი მუცელზე და ბავშვი გამოიღეო; თუ ვაჟი იყოს ამირანი დაარქვი, თუ ქალი იყოს რაც გინდა ის დაარქვიო. ჩემი შვილი გმირი გამოვა. მას რომ მუცელში ღრომდე დასცლოდა, ისეთი იქნებოდა, თვით ღმერთს შეებოდა. ახლა კი ნაკლები იქნებოა. როცა მუცლიდან გამოიღო, სამს თვეს დეკელის⁴ ფაშვში შეინახე და შემდეგ კიდევ სამ თვეს—კუროს⁵ ფაშვში, რომ, რაც დედის მუცელში დააკლდა, ის შეივსოს და გამოიშუშოსო.

შეწუხდა მონადირე, გაქრაზე უარი სთქვა, მაგრამ ქალი არ მოეშვა და ძალაუნებურად უნდა დათანხმებულიყო: გაუქრა ხელების კანკალით მუცელი და იქიდან მზის მსგავსი ვაჟი გამოვარდა. აიხუტა ბავშვი გულზე მონადირემ, დაუყვა რკინის საფეხურებს და დაბრუნ-

¹ ხვედა— ურო, დიდი ჩაქჩი.

² სატეხე—სადურგლო იაოალი რკინისა.

³ ჯაყვა—ჯიბის დანა, მოსკეცი დანა.

⁴ დეკელი—წლის ფერი, წლის ძრახა.

⁵ კურო—კურატი, დაუგოდავი ხარი.

და სახლში. ცოლის დახმარებით, იქ სუყველაფერი ისე შეასრულო, როგორც ქალისაგან ქონდა დაბარებული, ბავშვი საოცარი სისწრაფით იზრდებოდა: ერთი დღისა—ერთი კვირისას ჰგავდა, ერთი კვირისა—ერთი თვისას და ერთი თვისა, ერთი წლისას. დარეჯანს ისე შეუყვარდა პატარა ამირანი, რომ თავის შვილებს ერჩინა და, ამიტომ ამირანს „დარეჯანის შვილს“ ეძახდნენ.

რადგან სულ-კალმახი ხანში შესული იყო და დღე-დღეზე სიკედილს მოელოდა, გადასწავიჭა ამირანი მდიდარ კაცისათვის მოენათლებინა. „როცა მოვკვდები, ამირანს ნათლია წაიყვანს და გაზრდისო“. მართლაც. დაპატიჟეს ნათლიად მდიდარი კაცი, მაგრამ ნათლობის დღეს სულ-კალმახის სახლში გლახად ჩაცმულმა ქრისტე-ღიერთმა ჩამოიბარა და სახოვა მასპინძელს: ამირანი მე მოჰნათლინეთო. სულ-კალმახმა უარი ვეღარ უთხრა და მოანათლინა. ქრისტე ღვერთმა ამირანს დანათლა: გაქმნებული ზევის სრმარდე, თოობეუთული ხარკამეჩის ღონე და მგლის მფხლი, ბაღლობით სისაწყლუ და სიბეჩავე, ვაეკაცობაში ომი და პირსახდელი.

დიცხანს არ გაუვლია, მოკვდა სულ-კალმახი; მალე დარეჯანიც თან მიჰყვა. დარჩენ ობლები მარტოდ-მარტო. ამით ისარგებლეს სულ-კალმახის ძეგმა მტოებმა—დეეებმა, დაეცენ ობლების სახლკარს და სულ ცეკბლის ალი აადიეს, ააოხრეს და გადაბუგეს. დეეების დაშინებული ძმები გადაიკარგნენ, სადღაც ჩაბაღხეთში ჩაიხვეწნენ და დღეღალამე ცის ქვეშ ეყარნენ. კერა-ნაცარი ენატრებოდათ.

ბადრი, უ¹ უპი, ამირან ობლები დაეყარენით;
დეეების დაშინებულნი ჩაბაღხეთს ჩავიყარენით;
ღველფ² არ გვინახავს, კერაი, საჩალეს მოვიზარდენით.

II

გავიდა ხანი. დაიზარდენ ობლები. დაეკაცა ცდა ამირანი და ისეთი ღონიერი გახდა, რომ მიწას უმძიძდა მისი ტარება. საოცარი სმაჰმა იცოდა. თვალები საულის ოდენა ედგა და ერთი კბილი ოქროსი ჰქონდა. უსუპი და ბადრი მშენიერები იყვნენ.

ცოტა² კაცია ამირან, ცოტა სმაჰა ეყოფი:
სადილად ბუთა კამეჩი, ეახშად არც სამი ეყოფი.
ბადრი ქალსა ჰგავს ლამაზსა, საქმარედ განზადებულსა,
უსუპი ბროლის ც ხესა, თავბოლო გამაგრებულსა.
ამირან—შავსა ღრუბელსა საავდოოდ დამზადებულსა.

¹ ღველფი—ნაღერღალი, ცხელი ნაცარი.

² ცოტა პატარა.

ერთხელ ამირანი და მისი ძმები სანადიროდ გავიდნენ. ერთ ირემს დაედევნენ და ერთ მიყრუებულ მთაში „ბროლის კოშკს“ წაადგნენ. შიგ ბადრისა და უსუპის ძმისწული გმირი ცამცუმი ესვენა და თავზე ცოლი და დედა დასტიროდნენ.

სანადიროდ წამოვიდნენ ამირან და ძმანი მისნი.

გადაიარეს ცხრა მთანი, მეათენი ალგეთისნი¹.

მინდორს კვალნი გაუკვლიეს დანაქლიკნი² ეშმაკისნი.

მთას ირემი წამოუბტათ, ოქრო იყო რქანი მისნი.

უცხო მთაზე კოშკი ნახეს, ანაგები ბროლის ქვისი.

გაუარეს გარეგურგვლად³ ვერ იპოვნეს კარი მისი.

სადაც რო მზემ პირი მოჰკრა, ამირანმა მუხლი მგლისი,—

კოშკმა პირი იქ გაალო, იქ შეიბა კარი მისი.

კოშკში ლომი⁴ წოლილიყო, გამძრევ არვინ იყო მისი.

იმას თავით რაში⁵ ება, ტოტით მიწას სთხრიდა ისი;

მარცხნივ რომ შუბი ეყუდა, წვეტი ცასა ხედა მისი;

მარჯვნივ ედო თავის ხმალი, პირი ჰქონდა აღმასისი;

ერთ კუთხეში ოქრო-ვერცხლი, ნაგროვები ცამცუმისი⁶.

გვერდით ეჯდა თავის დედა, ცრემლად დასტიროდა შეილსა.

თავით ერთი ქალი ეჯდა, ზღვას ერევა ცრემლი მისი,

თითებსა და თითებს შუა წიგნი ჰქონდა ქალალდისი.

წაიკითხეს, შიგ ეწერა: „ძმისწული ვარ უსუპისი.

სანამ ვიყავ, მტერი ვმუსრე, არ შეეკამე ჯაგრი სხვისი.

მოვევდი, მხოლოდ ჯაგრი გამყვა, ერთი დევი ბაყბაყისა.

ვინაც მოჰკლავს ბაყბაყანსა, ჩემი შუბი ალალ⁷ მისი;

ვინც მახარობლად მომივა, ჩემი ხმალიც ალალ მისი;

ვინც დედ-მამას დამიმარხავს, ჩემი ფული ალალ მისი;

ვინც რომ დებსა გამითხოვებს, ოქრო ვერცხლი ალალ მისი;

ვინც მე მომივლის დამმარხავს, ცოლიც, რაშიც ალალ მისი!“

ეს რომ ძმებმა წაიკითხეს სახეზე მწუხარება დაეტყუთ, რადგან-
ნაც ცამცუმი მათი ნათესავი გამოდგა. ამირანმა ურჩია: აქ რალას
ვდგეყართ? იმ ბაყბაყ-დევეს ხომ მოვკლავთ და მოვკლავთ!.. მიცვა-

¹ ალკეთის მტები—ქართლშია, თბილისის სამხრეთით.

² დანაქლიკი—ნაფხურის.

³ გარეგურგვლად - გარეშემო, ირგვლივ.

⁴ ლომი—აქ გმირს ნიშნავს (იგულისხმება ცამცუმი).

⁵ რაში—მერანი, ზღაპრული ცხენი.

⁶ ცამცუმი—იმ მიცვალებულის სახელია; როგორც ქვემოდ სჩანს, ცამცუმი ბადრის და უსუპის ძმისწული ყოფილა.

⁷ ალალი—სამართლიანი, კანონიერი, სიმართლით მოაოვებული და შესარგო.

ლებული, როგორც წესია, დაემარხოთ, ავიღოთ ბარემ ეს ფულები, ქალი და რაში წავიყვანოთ და წავიდეთო; ანდერძიც ხომ ასეაო. ძმებმა დაუშალეს: სირცხვილია ვინ რას იტყვისო!

ნუ, ამირან, ძმათა მზესა, ნურა გინდა ნურავისი,

თორემ გმირნი დაგძრახავენ: მკვდარი გაუტარცავენ სხვისი.

მკვდარს მოუარეს, დაპარხეს, კოშკის კარი გამოხურეს და წავიდნენ, ბაყბაყ-დევის საძებნელად. მართლაც, გზაზე ბაყბაყ-დევი შემოხვდათ: გაეგო ცამცუმში მომკვდარაო და შესაქმელად მოდიოდა. ამირანმა შეუტია:

— სად მიდიხარ, შე აყროლებულო, საითკენ მიეჩქარებიო?

— უსუბის ძმისწული, ცამცუმში მომკვდარა და იმისი მძოვრის საქმელად მივალო! — უპასუხა.

ამირან, დევი-ბაყბაყი ჩასაუბრობენ მტრულადა,

ხმალზე ხელი აქვს ამირანს, ცხარე ომი აქვს გულადა.

— შენ ქრისტიან კაცს არავენ შეგაკმევსო, — უთხრა ამირანმა: ტყუილად მიხვალ და მიეხეტებიო!

— მაშ შენ დამიკერ გზასო?! უპასუხა დევმა დაცინვით და ეძგერნენ ერთმანეთს.

ამირან, დევი შეიბნენ, მიწას გაჰქონდა გრიალი;

ამირანმა დევი დასცა, ადგილი შეხვდა ქვიანი,

დასცა და მხარი მოსტეხა, დააწყებინა ღრიალი.

დევი შეშინდა და შეეხვეწა:

ნუ მომკლავ, დარეჯანის ძევ, ხელი გაფიცო ხმლიანი,

მანდილი¹ დედიშენისა, თაკლია² ოქროიანი;

ზღვას გაღმა ქალი გასწაელო, სახელად ყამარ ჰქვიანი;

საყამაროსა კაბასა შვიდი ღლე უნდა მზიანი;

შვიდკვირეული საპონი, შვიდმეტი კოკა წყლიანი;

წასვლა ადვილი იქნება, მოსვლა გახდება გვიანი;

მოყვარული ხარ ომისა, გზა იქ გექნება მტრიანი.

თან შიკრიკს³ გამოგაყოლებ, ვაჟია ლალატიანი!

ამირანს უნდოდა დევი ცოცხალი გაეშვა, ზაგრამ ძმებმა უთხრეს: „თუ არ მოჰკლავ, ცუდ საქვებს გიზამს; დევი არ დაიზავებაო“⁴.

¹ მანდილი — თაქალი, წამოსასხამი შალი.

² თაკლა — შეიძლება თაკლა თავის სამკაული იყოს.

³ შიკრიკი — ჩქარმავალი მუამბე.

⁴ დაზავება — შერიგება.

ბაყბაყ-ღევი სამთავა იყო. ამირანმა უსმინა ძმებს: ორი თავი მოს-
ჭრა, და მესამესაც რომ დაუწყო ჭრა, ბაყბაყ-ღევა სთხოვა:

— ხომ მკლავ და მკლავ, ეს მაინც ამისრულე: ჩემი თავებიდგან
სამი ქია ამოძვრება და იმათ ჩუ დახოცავო.

მოსჭრა ამირანმა მესამე თავიც. ბაყბაყ ღევის თავებიდგან მართლა
სამი ქია ამოძვრა. უსუპმა უთხრა ამირანს:

— რაკი ერთი ქირი მოიშორე თავიდან, ბარემ მეორეც თან
ააყოლე: ეკ ქიები სასიკეთოდ არ ამოძვრენ ღევის თავებიდგან, ეგე-
ნიც დახოცავო!

— რას ამბობო, უპასუხა ამირანმა: ღევია რა მიყო, ქიები რას
მიზამენო? ჭამამ რა მიყო, ლოკვამ რა მიყოსო? ერთი თხოვნა ხომ
შენ აგისრულე, ეს ერთიც ღევისათვის ამისრულეზიო. არ დახოცა
ქიები, გაანება თავი.

რაკი ბაყბაყ-ღევი მოიშორეს, ამირანმა უთხრა ბაყბაყის მოცემულ
შიკრიკს: აბა, შიკრიკო, გვასწავლე გზა ყაშარისკენ სავალიო. გაჩქა-
რდი, ფეხი ააჩქარეო.

გაუძღვათ წინ შიკრიკი და გააწიეს.

III

ბევრი დღე და ღამე იარეს, მაგრამ გზას დაასრული აღარ უჩნდა.
შიკრიკი ერთ გზაზე რომ გაატარებდა ძმებსა, სხვა გზით დააბრუნებ-
და და იმაზედვე წაიყვანდა. უნდოდა მათთვის გზა აერია და დაე-
ხოცა. უსუპმა შუატყო შიკრიკს ღალატი და გავლისას ერთ კუნძს
ისარი დაჭკრა, მართლაც მეორე დღეს შიკრიკმა ძმები იმავე გზაზე
გამოატარა. უსუპმა თავისი ისარი იცნო, აემღვრა სისხლი, გაუშვირა
ხელი ამირანს კუნძისაკენ და უთხრა:

ვერ გაგიგია, ამირან, არ გამარჯვების ნიშანი?

მესამედ იქვე მოვედით, გუშინ რომ დაეკარ ისარი!

ამირანი გაჯავრდა და შიკრიკს შეუტია:

შიკრიკო, გზანი გაიხვენ¹, თუ არ ხარ თავის მისანი²,

თორე აგიღე, გაგთალე, რო საკიდობნე ფიცარი³!

გაუძღვა შიკრიკი ძმებს და გაიყვანა ერთს ტრიალ მინდორზედ.
გაიხედა ამირანმა და დაინახა, რომ ის სამი ქიჲ, ბაყბაყის თავებიდან

¹ გაიხვენ—გააღე.

² მისანი—გრძნეული, გულთმისანი.

³ „რო საკიდობნე ფიცარი“—როგორც კიდობნის ფიცარი.

რომ ამოცოცდენ, ვეშაპებად ქცეულიყვნენ: ერთი თეთრი იყო, ერთი წითელი და ერთი შავი; მიდიოდენ და მიიმღეროდენ.

მინდორში სამნი ქიანი მიდიან, მიიმღერიან.

თვალს უცემს დარეჯანის ძე: „მაგათთან ომი მწადიან!“

— აბა ძმებო, მეტი ღონე არ არის, მაგ ვეშაპებს უნდა შევებათო! მაგრამ ბადრმა და უსუპმა ძლიერ შორს დაიქირეს:

— აკი გირჩიეთ და არ დაგვიჯერე!.. ახლა, როგორც გინდოლეს ისე მოიქეციო:

შენისა ცოლის გულისათვის სულ ძმები დავილიენითო.

მაშინ ამირანი თავის აბჯარს მიუბრუნდა და უთხრა:

ჩემო ხმალო და აბჯარო, საძალედ მომეშველენითო!

და დაუწყო ვეშაპებს სასტიკი ომი. მოჰკლა თეთრი, მოჰკლა წითელიც და

შავსა შეება მაშერალი¹

მაგრამ შავმა ვეშაპმა ჩაყლაპა დაღალული და თავის დედას (ზღვას) მიაშურა:

შავმა აიღო ჩაყლაპა, შავის ზღვისაქენ გასწია.

ეს რო ძმებმა დაინახეს, გული მოუბრუნდათ ამირანზე და გამოუდნნ წავ ე. შავს. უსუპმა სტყორკნა ისარი და ცხრა ადლი კუდი მოსწვეტა. ვეშავს ერთი რკინის ბოძი ჰქონდა; როცა ვისზე ჩაპყლაპავდა, მივიდოდა, ამ ბოძს შემოეხვეოდა, დაამტერევედა და მოინელეებდა. ახლაც ამ ბოძს მიაშურა, შემოეხვია, მაგრამ კუდი პირში აღარ მოსწედა, რადგან მოწყვეტილი ჰქონდა, — და გადარჩა ამირანი დამტერევეს.

ვეშაპმა დედას შესჩივლა: მუცელსა მკვრემს, თითქოს ცეცხლი მეკიდებო.

— ვაიმე, შვილო, თუ დარეჯანიანი ჩაპყლაპე ვინზე, იმათ კაცს შენ ვერ მოინელეებო! რა კაცი იყო, რა ფერი ჰქონდაო?

— საცერივით თვალები ჰქონდა და ერთი ოქროს კბილი ედგაო.

— ამირანი ყოფილა, შვილო, დარეჯანის ძე, და შენი შეველა აღარ ეგებო.

მართლაც, ამირანს ჩექმის ყელში აღმასის დანა ედო; ამოიღო, გამოსჭრა ვეშავს მუცელი და გამოვიდა.

ძმები ისევ წავიდენ ყამარ-ქალის საძებრად. ათასი თავკადასავალი გადახდათ. ათასგან იომეს და ჰღვარეს სისხლი. ბოლოს მიაღვენ

¹ მაშერალი—დაღლილი.

ცხრა ძმა დევის კარს. ეს დევები ძალიან გახვიებულები¹ იყვნენ: ერთი უზარმაზარი ოჯახი ჰქონდათ, უთვალავი ქალი და რძალი ჰყავდათ, ბალები და მოხუცებულები. მუდამ დღე აუღებელი სუფრა ედგათ, არცა მუშაობდნენ და სულ უქმად ეყარნენ. ამირანი მივიდა დევების კარზე; გაივლის და გამოივლის და უყურებს დევების კარებს. ერთმა ქალმა დაინახა ამირანი, შევიდა და უთხრა დევებს: აქ ვილაც კაცი მოსულა, კარებზე დასეირნობს და აინუნშიაც არ იგდებს, რომ აქ ხართო. დევებმა სთქვეს: ის თუ იქნება, დარეჯანის ძე იქნება, სხვა აქ არავინ მოვიდოდაო. გამოგზავნეს ერთი ქალი და უთხრეს: გადი, გაუარგაშოუარე, გაუცინე და ეგები, იმანაც გაგიცინოსო; თუ ოქროს კბილი გამოუჩნდა, შემოდი, შეგვატყობინე: თავდარიგი უნდა დავიჭიროთო, თორემ დარეჯანის ძე ადვილი სასტუმრო არ არისო. გამოვიდა დევის ქალი გაუვლის და გამოუვლის ამირანს, გაუვლის და გაუცინებს ამირანმა უთხრა:

რას იცინი, დევის ქალო, რას მიეღვი თეთრსა კბილსა?
გამივლი და გამომივლი, გამისინჯავ ბაგე-კბილსა!
სომეხი ვარ, ტანტრე მქვიან, დევკარგე და ვეძებ ვირსა;
დღეს დევკარგავ, ხვალ ვიპოვნი, ჩემი ბედიც ასე სკირისა!

ქალი შინ შევიდა და მოახსენა დევებს: ოქროს კბილი და საცრის ოდენი თვალები აქვს იმ კაცს, ვირები დაუკარგავს და დაეძებსო. სანამ ქალი ლაპარაკს გაათაფებდა და დევები იარალს აისხამდნენ, ამირანი შეუვარდება დევებს და წაიკაფთიავებს².

ვაეიკაცო გულოვანო, ღვინის ფერო, მცინარეო!
ხმლის სიმოკლე რას დაგიშლის, ფეხი წადგი წინარეო!

დაერია დევებს თავისი მოკლე ხმლით და სულ ერთიან ამოქლიტად დევების სისხლით სახლი თავამდე აივსო. სისხლის გუბე ყელამდე მოადგა ამირანს, შეიკრა, შეეკუთდა და დააღრჩობდა კიდევ, რომ ბედისაგან გაწირული ყოფილიყო. ბედად სისხლში ერთი დაქრილი დევი ფართხალობდა ამირანის ახლოს. ამირანი დასწვდა დევს, ესროლა სახლის კარებს და გაამტვრია. სისხლმა ერთი დაიქექა, დაიგრიალა და ბურთივით გავარდა კარში. რაკი სისხლი მოშორდა, ამირანმა მხრები გაიწია, გაიბერტყა და თავისუფლად ამოისუნთქა. გაწმინდეს ძმებმა სახლი, მიალაგ-მოალაგეს, მოაწყვეს და დაიწყეს შიგ ცხოვრება.

¹ გახვიებული—გახრდილი, გაპრავლებული.

² კაფთა—„სიტყვის გამოჩინება“ (საბა), წაიკაფთიავებს—შაირს იტყვის.

მაგრამ ამირანს დიდხანს არ დაუდგა გული სახლში: ცხადადაც და სიზმარშიც თავისი ყამარი აგონდებოდა. ბადრს თეთრონი¹ სთხოვა: უნდა მათხოვო შენი თეთრონი, ყამარის წამოსაყვანად მივდივარ და, თუ იმოდენა სიკეთეს მიზამთ, თქვენც წამოხვალთ, ეგ ხომ ყველაფერს ემჯობინებთ:

ბადრო, მათხოვე თეთრონი. ზღვაში გავიღე ნგრევეითა,
გავიღე, გამოვიყვანო, ქალია თეთრი მზე ვითა,
თან ყურძენ გამოვაყოლო, ტკბილია დედის რძე ვითა!

ათხოვა ბადრმა თეთრონი, ძმებიც გაჰყენენ და წავიდენ ყამარის მოსაყვანად.

ამირანმა ძმები ზღვის გამოღმა დასტოვა, თვითონ კი თეთრონზე შეჯდა და შევიდა ზღვაში. გააპო ზღვა, გავიდა გაღმა და გააშურა ცხენი ყამარისაკენ. ყამარს დედ-მამა ცაში ჰყავდა და მისი კოშკიც ცაზე იყო ჯაპკით ჩამოკიდებული. ამირანმა ჰკრა დეზი თავის ცხენს, შეახტუნა მალლა, მისწვდა ჯაპკს თავისი ხმლით, გასწყვიტა და კოშკი მიწაზე ჩამოვარდა. მიაგდო ამირანმა ცხენი ფანჯარასთან და შესძახა:

— ჩამოდი, ყამარო, ჩვენსა წავიდეთო!..

ყამარი ჯამ-ქურქველს რეცხდა და არ ეცალა. ჩამოსძახა: ამოდი, კოტა შეისვენე, მეც ჯამ-ქურქველს დავრეცხ და მერე წავიდეთო.

ამირანმა დააბა რაში ძირს და თვითონ ყამართან წავიდა. ყამარმა დარეცხა ჯამები და ამირანს უთხრა: შენ-კი დააწყეო, ფრთხილად დაალაგე, არაფერი გასტეხოვო.

აწყობს ამირანი ჯამებს და ერთი ჯამი, რამდენჯერაც ამირანი პირქვე დასდგამს, იმდენჯერ გადმობრუნდება გულადმა. გაბრაზდა ამირანი, დასცა წიხლი ურჩს ჯამს და დაამსხვრია. გატყდა თუ არა ჯამი, მთელმა მთელს უთხრა, ნატეხმა ნატეხს, დადგა ერთი ყრია-მული და ხმაურობა. აიშალა ქურქველი და სულ ერთიან გასწია ცისაკენ, ყამარის მაჰისაკენ: ყამარი მოიტაცეს, მიეშველენით, დაგვეკარგა, მღვევარიო!

ყამარმა უთხრა ამირანს: ის ქურქველი ჩვენ კარგს არ დაგვაყრის: მამაჩემი გამოგვიდგება და ადგილად ვერ გადაურჩებით, თუ ჩქარა არ წავედითო. შემოისვა თეთრონზე ყამარი ამირანმა და გაქუსლა.

კოტა გზა რომ გაიარეს, საშინელი ქარი ამოვარდა, გრიგალი ასტყდა. ამირანმა აიხედა მალლა და სთქვა: ამ ცაში კი არაფერი ნიშ-

¹ თეთრონი—ცხენის სახელია.

ნებია და ამ მიწის პირზე რალა ამბავიაო. კარგა გზა გაიარეს და დაუშვა წვიმამაც. ამირანმა კიდეე აიხედა ცაწი და სთქვა: დიდება შენთვის, ღმერთო! წელან ცა ვათვალიერე, საავდრო ჰაერი არ იყო და ეხლა საით მოვიდა წვიმაო!

— ეგ ქარი მამიჩემის ლაშქრის ფეხის მტვერიაო, — უპასუხა ყამარმა: ეს წვიმა კიდეე დელიჩემის ცრემლია, ჩემს დაკარგვასა სჩივიანო. აჩქარდი, ამირანო, აჩქარდი! დააჩქარა ყამარმა:

ამირან, გვალე-გვალესა,¹ მუხლად გაქებენ მალესა,
ამბრნი, უმბრნი და არაბნი ცხენს შესხდებიან ჩქარესა,
მალედვე მოგეწევიან, ომს გაგიწევენ ცხარესა!

ამირანმა შეაგულღიანა ყამარი: ამოდ იარეო!

ამოდ იარე, ყამარო, გზათა ვერ დაჰლევ ბრძოლითა.
არცა ვარ ტყისა ხოხობი, მომინადირონ ქორითა;
არცა ვარ ქალის კურდღელი, რომ დამიჭირონ მწვევრითა;
არცა ვარ ხისა ფურცელი, გადამიტანონ ქარითა;
მოვლენ და მეც აქ დაეხედები ამ ჩემის გორდა² ხმალითა;
უსუბითა და ბადრითა, მესამით ამირანითა;
სუყველას თავებს დაგიჭრი საპურყველია დანითა;
იმ მამიშენის ლაშქარსა, გაუმაძლარსა ღომითა,
მარტო გავეხდი³ ჩხუბადა, მარტო ეეყოფი ომითა!

გამოვიდა ამირანი ზღვას, გამოიყვანა ყამარიც. მოდგა და მოდგა მღვეარი ჯარიც ყამარის მამისა ხოხალდებით. გაიგსო ზღვის მიდამო.

ბადრს უთხრა ამირანმა: შეკაზმე, ძმაო, შენი თეთრონი, შეჯე, ჩადი და აბა, რაჲდენი ხანი დაგელევა ლაშქრის შემოვლაშიო. ბადრის თეთრონი ისეთი იყო, რომ ერთის წლის სავალს ერას საათში გაირბენდა; ზღვა და ხმელი იმისთვის ერთი იყო. ადგა ბადრი, შეკაზმა თავისი თეთრონი, შეჯდა და ჩავიდა. დაარქო ერთს ადგილს ისარი, რომ იქვე მოსულიყო საითაც წინა-წინ გააქცია ცხენი. ჩაარქო ისარი, გააქცია ცხენიც, მაგრამ ეშმაკებმა მოგლიჯეს ისარი და უკან გამოუდგნენ ბადრს (ყამარის მამის ლაშქარი სულ ქაჯებისა და ეწმაკებ-საგან იყო შემდგარი). არბენინა ბადრმა დიდხანს თავისი თეთრონი, მაგრამ ისართან მანკ ვერ მივიდა. ბოლოს დაბრუნდა ამირანთან და უთხრა: ტყუილად ვირბინეო!

¹ გვალე—იარე!

² გორდა—მოკლე.

³ გავეხდები—მივეხტები.

ცხრა დღე მივლია, ცხრა ღამე, გარსა ვერ მამირბენია,
ამ ჩევი თეთრონისთვინა ოფლი არ შემირჩენია,¹
ამ ჩემი მათრახისთვისა ფოჩი არ შემირჩენია!

მერე შეჯდა ამირანი და ჩავიდა ჯარის დასათვალეიერებლად. და-
არქო ისარი და გა. ფრინა თეთრონი. მოცვიედენ ეშმაკები, დაებლა-
უქნენ დარეჯანის ძის დასმულს ისარს, მაგრამ ვერ ამოაძრეს. შეპო-
ურბინა ამირანმა ლაშქარს ერთ წამიერა ხანს და მოვიდა ძმებთან.
უსუპს უთხრა: ჩადი, უსუპო, იომე, მერე ჩვენც მოგეშველებითო!

ჩავიდა ვაჟი უსუპი, ჩავიდა სახელიანი, ჩავიდა და ჩ ზომა სალაშ-
ქრო გზები, შეუტია ჯარს, იომა, იბრძოლა, გაანახევრა ჯარი, მაგ-
რამ თითონაც იქ დადვა ვაჟკაცურად თავი. მოჰკლეს უსუპი, ამირანს
გულმა გაუგო, უსუპის თავი კირიანო და ბადრს უთხრა:

ან ჩადი, ბადრო, ან ჩავალ, ან გამილესე ხმალია;

ჩავალ და ველარც ამოვალ, ვაიმე შენი ბრალის!

ამირანის წესი იყო: სადაც ომში ჩავიდოდა, ან გაიმარჯვებდა
და ან მოკვდებოდა: სირცხველიანის შინ მივლას, სიკვდილი სჯობს
სახელოვანიო, — იტყოდა ხოლმე ამირანი.

შეჯდა ახლა ბადრი და ჩავიდა ძირს სისხლის საძებრად. იომა
ადრმ ც, მაგრამ მოჰკლეს ისიც. მაშინ ყ. მარმა უთხრა ამირანს: შენი
აბჯარი შე მოვეცე, მე ჩავალ საომრად. — რას ამბობო. გაუჯავრდა
ამირანი: დედ. კაცებს თავის საქმე ნუ გავიწყდებათ! რა შენი საქმეა
ხმელი? ხმალიანი შე ვარ, მე ჩავალ. ეგ რა ნ. მუსია, ან სახელი ჩემ-
თვის, რომ შენ იომო და მე აქით გიცქროდეო!

მაშ, თუ ჩახვალო, უთხრა ყაპარკა: არ დაიშალო, ეს მაინც ამის-
რულეო: ომშით² რომ გამოდიოდე, ხმალს ნუ ჩააგებ, ჩემთან ხმალიანი
ამოდიო. ჩავიდა ამირანი საომრად, გაუსვა და გამოუშვა ს. მანრის
ლაშქარს, სკრა ცხვრებსავეთ თავები, გასწყვიტა მთელი ლაშქარი და
შეხვდა ბოლოს პირისპირ სიმამრს შეუტეის ერთმანეთს ამირანმა და
ყამარის მამამ. სცეს ერთურთს ხმალი, ფარი უფარეს. ორივეს ბექთ-
რები³ ეცვა: ვერც ერთის ხმალი ვერა სკრიდა ჯაქვს. ამირანის ხმალი
ყამარის მამის მუზარადს რომ მოხვდებოდა, ნაპერწყლის ცეცხლი
ენტებოდა: ყამარის მამის ხმალი ამირანის ბექთარს რომ მოხვდე-
ბოდა, ჯაქვი გველივით წიოდა. უცქეროდა ყამარიც დიდხანს ამი-
რანისა და მამის უნაყოფობას; ჰხედავდა, რომ ამირანს გაუჭირდე-

¹ არ შემირჩენია — არ შემირჩენია.

² ომშით — ომიდან.

³ ბექთარი — ჯაქვის ჩასაცმული (საომარი).

ბოდა და უპირდა კიდევ უკვე ბატონის წოკვლა; შეუშფოთდა გული ყამარს და შეჭგმო ამირანი.

ამირან, ცოლ-დედა მკვდარო, ომი ვერ იცი კილოსა, მალლა-კი ნუ სცემ სპილოსა, დაბლა შემოჰქარ რბილოსა: დააწყდებიან ძარღვები, დაეცემიან ძიროსა: ბოძნი რო დაეჭრებიან, დარბაზნი დაეცემიან!

გაიგონა ქალის სიტყვები ყამარის მამამ: მამისად ლალატი, ქმრისად ნხრისჰერა; გული აემღვრია და დაუძახა ყამარს ყვედრებით:

უყურეთ კახა ქალასა: ქმარი ირჩია მამასა!
ქმარი ხეს ასხა ფოთლადა, მამას ვინ მისცემს საწყალსა?!
რისთვის გაზარდა დედამა, რისთვის გეტყოდა ნანასა,
რად გაწოებდა ძუძუსა, გირწვედა აკავანასა!¹

დედაშენს რო შობამდისევე გასწყალედიყავ მუცელში, ან ძალლი ეშობა და გაეზარდა შენს მაგიერ, ისა სჯობდა შენს გაჩენასა და შენს გაზდას, ის უფრო ნამუსი და სახელი იქნებოდა, ძალლი უფრო ერთგული იქნებოდაო!

ყამარმა უპასუხა:

არცრა გამზარდა დედამა, არცრას მეტყოდა ნანასა; მიმაგდის სახლის ყურეში, თაგვების ანაბარასა...
არცარას მათირებდოდით², არცრას მეტყოდით ნანასა, დამსოდით დავიწყებული, მალირებდოდით დანასა!

მაგას გაზდას ეძახით, რომ ერთხელაც არ მიბრუნებდით თავს, ტირილით რომ მომკვდარეყავიო?

ამირანმა გაიგონა ცოლის სიტყვები, შემოჰქარა ქაჯთ ბატონს ფეხებში ხმალი და დასქრა. მოჰქლა სიმამრი, გასწყვიტა იმის ლაშქარი და გამარჯვებული და გახარებული მიდიოდა ყამართან. წინ ერთი ქალი შეხვდა. ნახა ხმალ ამოდებული ამირანი და უთხრა:

ნეტა ხმლიანი სად მიხვალ, ამირან თარაქამაო?³

გასწყვიტე ცოლეურები, ვინ გითხრა ბარაქალაო?

შენ თუ კაცი იყო, ხმალს ჩააგდებდი და წახვიდოდი ძმების საძებნელადო.

მოაგონდა ჟსუპის სიტყვა ამირანს: შენი ცოლის გულისთვის სუძმები დავილიენითო. დაავიწყდა ყამარიც, თავის თავიც და გამარ-

¹ აკავანი—აკვანი.

² თირება—პირში ჩადება (მაგალითად ძუძუსი).

³ თარაქამა—თურქმენი (ხორბა ტანის ხალხია).

ჯგუხებაც. იმის გულში მარტო ძმების საგონარს ჰქონდა ადგილი. მაშ, თქვენი ცოდვის შზიდველი ვიყო, თუ არ გიპოვნოთ, მკედრები იქნებით თუ ცოცხლებიო, — გაივლო გულში ამირანმა: ცოცხლები იქნებით, მეც თქვენთან გავიხარებ, მკედრები და მეც თქვენთან გავითხრი სამარეს და თქვენთან მოვკვდებიო. ესა სთქვა ამირანმა და გავიდა მკედრებით მოფენილს ველზე ძმების საძებნელად. თვალგადუწვდენელი მინდორი დახოცილი ლეშით იყო შერთული და შეფარული. ყუავი და ყორანი ხარობდა მტრების მძოვრზედ. ცალკე ნადირნი ხარობდნენ უპატრონო მკედრებზედ და ცალკე ცის ფრინველნი. სისხლი რუებად მიდიოდა. ეძებდა ამირანი თავის დახოცილ ძმებს მკედართა შორის, მაგრამ იმოდენა დუნიას¹ მკედრებში ეგაე ადვილად როგორ იპოვნინდა? ბოლოს, როგორც იყო, იპოვნა მკედარი უსუპი, აიღო ხელში ამირანმა და წავიდა ეხლა ბადრის საძებნელად. დიდის ძებნის შემდეგ იპოვნა ბადრიც, ისიც მკედარი. დააწყო ერთად მკედარი ძმები ამირანმა, დაჯდა თითონაც იმათთან და ერთხელ კიდევ ჩასძახა მკედარს ძმებს: ძმებო, ნუ დამემდგურებეთ, მეც თქვენთან წამოვალო! — და დაიცა გულში თავის მოკლე ხმალი: უნდოდა იმათთან ერთად სიკვდილი, მაგრამ ხმალი არ გასუპა: ამირანი არ მოკვდებოდა, თუ ნეკა-თითს არ მოიპრიდა. დაჯდა ამირანი მკედარ ძმებთან და დაიწყო ტირილი: სიკვდილიც აღარ ნეღირსა თქვენთანო; ღმერთი სიკვდილსაც კი იშურებს ჩემთვისაო.

ზის ამირანი და გარს ორად ნაკაფი ქაჯები ჰყრია. წამოიწეეს ერთი მკედარი ქაჯი და გადასძახებს მეორე მკედარს ქაჯს: ადე! ადე! რა მოვიხილე: ამირანს თავის მოკლა უნდოდა, ხმალი დაიცა გულში, მაგრამ არ მოკვდაო. იმან რომ ნეკა-თითი მოიპრას, 'ნეტიც არ უნდაო! გაათავა ეს სიტყვები მკედარმა ქაჯმა, მიღვა თავი და ისევ მიწვა. დადგა ისევ სიჩუმე და სიკვდილი. გაიგონა ამირანმაც იმათი ლაპარაკი, ამოიღო ხმალი და მოიპრა ნეკა-თითი. უდინა სისხლმა და მიწვა იგიც ძმებთან.

ყამარო დამსხენ ძუძუნი, შენც ჩემთან დასთმე თავიო,
ცოცხალსა სიარსამულსა² მე გირჩეენივარ მკედარიო!

ეს სიტყვები კიდევ მოასწრო და მიიბარა სული.

ცხრათა ფრინველთა მხარგრძელთა ალგეთის კალა გაექნა;
უძმოსა, უმამისძმოსა ამირანს თავი მაეკლა.

¹ დუნია — ქვეყანა.

² სიარსამული — სიასამური, საამური, ხაზიდი, მტაცებელი ნადირია, რომლის ზეწვიც ძვირად ფასობს.

მივარდა ყამარიც ცრემლის შლით, დასტირა და დაჰკლოვა ამირანს, მაგრამ ვინ იყო იმის მეშველი!

ზის და ტირის ყამარი. იმის ცრემლები ზღვას ერთვიან, იმისი ცოდვით ხეებს ფოთლები სცვივა; ამირანი კი გდია უქეშველო... უცებ გამოძვრება ერთი თავი და დაუწყებს ამირანის სისხლს ლოკვას. მოუვა გული ყამარს, გაიძრობს ქოშს ფეხიდან, დაკრავს თავში თავს და იქვე მოჰკლავს. თავის სიკვდილზე გამოვარდება იმისი დედა და დაუწყებს ჩხუბს და ლანძღვას ყამარს: შე კახპავ, შენა! შენის გულისათვის შენმა ძამამ მოიკლა თავი; შენი ქმარ-მაზლები წინ გიწყვია მკვდრები: ამდენი ჯარი გაწყდა და შენ კი არ შეგრცხება! იქნება ისა გგონია, რომ მეც არ შენანებოდეს ჩემი შვილი, როგორც შენ შენი მამა და ქმარ-მაზლება! ბრალი შენი, შენ რას უზამ მაგდენ მკვდრებს, თორემ მე ჩემს შვილს მალე გაეცოცხლებო! ესა სთქვა თავგმა, გაიქცა, მიიბრბინ მოიბრბინა, იპოვნა რაღაც ერთი ბალახი, მოიტანა; წაუსვა შვილს, გააცოცხლა და კისერში კინწის-ცემით გააქანა სოროში. ადგა ყამარიც, მოძებნა იგივე ბალახი, იპოვნა, მოიტანა, წაუსო ამირანს და გააცოცხლა. ადგა ამირანი, მოიფშენიტა თვალები და სთქვა: ოჰ, რა ბევრი მძინებიაო!—ბევრი მაშინ გეძინებოდაო, — უთხრა ყამარმა, რომ თავი არ გამოგვჩენიყოვო. მერე მოჰყვა ქალი ყველაფერს და უამბო, რაც საქმე გადახდა. გააცოცხლეს ბადრიც, უსუპიც და ოთხივე წავიდენ სახლში.

ნეტავი ძმათა მრავალთა, ცხარე მხე ამოუხიდება¹,
ვერც ვინ წაართომს დიაცსა, ვერც ვინ შინ შემოუხიდება!..

V

გავიდა კარგა ხანი. ამირანმა ბევრი რამ გადაჰყარა², ბევრს დევს დაუბნელა წუთისოფელი. ბევრი გველ-ვეშაპი გამოასალმა ქვეყანას. ამირანს თავის მომრევი არავინ ეგონა ქვეყანაზე. ერთ ღროს იქამდის მიიყვანა სექმე, რომ დედამიწაზე მარტო სამი დევი, სამი გარეული ღორი და სამი მუხა დასტოვა. თავის სიცოცხლეში ღმერთსაც ბევრი აწყენინა, მაგრამ უკანასკელი დანაშაული ყველას აღებატებოდა: გაამაყებულმა ამირანმა სთქვა: ის ჩემი ნათლია, ღონე რო მომცა, ნეტაი ერთი მაჰიდა, მეცადა რა ვაჟკაცია. ერთხელ, მართლაც, წინ ქრისტე-ღმერთი შეხვდა. ამირანმა უთხრა: ნათლიავ შენ

¹ ამოუხიდება—ამოუვა.

² „ბევრი რამ გადაჰყარა ამირანმა“—ბევრი რამ გადახდა ამირანს.

ამოდენი ღონე მომეცი, რომ ჭეყანაზედ ველარაგინ მიწონს, და მოდი, რაც იქნება—იქნება, ერთი შექიდეო.

—ამირანო, ფილაფოზი¹ კაცი ხარ და მაგდენი როგორ არ იცი, რომ ნათლიას არ უნდა ექიდოვო?—უთხრა ქრისტე-ღმერთმა.

—არა, უნდა შექიდოვო, —დაიძინა ამირანმა.

—მაშ კარგო, —უთხრა ქრისტე-ღმერთმა: მე ამ ჯოხს, ხელში რომ მიჭერია, დავარკობ და თუ ამოიღებ, გამარჯვებული იქნებო.

—კარგო, უთხრა ამირანმა: მაგრამ ეგ ჯოხი თუნდა ამომიძვრია, თუნდა არაო.

დაარკო ქრისტე-ღმერთმა ჯოხი. მივიდა ამირანი, დაეკიდა და ადვილად ამოიღო. დაარკო მეორედ ჯოხი ქრისტე-ღმერთმა, და ამირანმა კიდევ ამოსწია და ისევ ადვილად ამოიღო.

—ეჰ რას მეთამაშებო! უთხრა ქრისტე-ღმერთსა: თუ გინდა, შექიდე, თუ არა და—თავი დამანებეო.

მაშინ აიღო ქრისტე-ღმერთმა თავისი ჯოხი, დაარკო და უბრძანა, ისეთი ფესვები გაედგა, რომ მთელ ჭეყანას სარტყელივით შემორტყმოდა. მეორე უბრძანა ამირანს: ამოსწეო!

დაეზიდა ამირანი ჯოხს, მაგრამ ტყუილად, ძვრაც ვერ უყო.

მაშინ დასწყევლა ღმერთმა ამირანი, კავკასიონის ქედზე უზარმაზარი რკინის პალო ჩასო და ზედ დიდი ჯაჭვით მიაბა. ამირანთან მიაჯაჭვა ღმერთმა ყურშა-ძალდიც, რომელსაც ბევრი ხვთის საყვარელი ჯიხვი გაეწყვიტა. ეს ყურშა ყორნის ნაშობი იყო და ზურგზე ორი ფრთა ესხა; ამიტომაც არა-ნადირი არ გაეცდებოდა, ვერ წაუყიდოდა. ამირანს დღეში ერთი პური და ერთი ჭიქა ღვინო აქვს გახენილი, რომელსაც ყოველდღე ყორანი უზიდავს. წლის განძავლობაში ამირანი და ყურშა სკიმავენ რკინის ჯაქვს და პალოს ზეგ-ზევით სწევენ, იქამდინ წიხუენენ, რომ ეს-ეს არის ამოძვრება მიწიდანო. მაგრამ ამ დროს ღვთის განგებით ბოლოქანქალა-ჩიტი მოფრინდება და პალოს დააჯდება. ამირანმა იცის, ვინ არის ეს ჩიტი, გულმოსული მოუქნევს რკინის უროს, ჩიტი აფრენას მოასწრობს, ურო პალოს მოხედება და ისევ ძირამდის ჩაარკობს. ასეა მუდამ წელს. რკინის ჯაჭვი ცვდება, თხელდება უფრო მისგან, რომ ყურშა ძალდი განიადაგებით ლოკავს და ათხელებს; წელიწადში ერთხელ ჯაჭვიც მიდგება ხოლმე გაწყვეტაზე, მაგრამ ჭეყანის მქედლები დიდ ხუთშაბათ დღეს გრდემლზე კვერს დაჰკრავენ ხოლმე (ასეთია მათი ადათი) და გასაწყვეტად დამზადებული ამირანის ჯაჭვი ისევ სქედდება; იქვე ახლოს უძევს თავისი მოკლე ხმალი ამირანს, მაგრამ ველარტარას ის არგია:

¹ ფილაფოზი—ფილოსოფოსი, ბრძენი.

ისიც უანგისა და მიწის შექმელია. ასეთ ყოფაში არიან: ამირანი, მისი ერთგული ყურმა და იარაღი. „ღმერთმა ნუ ჰქნას, რომ ამირანს აეწყვიტოს, თორემ მთელს ქვეყანაზე საშინელებას დაატრიალებდაო“,—ამბობს ქართველი კაცი: ყველაზე უწინ მკედლებს დაერეოდაო და მერე, თვით ღმერთზე გულაყრილი, მთელ ქვეყნიერებასაც დააქცევდაო.

ჭირი იქა, ლხინი აქა, ქატო იქა, ფქვილი აქა.
ელასა, მელასა, ჭიქა მეკიდა ყელასა.
მთქველსა და გამგონებელსა ღმერთი გწყალობდეს ყველასა.
მთას ურემი ავიტანე, წამოვიდა გორებიოთა,
აქ სიცოცხლით დაგვიძეხით, საიქიოს—ცხოვრებითა.

ტ ა რ ი ე ლ ი

ანუ

ხალხური ვეფხისტყაოსანი

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი უწინდებური დიდი გმირი კაცი, სახელად ტარიელი. ჰყავდა ცოლად მეტად მშვენიერი მზეთუნახავი, სახელად მზექალი. ისე ლამაზი იყო ტარიელის მზექალი, რომ ღამე ბნელში ანათებდა და აშუქებდა როგორც ღამპარი, როგორც ცის მნათობი და მიტომაც ეძახდნენ მზექალს.

ტარიელი უდიერი ღონიერი იყო და ქვეყანაზე ვერაფერი უმაგრდებოდა. ყველა ღონიერ დევს ეშინოდა და ერიდებოდა მისი. მუდამ სანადიროდ დადიოდა: დილით წავიდოდა, საღამოთი მოჰქონდა ცალ მხარზე მოკლული ირემი და ცალზე დიდი, უზარმაზარი ხე—შეშა. ტარიელი აიღებდა თავის დიდ ქეაბს, შედგამდა ნანადირევის მოსახარშავად, დაავლებდა ხელს იმ უზარმაზარ ხესა, დაანარცხებდა დედამიწაზე და სულ ლუკმა-ლუკმად აქცევდა შეშად.

ბევრს ეღვა გულში მოტაცება ტარიელის მზექალისა, მაგრამ ვერაინ ბედავდა ტარიელის შიშით. ყველაზე უფრო შურდათ ეს ქალი ტარიელისათვის ქაჯებსა და მაცილებს (ემშაკებს). ყოველ-დღე და ყოველ წამს იმის საცადში იყვნენ მაცილები, რომ ეშოვათ დრო და მზექალი მოეტაცნათ და თავიანთის წაეყვანათ. ერთხელ, როცა ტარიელი სანადიროდ იყო წასული, მოვიდნენ მზექალთან მაცილები.

და თან მოიტანეს ერთი ახალ-გაკეთებული კიდობანი. მაცილები იწინასწარ მოვიდნენ მზეკალთან როგორც ხორციელი ადამიანები და როგორც ტარიელის ერთგული მონები. მოახსენეს ტარიელის მზე-ქალს: კიდობანი მოგართვით ტანისამოსის შესანახად და მოგეწონებათ თუ არა—აბა ნახეთო. როცა მზე-ქალმა ნახა კიდობანი, მოეწონა. მაცილებმა უთხრეს: აბა, შიგაც შებრძანდით და დააოჯალღიერეთ სინათლე ხომ არ გადისო? მზე-ქალს არ ეგონა, თუ მაცილები არიან და ოინს მიზამენ, მილალატებენო. შევიდა კიდობანში თუ არა მზე-ქალი, დახურეს მაცილებმა კიდობანი, ოთხივ-კუთხივ დარაზეს და მოიტაცეს; მივიდნენ ზღვასთან და მისცეს წყალს.

დასხდიან მეკიდობნენი
იმბარ-ამბრი და უმბარნი.
იმათ კიდობან ააგეს
ქებითა არა ქებითა,
შიგ ქალი შესვეს, მზე-ქალი,
ძალითა განა ნებითა!

მზე-ქალი შეაგდეს ქაჯებმა აღელვებულ და აზვირთებულ წყალში. ზღვამ შეიბრალა მზე-ქალი: დაწყნარდა და კიდობანი მალა-მალა ქანქანით წაიღო. წინ ნესტან-დარეჯანს გადაელობენ, „გაეზადნენ“ გველები. შავმა გველმა თქვა: „შეეკამოთ“, მაგრამ წითელმა გველმა შეუტია, უშქინა და დაუშალა; თეთრმა გველმაც მხარი დაუქირა წითელს და თქვა: „ვის მნათობია, ქვეყნად მოვლინებული, და ნუ შეეკამოთ, ნურას გავუბედავთ“.

ქაჯებ მზე წყალში შავდეს,
წყალს მისცეს დგან-დგარებითა¹
წყალმა იბრალა, იწყალა,
გაიგდო ქანქანებითა.
წყალში რო გველებ დაუხედეს,
ბადე-ბადეს აქეს გაბმითა;
შავმა გველ უთხრა: „შეეკამოთ“,
წითელ უშქინა ავითა;
თეთრმა გველ უთხრა: „ნუ შეეკამოთ,
ხმელთ მნათობარი მოვიდა“.

ბევრი ცურვისა და ზღვაში ხეტილის შემდეგ, ქაჯებმა გაიტანეს კიდობანი ნაპირზე ფასმანის² მიწაზე. გამოიყვანეს ნესტან-დარე-

¹ „დგან-დგარებითა“— ე. ი. აზვირთებულს, აღელვებულ წყალს.

² ფასმანი—ალბად უნდა უდრიდეს პოემის „ფატმანა“.

ჯანი და კილობნის ღირეზე, საძირკველზე ჩამოსვეს. ამ დროს დანიახეს ფასმანის მონადირეებმა, მოჰკიდეს თვალი თუ არა მშვენიერ მზე-ქალს, მაშინვე ჩაუხტნენ და დაუწყეს ომი. ქაჯებმა შეატერეს კილობანი ზღვაში. მონადირენი კიდეც არ მოეშენენ და სამას სამოცი ისარი ჰკრეს კილობნის ღირეს.

ქაჯთა მზე გამოიყვანეს,
დასვეს კილობნის ღირესა.
ფასმანის მონადირეთა
ღირეზე თვალი ჰკიდესა,
ჩავიდნენ, არ დაიშალეს,
მისწივნეს, არ დარიდესა,
სამას-სამოცი ისარი
ზე ჰკრეს კილობნის ღირესა.

მონადირეებმა ბევრი სცადეს, მაგრამ ვერ დაისხნეს მზე-ქალი და წაიყვანეს ისევე ქაჯებმა. მიიყვანეს ქაჯებმა ქაჯეთის ციხეში და დამალეს იქ მზეთუნახავად. გაიგო თუ არა გმირმა ტარეელმა თავის მზე ქალის დაკარგვა, გაშმაგებული შეჯდა თავის რაშზე და წავიდა საძებრად; დადიოდა ტყე-მინდოში და ზღვის პირზე, დღით ტარიელი არ დაისვენებდა ხოლმე, ღამდებოდა თუ არა, მაშინვე დაიბინავებდა, როგორც-კი განათლებოდა და მზე ამოვიდოდა, ტარიელი მაშინვე შეუდგებოდა მგზავრობას და ძენას. უფრო ზღვის პირზე ეძებდა ტარეელი, რადგანაც ეკვით იცოდა, რომ ზღვისაქენდა ყოფილიყო მისი მზე წაყვანილი.

ტარიელ, მხის მაძებარი,
ზღვის ნაპირთ იარებოდა.
მზე ჩახდა,—დადგა ტარიელ,
ამოხდა,—იარებოდა.
მას მკლავი ჰქონდა ლოგინად,
მთვარე გულს ეთარებოდა.

ერთ დღეს ტარიელი მიადგა ერთ მდინარეს, სადაც ერთი კოკლი მონა დაინახა. მონა მიდი-მოდიოდა წყლის კიდეზე და ტიროდა.

— რა გატირებსო?—ჰკითხა ტარიელმა კოკლ-მონას.

— ისა, ბატონო, რომ ბატონთან ვარ დაბარებული და ამ მდინარეზე ხიდი არ არის, ისე ვერ გავედი და არ ვიცი რალა ვქნაო. ტარიელს შეებრაღა კოკლი მონა, გაიშვირა კლავი და გადგა ხიდად მდინარეზე; მონა შედგა ზედა და გავიდა.

მივიდა თუ არა თავის პატრონთან კოკლი მონა, მის ნაზირ-ვე-
ზირებს უამბო ამ საკვირველი გმირი—ტარიელის ნახვა და მისი ამ-
ბავი. ყველა ეს ნაზირ-ვეზირებმა მოახსენეს თავის ბატონს (მეფეს)-
მეფემ მაშინვე დაიბარა თავისი საყვარელი და გამოჩენილი ორი გმი-
რი: ადენ და ომარე და უბრძანა: გაჰყევით კოკლ-მონას და რომელ
კაცსაც ეს დაგანახებდეს მინდორში, ის მომიყვანეთო, ან სახელი და
გვარი გამიგეთო.

ადექ მოემზადენით,
ჩემო ადენ და ომარე,
ის კაცი აქა მომგვარეთ,
ვინ იყვეს მინდორთ მდგომარე!..

ადენმა და ომარემ მორჩილებით თავი დაუკრეს თავის მეფეს და
მოახსენეს: სახელის და გვარის გაგება და მისი ვინაობის, ოღონდ
თქვენი ბრძანება იყოს, თორემ ორი კაცისაგან ერთი კაცის მოყვანა
ძლიერ ადვილი სამახსურიაო.

ბრძანება იყოს, ბატონო,
შენთა ბაგეთა ბოლოთაგან,
ადვილი სამახსურია
ერთის მოყვანა ორთაგან.

ადენმა და ომარემ შეისხეს საჭურველი-იარაღი, გამოიყოლეს კო-
კლი მონა და წავიდნენ. კოკლმა მონაჰ მიიყვანა მდინარის ახლო და
დაანახვა გაღმით ტარიელი. ადენ და ომარე წადგნენ წინ და დაუ-
ძახეს ტარიელს;

ბიჭო, ვინა ხარ, ვინ იყავ,
მარტო მინდორში მდგომარე?
ბატონ გიბარებს, აქ მოდი,
ან სახელ-გვარი მიბარე!

ტარიელმა მოისმინა თუ არა მათი ძახილი, შემოუძახა: თუ კარგი
ბიჭები ხართ, მანდიდან ნუ-კი ჰყვართ, ახლო მომძანდით და აქ გა-
მიცანით, ვინცა ვარ; აქ გაცნობდებო ჩემ თავს და ჩემ კლავის ღო-
ნეს, აბა, შორით რას დამაფასებთო.

მინდორში ოქროს კოშკი დგას,
გარშამო—ვერცხლის თასები,
ახლოს მოდექით მოსულნო,
შორით არ დავიფასებნი!

ამ ხმაზე აღენ და ომარი გავარდენ გულადად გაღმა, მაგრამ მის
თანა თქვენ მტერს, ტარიელმა იმათ საქვე დაჰმართა: აღენს ერთი
მათრახის წყერი მოარტყა და სულ ჯარასავით აატრიალა მინდორში
ომარ ერთი მათრახის „გადანათებით“ ზეცას გაგზავნა, კოჭლი მო
ნა კი შორს იყო და გამოიქცა ბატონისაკენ, მაგრამ ტარიელი მოე
წია, განოჭკითხა ანბავი და, რო გაიგო ბატონისაგან იყვნენ გამოგ
ზავნილები, წაავლო ხელი კოჭლ მონას, აავლიჯა ცალი მხარი, მის
ცა მასვე ხელში და უთხრა: წადი, მიუტანე შენ ბატონს ამბავი დ
ეგ შენი მხარიც სუფრის მისამატად, შესაახლებად მიართვიო.

მოვიდოდა კოჭლი მონა,
თავში მოიციმდა 'ქეთა:
„ბატონ, შენი საყვარელი
მოგიმშვიდნა მათრახითა...
აღენს შემოჰკრა მათრახი,
მინდორს ბრუნამს ჯარავითა;
ომარე ზეცას წალალა,
ჯერაც არ მოსულა ცითა,
მე რომ მხარი ამომწვალა,
ისი მომაქვს თავის მხრითა...
მითხრა: ბატონს მიუტანე,
სუფრა შაიხლოს მითა“.

ეს ამბავი ძლიერ ეწყინა მეფეს და სამძიმოდ მიიჩნია თავის
საყვარელი ორი გმირის სიკვდილი. მაშინვე შეჰყარა დიდი ჯარ
და გამოეშურა ტარიელისაკენ. შემოახვია მწოლიარე ტარიელს დი
დი ლაშქარი. დაიწყო ისრის სროლა სეტყვა-წვიმასავით.

ეგე იწყინა ბატონმა,
მეტად დიდი ჯარებს ჰყრიდა,
შამოეხვია გარშემო,
ჩალად ისარს მიაყრიდა.

ტარიელმა, როგორც დიდმა გმირმა, ჟამით-ჟამამდე ძლიერ მა
გარი ძილი იკოდა და, სანამ გაღვიძების ჟამი არ მოუვიდოდა, მა
ნამ ვერავინ ვერ გამოალღვიძებდა და გონს ვერ ჩაავლებდა. იმ დროს,
როცა მეფე შემოადგა დიდი ჯარით და დაუშინა ჩალასავით ისარი,
ტარიელს ეძინა ნაბად-წახურულს და ვერათერმა ვერ გამოალღვიძა.
რაში, რომ ტარიელის განსაცდელს ხედავდა, ტიროდა და ტორსა
სცემდა, მაგრამ, რომ ველარ გამოალღვიძა თავისი პატრონი, მაშინ

დასწვდა ტარიელს და ცალი თითი მოაკენიტა: ეგება ამით მინც
გამოვალედიძოვო.

თავით უბამს ცხენი-რაში,
თვალებს ცრემლებს ჩამოჰყრიდა;
ჩაეწოდა, თით მოკენიტა,
ოქროს თითი მოებმოდა.

თითის მოკენეტამ ტარიელი გამოვალედიძა; დაინახა რაც აშბაე-
იყო, ნელ-ნელა აუჩქარებლად წამოდგა, გადაბერტყა ნაბდიდან ისარ-
ნი და მოეფლო თავის რაშს.

გაიღვიძა ტარიელმა,
ნელ-ნელა წამოდგესა;
ფეხი შედგა უხანგოში,
ამოდ შეჯდა, არ შეშინდა...

მაშინ გაერია ამ ურდო და ურიცხვ ხატაველთა, ლაშქართა ჯა-
რში, როგორც ქორი მტრედის გუნდში, და დაუწყო ჟღერა. კაცი
კაცს ჰკრა, ცხენი ცხენსა და მკედრის გორები დააყენა წამზე. გლე-
ხი-კაცი ტარიელს ებრალებოდა და არ კადრულობდა მათთან ონს.
დიდკაცებს და თავადებს-კი ჟღერდა საშინლად.

გაერია ხატაველთა,
როგორც მტრედის გროთა ქორი,
კაცი-კაცს ჰკრა, ცხენი-ცხენსა,
დადგა მაგაების გორი!..
არ იკადრა გლეხი-კაცი,
თავადებზე გადავიდა,
ზეცით წამოვიდა ორბი
ეგეთ ჯარი სიმრავლითა,
ბოძალი ჰკრა ტარიელმა,
ნართა შუა სისხლი სდინდა,
ჩაეწვავდა, მხრები დასჭრა:
„ბოძლის¹ დასაკვრელად მინდა“.

ტარიელი ომში ერთ მშვენიერს ვაჟაკ-ქაბუქს შეხვდა, რომელ-
საც შესძახა:

— მე შენ არ მოგკლავ, იმიტომ, რომ თვალები ჩემ შინშს² გი-
გავსო და გამობრუნდა. ქაბუქი შეერთა და ტარიელს ვერაფერი.

¹ ბოძალი — ისარი.

² შინში — ბიძაშვილი.

ვერ უთხრა, ვერაფერი ვერ შეჰბედა. ამ შეღერებულ კაბუქს ერქვა ავთანდილი და იყო მართლა ტარიელის ბიძაშვილი (შინში), მაგრამ რადგანაც ტარიელს პატარა დაეტოვებინა შინ და მას აქეთ ერთმანეთი აღარ ენახათ, ავთანდილსაც დავიწყებოდა ტარიელის სახე და ვერ იცნო ომში. როცა ავთანდილი შინ მოვიდა, ყველა ომის ამბავი უაზრო თავის მშვენიერს და კეკლუც ცოლს—თინათინს (თინას). მთელი ჯარი ამოგვიწყვიტა იმ ვილაც საკვირველმა გმირმა და როცა ჩემზე აიღო ლახტი და უნდა მოვეკალ, ჩამოიღო და მითხრა: შე შენ არ მოგკლავ, რადგანაც ჩემ შინმ ავთანდილს გეხარო.

— ეგებ შენი დაკარგული ბიძაშვილი—ტარიელი იყო?!.—შეპკივლა თინათინმა:—რატომ არ გამოჰკითხე, ვინ იყო და ვინ არა. განა ვგრე წამოსვლა გეკადრებოდა? თუ ჩემი სიყვარული გაქვს და ან შენი ბიძაშვილის, ტარიელის პატივისცემა, ეხლად-ეხლავე ადექი და სძებნე, საცა იყოს ის გმირი; ეგებ ტარიელი იყვეს და როგორმე უწამლო და მოესმარო გასაქარშიო.

ამ მკაცრი ბრძანების წინადადებაზე რალაცა ექვები შეზოგხვია ავთანდილს გულზე. დაიწყო თავის უმანკო თინათინზე ექვიანობა: ეს მე მიტომ მითხოვს ასე უცბად სახლიდან, რომ ალბათ კურო, საყვარელი. ჰყავსო და ჩემი თავიდან მოშორება უნდაო.

— ადექ, ავთანდილ, ნუღარ აყოვნებ, წადი, მოსძებნე, ნახე ის გმირი და, თუნდა ტარიელიც არ იყოს, კარგია: მაღლია, უცხო დაკარგული და გადახვეწილი მოყმის მონახვა და შეცლაო,—უთხრა თინათინმა. ამ თქმაზე ველარ მოითმინა ექვით საესე აღწლებულმა ავთანდილმა, ამღვრა გული და საშინელი სიტყვებით შეამკო თავისი უმანკო და მშვენიერი თინათინი:

ბოზო, რას ამბობ დიაცო,
არჯალო, აუგიანო!
უწყლო, უღარო წისქვილი
მთაში ვის აუგიანო?
მოყვარეების, გულისთვის
ქმარი ვის გადუგდიანო?!

თინათინა დიდათ შეაწუხა ამ უსამართლო ცილისწამებამ და მტკიცე ფიცით შეჰფიცა ავთანდილს თავის უმანკოებაზე: ღმერთმა და ყოველმა ხატმა მრისხნოს, თუ თინათინს შენს მეტი ქმარი უნდალეს და ან მოეწონოს, თუნდ ათასჯერ შენზე უკეთესიც ნახოს და ზეკიდან ჩამოსულიო. მე გითხარი და გთხოვე, რომ ტარიელი მო-

გეძებნა, გეპოვნა უთუოდ ის გმირი ვინც იყო. ტარიელიც რომ არ-
იყოს, მაინც კარგია უცხო მოყმის ზეგლა და შეწყობა-მეთქი.

ღმერთი რისხავდეს თინასა,
ხატი ყოველთა წინდისა,
ქმარი უნდოდეს წენს მგერი,
ათას საუა ჰავდეს გულისა.
მოდებნა მაინც კარგია
მოყმისა დაკარგულისა.

დაიჯირა ავთანდილმა თავისი მშვენიერი თინას ფიცი და რჩევა
და იმ ღამესვე გამოეწყო სამგზავროდ; საგზალიც შთანბდა. ისარიც
ბლომად ჩაიწყო ქარქაშში და გააწია კიდეც უნათლივ ტარიელის
საძებნელად. შემდეგ მოგროვდენ ავთანდილის ჯარი და კარის კაცნი;
მოიყარეს თავი და იახლენ ავთანდილს შინ. მაგრამ ციხიდან თინა-
თინი გადმოდგა და გამოუცხადა მათი საყვარელი პატრონის წას-
ვლა, სადღაც გაპარვა.

ციხით იძახა თინაშა:
ავთანდილ გაიპარაო,
სამოცდასამი ისარი
ქარქაშში ჩაითვალაო,
შაკი აქ დაკლა ვარია,
თეთრი თან წაიტანაო.

ავთანდილმა ბევრისგან ბევრი სძებნა ტარიელი და ძლიერ სწყუხ-
და რომ ვერ იპოვნა და საწადელი ვერ აუსრულდა, ხოლო ამდენი
სიარული ამოდ შერჩა. ვინც-კი შემოხვდებოდა ავთანდილს წინ,
ან ვისაც მიეწეოდა ყველას ჰკითხავდა ტარიელის ამბავს, მაგრამ
თვალის მომკერელსაც კი ვერაფერს ეხებდა. ავთანდილი, როგორც
გულთმოსანი, გონიერი და ჰკვიანი კაცი, იმედს არ კარგავდა ტა-
რიელის ნახვისას და, რაც ხანი გ. დიოდა თანდათან უფრო ემატე-
ბოდა მანეობა და ხალისი ტარიელის ძებნისა.

ავთანდილს საგზალი მალე გამოელა და საზრდოობდა ნანადი-
რებით, საცა მოშიგდებოდა იქვე ინახობდა, დაანთებდა ცეცხლს,
დათლიდა შამფურებს, შეწყავდა მკერიან წვადებს, მოიკვცდა თო-
ქალთოხე და შეექცეოდა.

ავთანდილ გადინადირა
ქელი მალალი ტყიანი,

ვერცა ხარი მოკლა, ვერც ფური
ვერც ბოჩოლა რქიანი;
შველსა ჰკრა გამოფრენილსა
ისარი ორბის ფრთიანი,
დაჰკიდა ცხენის ტახტაზე
ტყავ-გაუხდელი, რქიანი,
ჩავიდა ბურილ ძირშია,
ცეცხლი დაანთო პრიალი,
სადგომი ბინა დაუხვდა
ქუანტიან-ქაობიანი,
ქვეთა საგებლად მოხადა
თოქალთო უნაგრიანი,
დათალა ეკლის შამფურნი,
მწვადი აასხა მცვრიანი.

ავთანდილი თოქალთოზე მოკეცილი რომ მცვრიან მწვადებს შე-
ექცეოდა, იმ დროს შორს მინდვრის სივრცეში შავი ნისლივით მო-
მაველ ჯგუფს მოჰკრა თვალი, რომელიც თანდათან უახლოვდებოდა
ავთანდილს. ავთანდილმა გააჩია, რომ ხალხი მოდიოდა მისკენ.
შეფიქრიანდა: ვაი, თუ მეკობარნი¹ იყვნენ და არამც რა მაზიანონო.
მაშინვე შეკაზმა ცხენი, გადაიკიდა თოფი, აიღო შეილდ-ისარი და
მოემზადა საომრად: ვინიციობაა, მტერი იყოს ჯაბნად არ დავხვდეთ.

მინდორს დაინახა კაცი,
ჯანის-ჯანად² მომდინარნი.
— „ახლოს მოდე, ჩემო ცხენო,
აბჯარნო, გამეძალენით,
მტერს მოშლით ნურას შევხვდებით,
თვალშია ვეჯაბანებიო³ ?!“

ავთანდილმა მიატოვა გაშლილი სუფრა ცეცხლთან, მოკლული
ირწები და ცეცხლზე შემოლაგებული მწვადები და შეეგება მომავალ
ხალხს. ხალხში დაინახა, რომ სამ-კაცს ერთი თავგატეხილი კაცი
მოჰყავდა. ავთანდილმა „გამარჯვება“ უთხრა და ჰკითხა. რითი
გყავთ დასნეულებული ეგ კაციო?

— ეს ძმა არის ჩვენი, — მიუგეს სამთავემ — ჩვენ ტყის პირას ვიყა-
ვით, რომ ერთმა გმირმა მოყვემ გამოიარა ჩვენს ახლოს; ჩვენ ძლიერ

¹ მეკობარი — ყაჩაღი.

² ჯანის-ჯანად — ნელ-ნელა

³ ჯაბანი — მშიშარა, მხდალი.

გაგვიკვირდა იმ დიდი გმირის ნახვა. ეს ჩვენი ავადმყოფი ძმა გამო-
ვიდა. ვინა ხარ, მითხარო, მისძახოდა და ან საით მიეჩქარებო.
გმირი მოუბრუნდა, ერთი სილა გაჰკრა და, აი, თავი ოთხად გაუ-
ჩხაო.

ავთანდილმა ამ ამბავისათვის მაღლობა გადაუხადა, ისურვა მათი
ავადმყოფის მშვიდობით მორჩენა, ასწავლა თავისი ბინა—ცეცხლი
და მწვადები, წამალიც თავვატეხილისათვის: ირწის ტვინი წაუსვი-
თო და დაუამცბო. თითონ კი აღარ მიბრუნდა; ბინაზე დანაც დარჩა
ავთანდილს და ნუ დამიკარგავთო, შეეხვეწა. გააქანა ცხენი და გას-
წია ტარიელის საძებრად.

აიმა და იმ ხეთ ძირში
მწვადი უბრუნვენ ნებასო,
წყლულს ირმის ტვინი წაუსვით,
იტყვიან მოსვენებასო;
საპურყველე დანა დამრჩა
იმ ჩემ ნადგომსა ბინასო,
ნუ დამიკარგავთ, გეთაყვა,
თქვენი სნეულის ღხენასო.

ავთანდილმა გააპენა ცხენი იქით, საითაც უჩვენეს მგზავრებმა
გმირის წავლილი გზა. ესენი-კი მივიდნენ ავთანდილის ნადგომ ბინაზე,
ავადმყოფს დაადვენ წყლულზე ირმის ტვინი, შეუხვიეს თავი და
მოსვენეს. თვითონ ისამბრეს გუნებიერად და შეისვენეს. შემდეგ სა-
მივე ძმები დაეხიენ ავთანდილის საყველპურე დანას, მაგრამ ხეზე-
დაც ვერ მიაყუდეს და საცა ეგდო, იქვე დატოვეს.

ავთანდილი-კი იმ დროს გამალეებული მიაქროლებდა თავის თეთრ
ტაიქს და მისდევდა ტარიელის გზა-კვალს. კარგა მგზავრობის შემ-
დეგ ავთანდილს შემოხვდა ერთი უზარმაზარი დევი, რომელიც ძლივს
კოკლობით მიჩახუნობდა. ავთანდილმა დევი იცნო და გამარჯობა
უთხრა. შემდეგ ჰკითხა მისი ამბავი, ვის საძებრად იყო წამოსული.—
შენ მაშიჩემის ძმობილი იყავი და სიძართლე მითხარი, აქეთ მგზა-
ვრი ხომ არავინ გინახავსო.

დევ, მამიჩემის ძმობილო,
ხომ არავინ ჩამოგვიარა?

— ჩამომიარა ქროლით ერთმა პირქუშმა მოყემე, უთხრა დაჟე-
ჟილმა დევმა. მე ვხნავდი, გუთნეული მება, გამიკრა ხელი გუთნე-
ულს და ზღვას იქით გადამიყარა!.. მეც ერთი ფეხი წამამკრა და
შორს გადამისროლა. აღარ მეგონა, თუ ცოცხალი გადავრჩებოდი.

შენ ტყულად მისდევ, ავთანდილ, ველარ მიეწევი იმ მოყმეს, იმან საქართველო გადაიარა და სათათრეთში გავიდა. მე ისეთი დიდი გმირი არ მინახავს და არც ისეთი მშვენიერი: ერთი გაილიმა და ისეთი შუქი გამოკრთა, რომ მთა და მინდორი გაანათა.

ერთმა პირქუშმა მოყმემა
ცხენ ხეთქით ჩამოშიარა,
ხელი გამიკრა გუთანსა,
ზღვას იქით გამისრიალა!..
წიხლი მკრა გუთნის-დედასა,
ქ... მა გამოიარა,
ლიმი ქნა, კბილი გამოჩნდა,
მთას შუქმა გადაიარა,
მაგას ნუ მისდევ, ავთანდილ,
იმან დიდი გზა იარა,
გასწირა საქართველოი,
სათათრე გადაიარა.

ავთანდილი უფრო მეტი სიფიცხით გამოუდგა უკან ტარიელის გზასა და დღე და ღამე დაუსვენრად მისდევდა, მაგრამ ვერ მიწვდა, ვერსად მოჰკიდა თვალი. შინავალმა ავთანდილმა ერთს მდინარის პირას დაინახა მიწდგარი ჯარი, ის დაურიდებლად მივიდა მათთან და იკითხა ტარიელის ამბავი, მაგრამ ვერა გაიგო-რა, მერე გამოიკითხა მათი ასე შეგროვების მიზეზი.

— ჩვენ მგზავრნი ვაქარნი გახლავართ,—უთხრეს ავთანდილს,— აქ ჩვენი დადგომის და მწუხარების მიზეზი ის არის, რომ ამ მდინარეზე ეს ერთი ხილია, სხვა გზა არ არის და ამ ხიდზედაც თითო პეშუ თვალ-მარგალიტის გადაუხდელად ამ ხიდის ბატონი არ გვიშვებსო.

— ნუ გეშინიათ, მე გაგიყვანთ და გაგანთავისუფლებთ. წადგა ავთანდილი წინ და შესძახა ხიდის ბატონს:

— მგზავრი და ქარავანი ღვთისა არის, მათი ძარცვა და წინ დადგომა ცოდვია, საკადრისი არ არის; მოეცალე ხილიდან და გაატარე ქარავანი, თორემ ტარიელის მზეს ვფიცავ, სამტკივნელოს დაგარტყამ და შენს ტეინს ზღვას ქათად მივეცემ:

ეს ქარავანი ღვთისია,
უერთოდ არ მამიცია,
ტარიელის ნზემ, გაუშვი,
თორემ მტკივანი მიცია!..

ეგ შენი ტვინი და სისხლი
ზღვას პერად გადამიცია.

ხილის ბატონი არ მოეცალა გზიდან და დამძობილობა მოინდომა ავთანდილის: ორივემ გაიყიოთ შუაზე ძპურად მაგათგან ანალები თვალ-მარგალიტო;—ეს სჯობს, თორემ რას გამოვრჩებით ჩვენ ორივემ, რომ ერთმანეთს თავი შევუკლათ და ჩვენი სისხლით ნახმლეე-ნაისრით და ნაშუბრით მინდორი მოვრწყათ და ავაესოთ... დაჰანებე ქარავეანი, დღეს მე და შენ ძეები ვიყენეთო.

მინდორს სისხლის ტბა გვიბრუნავს
ნახმლეე-ნაისრ-ნაშუბარი,
ეს ქარავეან დამანებე,
დღეს მე და შენ გავხდეთ ძმანი.

ავთანდილს ეწყინა ესა და ერთი მათრახის გადაქნევი დედა-მიწაზე გაუშენიტა მგზავრების მძარცველი ბატონი; გაუხსნა თავისუფლად გზა მგზავრებს და გაატარა. მგზავრებმა შესწირეს ლოცვა და დიდი მადლობა ღმერთს, რომ დამხანგი გამოუგზავნა და ლოცვადენ ავთანდილის მოსვლის გზას.

ავთანდილი გაეშურა თავის გზაზე და ნიჰქროდა გრიგალ-ქარით; ის გავიდა თავის ბიძის—ფრიდონის მიწა-წყალში და მიაბრუნა ცხენი ფრიდონისაკენ. ამ სიარულში ავთანდილი მიადგა ერთ დედაბრის ქობს. ავთანდილმა იმასაც ჰკითხა ამბავი თავისი საძებრისა, მაგრამ ვერა გაიგო რა. ბებერმა ჰკითხა: სად მიხვალ ახლათ.

— მე მივლივარ ბიძა-ჩემ ფრიდონთანაო,—მიუჯო ავთანდილმა. ეს დედაბერი თურმე აჯლთმისანი იყო და ყველა გაიგო, რაც ავთანდილს სურვილი ჰქონდა. დედაკაცმა ფრიდონის სასახლის მარჯვენა ასწავლა.

— შენ თუ შენი საწადლის ასრულება გინდა, ბიძაშენ ფრიდონთან რომ მიხვიდე, ცენი სთხოვე, როცა მოკცეს, წადი ჯოგში და რომელიც ჯოგს უკან ჩამორჩება გაჩინჩლული კვიცი, იმას სტაცე ხელი და მოაჯექი, ის გაპოვინებს შენ საწადელს; მართალია, ის კვიცი თვალის შესახედავად ცუდია, მაგრამ გადამავალი ქარის ცხენია და მადრის გულისპასუხია შეპტყობელი. ბიძაშენ ფრიდონს არ ეამება იმ კვიცის წამოყვანა, მაგრამ ველარას იზამსო.—უთარა ბებერმა და გზა დაულოცა. ავთანდილმაც მადლობა გადაუხადა და გამოეშურა ბიძისაკენ. ორი დღის მგზავრობის შემდეგ მივიდა თავის ბიძა ფრიდონთან და მოკითხვის და საუბრის შემდეგ უთხრა: ცხენი დაჰვალა და უნდა ერთი მტრინავი კვიცი-ცხენი მაჩუქოყო.

ფრიდონ, გენუკვი, ბიძაო,
კვიციის რემიას ფრენასო.

— ბიძა მოგიკვდეს მაშინ, რომ მჯობნის-მჯობნე დაგიპიროვო!
შედი ჯოგში და რომელიც მჯობნის-მჯობნეა, მიირთვი, მიწყალო-
ბებიაო.

ფრიდონ მოგიკვდეს ბიძაი.
მჯობი გიწყალოს ჯოგშია,
შედი და გამოარჩიე,
რომელიც სჯობდეს მჯობშია.

ავთანდილი მაშინვე გაეშურა ჯოგში. გამოირეკა წინ ჯოგი და
დაიპირა ის პატარა კვიცი, რომელიც უკან ჩამორჩა და რომელიც
ბებერმა ურჩია. ფრიდონს დაენანა, მაგრამ თქმით-კი ველარ უთხრა-
რა ავთანდილს. ავთანდილმა დაადგა უნაგირი, მოახტა ზურგზე და
გაფრინდა კვიცი, თვალი ველარავინ მოჰკრა!.. ბევრი სიარულის
შემდეგ ავთანდილის ცხენმა იპოვნა ტარიელის ცხენის ნატერთალი-
კვალი; დაადგა ამ ნაკვალევს მფრენ-მრბენი და აღარ მოშორდა.
ნაკვალევმა მიიყვანა ერთ გამოქვამულ კლდეში, საცა ერთი დედა-
ბერი ცხოვრობდა. ავთანდილი გადახტა ცხენიდან, მიესალმა დედა-
ბერს და გამოჰკითხა ტარიელის ამბავი,

— აქ მოდის ხოლმე ჩემთან ტარიელი, უთხრა დედაბერმა,—
ახლა სანადიროდ არის წასული და ცოტახნის შემდეგ მოვაო.

— არა უთქვამს-რა, დედაშვილობას, შენთვის ტარიელს: ან დე-
და ან და დამრჩა შინ, ან ბიძაშვილი, ან ვის იგონებს კიდეც თავის
საყვარელ ნესტან-დარეჯნის გარდა?

— ჩემთვის, შვილო, ტარიელს არა უთქვამს-რა და არც მე ჩაე-
კითხებია, — მიუგო ბებერმა.

ავთანდილი შეეხვეწა დედაბერს, უთუოდ უნდა მომიხერხო და
ტარიელი მაჩვენო პირის-პირო.

— არ შემძლიან შვილოო, უთხრა ბებერმა,—ის ისეა გამმაგე-
ბული და გახელებული თავის მზექალის დაკარგვით, რომ არავის
არ ინდობს.

არავის არ ეკარება, მისი ფიქრი და საწადელი მარტოკა თავის
მზექალის პოვნა და გამოხსნა არის და რომ ვაჩვენო შენი თავი, ვაი
თუ მოკლას და ცოლვა დამედოს თავზეო.

მაგრამ ავთანდილი არ მოეშვა და დიდი ხეყუნა-მუდარით თუ
მომკლავს, ალალი იყოს ჩემი სისხლიო, დაითანხმა ბებერი; ბებერმა
ავთანდილი დავალა ქვებში.

შელამებისას მოვიდა ტარიელი სანადიროდან; ცალ მხარზე ნანადირევი ეყიდა და ცალ მხარზე დიდი უზარ-მაზარი წითლის ხე. მოვიდა ტარიელი ქვაბთან, დააგდო ძირს ხე და ნანადირევი გაატყავა, დაანთო ცეცხლი, შედგა ქვაბი და ჩაყარა ხორცი, როცა შინ შემოვიდა, დედაბერმა დაუწყო ტარიელს გამოკითხვა: ვინ დაგჩაჩა შინ, ან დედა ხომ არ დაგჩაჩენია, ან და, ან ბიძაშვილი, რომლის ნახვაც გენატრებოდესო?—არაო უთხრა ტარიელმა—არავინ არ დამჩაჩენია შ: ნ; დამჩაჩა მხოლოდ ერთი ბიძაშვილი, სახელად ავთანდილი, ის მახსოვს და იმის ნახვას ვინატრი, ნეტავ ერთხელ კიდე მაჩვენა ჩემი ავთანდილიო.

— ეხლა რომ ნახო ავთანდილი, რას უზამ, დედაშვილობასა?

— ერთს მაგრად გადავკოცნი და გადავხეხვევი,—უთხრა ტარიელმა.

— შენ რომ მაგრად გადაჰკოცნო, შეილო, ხომ მოკვდება, უთხრა ბებერმა. გაიგონა ავთანდილმა ტარიელის ხმა და, ჩქარა ნახვის სურვილით ატრიალებულმა, ჰკრა წიხლი, გამოამტვრია ქვაბის კარები:—აქა ვარ შენი ავთანდილი, ჩემო ტარიელ;—შესძახა და მივარდენ ერთნანეთს, სააღერსოდ გადაჰხვიეს ხელი და დაუწყეს ერთმანეთს კოცნა.

ამ აღერსში, ტარიელისაგან მაგრად მოხვეწის გამო, ავთანდილს სამი გვერდის ნეკნი, ფერცხალი, ჩაემტვრა. ტარიელი მაშინვე ჩაეწოდა, ანოძრო პაიკიდან ფასკუნჯის¹ ფრთა, წაუსვა ნატკენ გვერდებზე და გაუმთელა, გ უკურნა.

შემდეგ დასხდნენ ერთად და უამბეს ერთმანეთს თავიანთი ამბავი და თავგადასავალი. ტარიელი მოუყვა, რაც ქირი და ვაება გადაჰხედოდა თავისი მშეჰალის ძებნაში თოთხმეტი წლის განმავლობაში.—ეს თოთხმეტი წელიწადია, ავთანდილ, ვეძებ ჩემს მზეს, დავრბივარ გარ-გარე და ნიშანიც-კი ვერ ვიპოვნეო,—უთხრა ბოლოს გულამოსკვნით ტარიელმა.

ავთანდილმა იმედი უთხრა: ნუ გეშინია, ძმაო, მე ვეცდები, რომ მოვნახო და ვიპოვო შენი მშეჰალი, და ან ჩემ თავს მის ძებნაში წავაგებო.. შენ მხოლოდ ნუ ნალელობ და დანშვიდდი. უბრალო ხალხთან ჩხუბით არ გაკეთდება-რა, თავს ტყუილად დარბეჩავენ, სხვასაც ავნებ და შენ მშეჰალს მაგით ვერ იპოვნეო. გამოემშვიდობა ავთანდილი და წავიდა ნესტან-დარეჯანის საძებნელად. ტარიელიც არ დანშვიდდა და არ დაეთხოვა ძებნას. დარბოდა ტყველში და ეძებდა გამუდმებით.

¹ ფასკუნჯი — ზღაპრული ფრინველია.

ავთანდილმა დიდი გზა გაიარა. ვისაც შეხვდებოდა ყველას ამბავს ჰკითხავდა და ასე კითხვა-კითხვით მიაგნო ნესტან-დარეჯანს. გაიგო დაბეჯითებით, რომ ზღვას იქით ქაჯებს ჰყავდათ დამწყვეტული ქაჯეთის ციხეში. ავთანდილი წავიდა ტარიელთან, გამოუარა ბიძა ფრიდონს, უამბო ნესტან-დარეჯანის ამბავი და შეელა სთხოვა. დასდეს პირობა ბიძა-დისწულმა და ავთანდილი წამოვიდა ქვაბში ტარიელთან.

ტარიელი ავთანდილს შინ არ დაუხვდა. მას უკან ორჯერ აღარ მოსულა შინაო,—უთხრა დედაბერმა ავთანდილს. ავთანდილი გაეშურა მინდორ-ტყეში ტარიელის საძებნელად. ტარიელი ნახა და ახარა მზე-ქალის პოვნა. მოვიდენ ქვაბში ორივენი. ავთანდილმა უთხრა ტარიელს: აბა ძმაო, ჩემი ცხენი, მალა ასწევ ალვირს, ზეცას ავარდება, ძირს დასწევ ქვესკნელს ჩაძვრება; მათრახს გადაჰკრავ—ზღვაზე გაფრინდება. შეეკვი ამ იფრინდაზე, გადაჰკარ მათრახი და გახტი ზღვის გაღმა. მე და ბიძაჩემი ფრიდონი ერთად წამოვალთ. ბიძაჩემი თოკს გადმოაგდებს ზღვაზე, მოსდებს ქაჯეთის ციხეს და მე იმ თოკზე გამოფრინდები და ჩაეხტები ციხეში კისკისითო.

ავთანდილი საჩქაროდ გამობრუნდა, მივიდა ბიძა ფრიდონთან, შეეხვეწა ჩქარა წავიდეთ, მივეშველოთ ტარიელს და თოკები ბლომად წავილოთ, რომ მისწვდეს ქაჯეთის ციხემდეო. საწყალი ჩემი დედ-მამა, რომ ჯამბაზობას მასწავლიდა, თოკებზე რომ მარბენინებდენ, ასე მეგონა, ბიძია ფრიდონ, ტყუილად მაწვალებდენ-მეთქი.. უბრალოდ ჩემი ტანჯვა და სიკვდილი უნდათ ჩემ დედ-მამას მეთქი, ვფიქრობდი მაშინ მე უგუნური. ის კი არ ვიცოდი, თუ ჩემი დედ-მამა ჩემი თავის გამოსადეგს მასწავლიდა და მწვრთნიდა.

ბეჩავე ჩემი დედ-მამა
რა ცოდვა ჰქირთ მზდიდიან:
ერთი ციხიდან სხვა ციხეს
თოკები გამოჰკიდიან;
მე ისე ფრენით გაფრბოდი,
რომ თვალნიც ვერ მაშკიდიან!..
მე ის მეგონა, ქვე თუ მკვლენ,
იგინი თურმე მწვრთნიდიან.

ავთანდილი და ფრიდონი მოემზადენ სამგზავროდ; ჩქარაც წავიდნენ და მიადგენ—ქაჯეთის ციხეს პირდაპირ—ზღვას. მაშინ ავთანდილმა კიდევ უთხრა ფრიდონს: აბა, ბიძია, თოკების გაგდება აქედან და წვერის მოღება ქაჯეთის ციხეზედ შენი საცადით იყოს, და ზედ გაფრენა მე ვიციო.

ფრიდონ ბიძისა ცდით იყო
გაგდება თოკებისაო,
ზე გავლა ავთანდილისა,
როგორც მფრინავი ცისაო.

ფრიდონმა მაშინვე აიღო თოკები, ესროლა და მოსდო ქაჯეთის ციხის ბურჯს. ავთანდილმა მოიხადა ქუდი, ილოცა ღმერთი, შეხტა თოკზე და გრიგალ-ქარივით წამზე ჩახტა ქაჯეთის ციხეში. დაუწყო ხოცვა-მუსვრა ქაჯებს, მაგრამ, რამდენსაც მოჰკლამდა, იმდენი ისევ ცოცხლდებოდა და დაჭრილი ადგილი უმთელდებოდათ. ამ დროს დაინახა ნესტან-დარეჯანმა ავთანდილი და იცნო თავისი ტარიელის ბიძაშვილი.

— აქ რამ მოგიყვანა ავთანდილ?!— დაუძახა ნესტან-დარეჯანმა, მაგრამ ავთანდილმა ყურიც არ ათხოვა, ის გაცხარებული ომში იყო და გუნებაში წუხდა, რომ დახოცილი ქაჯნი ისევ ცოცხლდებოდნენ.— ნაბდის ხმალი აიღე, ავთანდილ, ნაბდის ხმალიო... ავთანდილმა მიიხედა გვერდზე და დაინახა კედელზე მიყუდებული ნაბდის ხმლები. ავთანდილმა დაავლო ხელი ნაბდის ხმალს და დაუწყო უწყალო ხოცვა ქაჯებს.

ბევრი ომის და ბრძოლისგან ავთანდილი მოიქანცა, დათვრა სისხლით. მაშველს ვერავის ჰხედავდა და უკვირდა ტარიელის ამბავი. მაშინ შესძახა ტარიელს: შინშო, მიშველე, მომეხმარე თორემ ამ მოზღვაებულმა ქაჯებმა ლამის გადაგვიარონ თავზეო.

შინშო, მიშველე, ტარიელ,
დამკირდა შენი გმირობა!
ავთანდილ დავსუსტებულვარ,
ქაჯებს აქვს ზემო ვლილობა!..

ტარიელი ამ დროს ციხის გაღრმავან-გარეთ იდგა, სიყვარულისაგან გაშტერებულ-გახელებული და არათერ საცადში არ იყო. ავთანდილის დაძახილმა გამოათხიზლა ტარიელი ამ ღრმა გაშტერებისაგან. მაშინვე ხმა მისცა ტარიელმა ავთანდილს: მე აქ სურვილისაგან გახეებული კარებზე თავსა ვცემდიო და არც კი ვიცოდი, შენ შიგნით იყავი თუ არაო.

შენ შით გადახველ, ავთანდილ,
მე კარზე ვდგევარ—ხე ვითა,
სურვილით გახარებული
კარს დავასკდები ქვევითა!..

გამოფხიზლებული ტარიელი მივარდა კარებს, დაღეწა მთლად, დააშსხვრია ვალავეანი ციხისა, შევარდა შიგ და დაუწყო ქლეტა ქაჯებს. ამ დროს მოვიდა ქაჯების ხელწიფეც დიდძალი ქაჯის ლაშქრით და, როცა ნახა კარები და კლიტეები მთლად დაღეწილი, შეწუხდა და მაშინვე მიხვდა: ამას ქვეყანაზე ვერავინ ვერ შეიძლებდა ტარიელის მეტიო. ეს უთუოდ ტარიელი მოვიდა, იმან დაღეწა კარკლიტე, ქობალაქები და მიფანტ-მოფანტა მინდვრებშიო.

ქაჯებ სთქვეს ტარიელისა:
ეს საქმე შისეულია,
კარ-კლიტე, ქობალაქები
მინდორში დასრეულია.

ტარიელმა და ავთანდილმა ამოწყვიტეს მთლად ერთიანად ქაჯების სინსილა, წამოიყვანეს ტარიელის მზე ქალი და წამოვიდნენ. კარგა სიარულის შემდეგ მოადგენ ერთ მღინარის ხიდს. მაშინ უცებ გაიკრა ავთანდილმა ხმაღს ზელი და შემოუქნია მზე-ქალს: უნდა ეხლავე გაგათავოო!—შესძახა ავთანდილმა მზე ქალს შეეშინდა, პირი წარიღო და სამი ქაჯი წამოაგდო პირიდან. ავთანდილმა მაშინვე დახოცა ქაჯები. ავთანდილი გულთჰისანი, ჭკვიანი კაცი იყო და იცოდა, რომ მზე ქალს სამი ქაჯი ჩაუძვრა პირში. მორჩენილი და განკურნებული მზე-ქალი წამოიყვანეს და წამოვიდნენ დიდი სიხარულით და მხიარულობით.

ავთანდილ გადინადირა

ავთანდილ გადინადირა
ქედი მაღალი, ტყიანი,
ვერც მოკლა ხარი, ვერც ფური,
ვერცა ირემი რქიანი.
შველსა ჰკრა გამოფრენილსა
ისარი ორბის ფრთიანი,
ცხენის ტახტაზე დაჰკიდა
ტყავგუხდელი, მთლიანი.
ჩამონტა ტყისა პირადა,
ცეცხლი დაანთო ძლიერი,
დაჯდა და თალა შამფური
მწვადი ააგო მცვრიანი.
სანამ მწვადი შეიწოდა,
ცხენსა მისცა საძოვარი.
ცხენმა კაცი დაინახა
შორი გზიდან მომ ვალი
შეხტა ლურჯა, შექიხვინა,

რომ ეს კაცი ავი არი.
 მეჯინიბეს დაუძახა:
 — ლორჯა მომგვარე ჩქარადა.
 გავზე ხელი გადუსვა,
 ზედ წამოახტა მარდათა,
 გზა წვრილი გააზბენინა,
 მინდორი უფრო ჩქარადა.
 უკუ იხედა, მოსდევდნენ
 ის ურჯულონი ჯარადა.
 ასი ჰკრა, და ასი შოკლა,
 ერთი გადურჩა შავადა.
 ერთი იმასაც ესროლა,
 სისხლი წაჴიდა ღვარადა.
 მუხასა ბეჭი მიანდო,
 შტო დაიწია ფარადა,
 დაჯდა და წიგნი დასწერა
 მტოედსა შეაბა მხარადა.

ეს დედაჩემსა მიმირთვი,
 ველარ მოგივალ ჩქარადა,
 გიყუარდა თითრი მანდილი,
 ჩემზე შეღებე შავადა,
 ეგ ჩემი ჩოხა-ნაბადი
 კარზე დაჰკიდე ფარადა,
 ეგ ჩემი ქამარ-ხანჯალი
 ღვდელს მიეც საწირავედა,
 ეგ ჩემი ცოლი პატარა
 არ გაათხოვო ჩქარადა.
 თუ მისცემ— ისეთ კაცს მიე,
 მე მჯობდეს თვალად ტანადა,
 ეგ ჩემი ციხე-დარბაზი
 თან გაატანე მზითვადა.

მ თ ე რ ი

I

იყო და არა იყო რა, ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა,
 იყო შაშვი მგალობელი,
 ღმერთი ჩვენი მწყალობელი.

იყო ერთი უშვილო ცოლ-ქმარი. უშვილოდ გადაგებას აპირობდენ,
 რომ ცოლს არ დაეყინა ქპრისათვის: წადი მკითხავთან, აკითხვინე,

გაიგე, რა მიზეზით არა გვეყავს შვილი, იქნება წამალი იცოდეს და გვეშველოსო. წავიდა კაცი მკითხავეთან და აკითხეინა. მკითხავემა სამი ვაშლი მისცა და დაარიგა: წაიღე ეგ ვაშლები, როდესაც მოშივდეს ცოლს, შექამოს და შვილი გეყოლებათო. გზაზე კაცს მოშივდა და თვითონ შექამა ორი ვაშლი. მოწყურდა წყალი და შექამა მესამეც. ვაშლები შექამა თუ არა, კაცს კანკში ქალი ჩაესახა, მოიქრა კანკი კაცმა და გადაავდო გზაზე. გაიგო სუნზე ორბმა, მოფრინდა, დაჰყოყინა, დაჰყოყინა კანკს, ჩასკიდა ბრკყალები და წაიღო თავის ბუდეში ერთი მალალი ხის კენწეროზე. კანკიდან გაჩნდა ქალი. უვლის ორბი, უზიდავს საკმელს, წავიდოდა ორბი, დაივლიდა მთელს ქვეყანას, მოსძებნიდა, იპოვნიდა საცა კარგი საკმელი იქნებოდა, და მიუტანდა ქალსა. ქალი დღით იზრდებოდა; ისეთი ლამაზი იყო, ისეთი ლამაზი, რომ იმაზე მშვენიერი ამომავალი მზე აღარ იქნებოდა.

II

იმ ადგილში ერთი ხემწიფის შვილი იყო, სახელად აბესალომი; იმ ადგილებში, სადაც ხე იდგა, სანადიროდ დაიარებოდა, შენიშნა ხეზედ ქალი და ჩაუვარდა იმხის სიყვარული გულში; მიდიოდა ყოველ დღე ხესთან და ესიყვარულებოდა შორით. აბესალომს ერთი ყმა ჰყავდა, სახელად მურმანი. ერთხელ აბესალომმა, ყელ-მოღერებული ეთერი რო დაინახა, ველარ გასძლო და დაუძახა ეთერს:

ჩამოდი, ეთერ, ძირსა,
მანდ რას უზიხარ ხესაო,
ჩამოდი, ცოლად გამომყევ,
მანდ ნუ იღერებ ყელსაო!

— არაო, უპასუხა ეთერმა, მე შენ ცოლად რას გამოგადგებო.

მდიდარი ხარ, მდიდრის შვილი,
დედ-მამით ხარ ქებული.
მე ობოლი, ობლის შვილი,
ობლობით ვარ დაჩაგრული,
კაცის კანკში ჩასახული,
შარის პირსა ნაგდებო,
ორბის კლანჭით აღებული,
ხის კენწერსა გაზრდილიო,

შენ შენი ჰქნა და წახვიდე,
გამიშვა წყალ-წალღებული!

აბესალომმა ღეთის ფიცი მისცა, არ გიღალატებო.

ზევიდან ღმერთი ცეცხლსა ჰყრის,
ქვეშ აბესალომ უდგება,
ეთერო, შენსა ამ ლალატს
ღეთის მეტი ვინ შეუდგება,
ომში ხმალ-ამოღებულსა,
აბეარიმც ჩამომიწყდება,
წყალი უწყლოსა ალაგსა,
ზღვა იყოს ამომიშრება,
შვიდის წლის გზასა მავალსა,
საგძალი წამომიწყდება,
მუხლებზე ნადები თოფი
უბეშიმც ჩამიბრუნდება.

III

დაიჯერა ეთერმა აბესალომის ფიცი და დათანხმდა ცოლობაზედ; აბესალომმა ფიცს ერთი შეატარიანი დანაც მიაყოლა ნიშნად, შეისვა ცხენზედ და წაიყვანა სახლში. აბესალომმა მურმანი წინ გაგზავნა თავის დასთან მარეხთან და შეუთვალა: ცოლი მომყავს, ოქროს თავემოსნიანი ეთერი და საქორწილო ტანისამოსი მოგვიშაღეო. მიიყვანეს ეთერი შინა, ჩააცვეს ტანისამოსი, დასწერა აბესალომმა წიგნები და კომლზე კაცი დაიბარა თავის სახელმწიფოდან: წიგნები მურმანს გაატანა. მურმანსაც თურმე შეჰყრია ეთერის სიყვარული და ჰკლავს იმისი სურვილი.—ვინ არის კაცი ისეთი, რომ იმოდენა შესძლოს, ეთერი აბესალომს შეაძლოს და მე ჩამიგდოს ხელშიო, ამბობდა გზაში მურმანი. შემოხვდა წინ ეშმაკი მურმანს და ჰკითხა; სად მიდიხარ, ან მანგრე რას დაულონებხარო. მურმანმა თავის ამბავი უამბო. ეშმაკმა უთხრა: წამალს მე გასწავლიო, ისეთ წამალსაო, რომ აბესალომმა ეთერი თავის ხელით შენ მოგცესო, მაგრამ შენი სული მე უნდა მომცეო!—ოლონდ ეთერი ჩემი გახდეს და სულს როგორ დაეზოგავო. უთხრა მურმანმა.—მაშ ქალღმერთი დამიწერეო, უპასუხა ეშმაკმა, რომ შენს პირს აღარ გადახვალ, და მერე გასწავლიო. დაუწერა მურმანმა ქალღმერთი და მისცა ეშმაკს. ეშმაკმა უთხრა: ჯვარს რო დაიწერენ ეთერი და აბესალომი, ეთერს ჩუმად ერთი მუქა ფეტვი ხელუკულმა შეაყარე, ეთერს მკებნარი დაეხვევა და,

რაზდენიც უნდა აცალონ, ველარ მოაქლიან, სანამ შენი ხელი არ მოხედებაო. წავიდა გახარებული ეშმაკი თავის ბუნაგში, და სულგაყიდული მურმანი სახლში დაბრუნდა.

IV

ჯვარი რო დაიწერეს ეთერმა და აბესალომმა და გამოდიოდენ ეკლესიიდან, მურმანმა ჩუმად ეთერს ტანზე ერთი მუქა ფეტვი შეაყარა და ქალიც მკბენარებით აივსო. აქლიან მაგრამ უფრო მეტი ეხვევა. შეწუხდა აბესალომი, გამოიყვანა ეთერი ხალხში და საჯაროდ დაიძახა:

ორშაბათს შეყრილ მიჯნურნი
სამშაბათს გაეყარენით;
ვისაც რო შეყრა გეწყინათ
გავეყრილვართ, გაიხარენით.
ვის გინდათ ქალი ეთერი,
მე ნადირობას მივალო.

აუსრულდა მურმანს გულის წადილი, გახარებულმა ჩოქით სალამი მისცა აბესალომს და შექალაქდა:

უბოძე შენსა მურმანსა,
შენი ერთგული ყმა ვარო.

აილო აბესალომმა ეთერი და მისცა მურმანს. რაკი მურმანმა ხელი მოჰკიდა, ეთერს მკბენარი მოშორდა იმ წამსვე, წაიყვანა და დაიხვია ცოლად.

V

ეთერის სურვილი ცეცხლად მოედო აბესალომს. შეხვდა მურმანს, ველარ მოითმინა და ეთერის ამბავი ჰკითხა:

მურმან, მურმან, შენსა მზესა,
ეთერი როგორ რამეა?
მურმანმა უპასუხა:
რას ჰკითხულობ, ცათა სწორო?
ცოლის ქება აუგია;
შენ გინახავს ბროლის ციხე,
როგორ ცამდის მაღალია;

შიგა ზის ქალი ეთერი,
 ყელი მოუღერებია;
 წელი წვრილი, ბეჭი ფართე,
 თედოს თავი დაბალია,
 შუბლი წვრილი, წარბი ბრტყელი,
 საფეთქელი მწყაზარია,
 ცხვირი სტვირი, კბილი მძივი,
 ბაგე ხახვის ფურცელია;
 ცხრანი მულნი გვერდს უსხედან,
 ყველა პირის ფარეშია;
 დედამთილი უკან უზის,
 გიშრის დალალის მწვენელია;
 ცხრა მაზლი კარებს აღვანან,
 დალესილი აღმასია,
 მამამთილი ერდოზე წევს,
 გველეშაპის მულაპავია.

VI

ამის გამგონე აბესალომი ეთერის⁴ სიყვარულით უფრო შეწუხდა
 და ავად გახდა, მოინდომა მურმანის დაშორება და ეთერის ისევ
 ხელში ჩაგდება; დაიბარა მურმანი და უბრძანა: წადი, უკვდავების
 წყალი მომიტანე, ეგები კარგად გაეზდეთ. მურმანი გულში შეფიქ-
 რიანდა; ჩემთან ფარსაგი¹ არ არისო,—გამოსათხოვა ცხრა დღის
 ვადა აბესალომს და წავიდა ეთერთან გამოსათხოვებლად. ეთერს
 უთხრა:

ამაღამ კი ჩამიტოლე,
 ქალო, მკერდსა ბროლისასა;
 ქალო, აღგეთსა მგზავნიან,
 პირსა აღგეთის მთისასა;
 სურვილისა ქვას ისერიან,
 მონატეხსა ლოჯისასა,
 ვაიმე თავს გუგოტეხენ,
 უზარელსა, ლომისასა.
 ნუ შეიხვევ ავსა კაცსა,
 ნურცა ავი გვარისასა,

⁴ ფარსაგი — რიგიანი, გამოსადეგი, ხერხიანი, კეთილი.

წავა სწორში დაიკვებებს:
ხვეენას ვიყავ მთვარისასა!

ეთერმა უპასუხა:

გავიხდი ქამხა-ატლასსა,
ჩაეიცვამ ბამბა-ბუმბასა,
ავეილებ კოკა-კუტალსა¹,
წყალს შემოვიტან მდინარსა,
არც შევალ შენის ძმისასა,
არც შენი მეზობლისასა,
თუ შევალ, ასრე გამოვალ,
როგორც და თავის ძმისასა.

ის ღამე მურმანმა ეთერთან გაატარა.

ამაღამდღლო ღამეო,
ნუ გათენდები მაღეო,
ვეხევი ბროლისა მკერდსა,
ვეღარ ვიშოვიხეალეო!

მეორე დღეს დედას და დას ძალიან შეეხევეწა მურმანი: გაუფრთხილდით ეთერსა, ნიავსა და მზის სხივსაც ნუ მიუშვებთ იმასთანო. აბესალომი საშინლად ავად გახდა, კვდებოდა, უიმისი წამალი აღარსად იყო. ადგა აბესალომის და მარეხი, წაეიდა სოფელში და შესჩიოდა ყველას: ძმა მიკვდება, მიშველეთ რამე, იქნება რაიმე წამალი იცოდეთო.—იქნება ეთერის სურვილი ჰკლავდესო, უთხრეს მარეხს, შეიტანე, დაუწყე ტახტზე ტრედის ფრთა, გამტკიცული პური, წითელი ღვინო, ყორნის ფრთა და ეშველებათო. შეიტანა მარეხმა ყველა ესენი და დაუწყო ტახტზე ავადმყოფ ძმას. აბესალომი მობრუნდა, აიღო ტრედის ფრთა ხელში და უთხრა: ტრედის ფრთავ, თეთრი ხარ, მაგრამ ეთერისთანა კი ვერა ხარო! აიღო ახლა გამტკიცული პური და უთხრა: პურო, გამტკიცული ხარ, მაგრამ ეთერის სახისთანა კი ვერა ხარო! აიღო წითელი ღვინო და უთხრა: წითელო ღვინოვ, წითელი ხარ, მაგრამ ეთერის ლოყებივით უკი ვერაო! ბოლოს ყორნის ბოლო აიღო და სთქვა: შავი ხარ, შავი, ყორნის ბოლოვ, მაგრამ, ეთერის თვალწარბისთანა კი ვერაო. მარეხს უთხრა:

¹ კუტალი—წყლის კურკლია ხისაგან გაკეთებული.

აღე, მარეხო-მასკვლაეო,
ეთერსა კარსა უარე;
თუ გკითხოს ჩემი ამბავი,
დაჯექ და წერილად უამბე!

VII

წავიდა მარეხი ეთერის მოსაყვანად. აბესალომის ავადმყოფობა რო გაიგო, ეურეიცი შეწუხდა, გამოეპარა დედაშთილს, შევიდა აბესალომის ბალში, ერთი ქანდრის ქვეშ დაჯდა და დაიწყო ტირილი; ზეერი იტირა, დაიღალა და დაეძინა. მოვიდა მარეხიცი და რო დაინახა მძინარი ეთერი, დაუძახა:

მე ბანი-ბან დაგეძებდი,
შენ ბახჩის ბოლოს გეძინა,
ოქროსა ღილი გაგეხსნა,
ბროლისა მკერდა გეჩინა,
ეგ შენი შავი დალალი
მორევისავეით გეფინა.
ეთერო, შემოვიარე
იმ შენის ციხის არესა,
გადმოვიხედე, ავტირდი,
ლოგინი გიგავ მთვარესა;
ეს გაზაფხულიცი მოვიდა,
მარტი, აპრილი მინი,
აღე, ეთერო, გამომყე,
შენ მამირჩინე ძმა ისი.
ავილებ ბარსა, ნიჩაფსა,
დავხვეტავ გზასა ხვინქასა,
ზედ მარმარილოს დაგიფენ,
ფეხი არ დასცე ქვიშააა!
ისეთს სასახლეს აგიგებ,
სულ მარმარილოს ქვისასა;
შიგაშიგ ფიცარს ჩაუყური,
აბანოურის ხისასა;
წინ საჩრდილობელს მოვიყვან,
მალალსა ალვის ხისასა;
ზედ ყაქ-აბრეშუმს გადმოვფენ,
საჩრდილობელსა მზისასა;

შიგ ხალიჩებს დაგიფენ,
ნაქსოვსა ფერადისასა!

ეთერმა გამოიღვიძა და გაჰყვა: ნეტავი ჩემის ნახვით კი მოგორჩეს ძმა და როგორ არ წამოვალო, უთხრა მარებს. წავიდენ და მივიდენ აბესალომის კარსა.

VIII

ქალმა რო ბანზედ შედგა ფეხი, აბესალომი სულს ებრძოდა, შორიდან იცნო კიდე ეთერის ფეხის ხმა, წამოიწია და დაიძახა:

ეთერი ბანზე შემოდგა,
ბანი და კარი შეინძრა;
ბანიდან ჩამოიხედა,
სულში ნათელი ჩამიდგა!
წამწამსა და წამწამს შუა
ბალი გაღიშენებია,
ეთერის მობრძანებისთვის,
მადლი მამიხსენებია!
ეთერი ტყვილა გარჯილა,
ვარ საიქიოს მავალი;
უფალსა უბრძანებია:
გზა ვიწრო, მარტოდ საველი.

მოვიდა მარეხი და ახარა აბესალომს:

ძმაო, მოვიდა ეთერი,
თუ თვალებში გაქვს ნათელი!
თუ მოვა, აქაც შემოვა,
ცოტა აქვს შემოსავალი.
ეთერსა ცხენი არ უნდა,
არსად არ არის წამსვლელიო.

ზავიდა ეთერი. კარებთან რო მივიდა, ყმაწვილი გადაბრუნდა, პირი კედლისაკენ ქნა. მივიდა ეთერი და უთხრა:

შენ ყმაწვილო ბესიაო,
პირი კედელს გიქნიაო,
გადმობრუნდი, გენაცვალე,
ჩემი არა ბრალიაო!

გადმობრუნდა აბესალომი და იმ წამს სული დალია. ეთერიც ზივი-
და და დაეკონა მკვლარს, დაეკონა, აქვითინდა და ასე მოსთქვა:

აბესალომის დანაო
ჯიბეს მიღევხარ განაო,
ამოგიღებ და დაგიცემ
მარჯვენას ძუძუსთანაო;
პირი ჩემკენ, ტარი შენსკენ,
მეც დაგაკვდები თანაო,
ერთადამც დაეიხოცებით,
ერთადამც დაგემარხიანო,
გზის პირსაც დაგვალირებენ,
გზის თავსამც დაგემარხიანო,
მიწასაც მოგვალირებენ,
ფოთოლთამც მოგვაყრიანო!
თავს ვარდი ამოსულიყვეს,
დილის ნიაფი ჰშლიდესო,
ზედ მოდიოდნენ ჩიტები,
ბუდობდენ, ბარტყებს ზრდიდესო;
ზედ ნარი ამოსულიყოს,
ვირი საძოვრად ვიდესო;
ფეხთითა წყარომც გამოვა,
შიგ ოქროს თასი იდესო;
ყველა მუშა და მაშვრალი,
ყველა ჩვენ დაგვნატრიდესო!
დაჰლივდეს ამკლელ-ჩამღელღი,
შენდობას შეუთვლიდესო:
რა კარგნი რამ დახოცილან,
ისევამც აღგებიანო!

წამომდგარა ეშმაკი და უთქამს:

აღდგომა წესი არ არის,
სულითამც ცხონდებიანო!

ხალხიც ამას უმატებდა:

აბესალომ და ეთერი
ღმერთმა შეჰყარა ერთფერი!

მოვიდა მურმანი, ნახა ეთერის და აბესალომის საფლავი, გაით-
ხარა საფლავი და ისიც იმათ შუაში ჩაწვა. იმის საფლავზე მწარე
ეკალი ამოვიდა, აბესალომისაზე და ეთერისაზე-კი ვარდი და ია.
გადაიხრებიან ვარდი და ია ერთმანეთის მოსახვევად, მაგრამ ეკალი
დგას შუაზე და უშლის. მურმანის ფეხთით ლეკვები ამოძვრებიან
ხოლმე და დილა-სალამოს ყმუიან...

ქირი იქა, ლხინი აქა,
ქატო იქა, ფქვილი აქა.
კარგი სიტყვა, კარგი მოქმელი,
კარგი ღვინო, კარგი მსმელი.

გამოცანები

უსულო რამე ორსული, სულიერისა მშობელი,
შვილსა შობს, დედა მოკვდება, ვინ არის გამომცნობელი?¹

ქორქოლამ დაიქორქოლა, გარს შემოისხა შვილები:
არც იყო მისი შვილები, არც მისი შვილი-შვილები².

სკრის და არ აკაკუნებს³.

ერთი წევს და არა დგება, მეორე ქამს და არ ძღება,
მესამე მიდის და არა დგება⁴.

თავი ქვისა, ტანი ხისა, ფოთოლს სქამს, ნაცარს ყრისა⁵.
მამა დაჯღარკული, დედა—ლამაზი, შვილი—გადარე-
ული⁶.

თეთრად დავიბადე, წითლად ავიზარდე, შავად დავბერდი⁷.

¹ კვერცხი და წიწილა.

² ყვერული და წიწილები.

³ ცეცხლი.

⁴ კირა, ცეცხლი და კვამლი.

⁵ ყალიონი.

⁶ ვაზი, ყურძენი და ღვინო.

⁷ მაცვალი.

შეიქნა ხმა და ძახილი, მრავალი წაიქცევისა,
უწყალოდ ჰყრია დაქრილი, სისხლი არ დაიღვრებისა¹.

მალლიდგანა წამოვიდნენ ხაპა-ხუპით ცხენოსანნი:
სულ აქეთ-იქით მიჰთანტეს ქვეითი და ცხენოსანი².

აბლი-ბაბლი, ვერცხლის ტახტი, მზით ავიღე, მთვარიდ
დავდგი³.

წყალში ზის—თევზი არ არის, ბალახს სძოვს—ძროხა არ
არის, ღულუნებს—მტრედი არ არის⁴.

ერთი თხა მყავდა ე რაო⁵, შუაზე ება ენაო,
მისმა სიტყვა და პასუხმა ქვეყანა შეაჯერაო⁶.

თეთრი ხნული, შავი თესლი, თესლი მთესველს ეუბნება⁷.

მოვიდა თეთრი მოზვერი გაავლო შავი მოზვერი⁸

ოთხით დავიწყე, ორზედ გავედი,
ორმა მიმტყუნა—სამს ვანდე ბედი⁹.

ერთი დედა ზრდის შვილებსა, დიდსა, პატარას, წერი-
ლებსა; დაზრდის და თითონვე დასქამს, კიდევ ილესავს
კბილებსა¹⁰.

ერთსა ალვისა ხეზედა თორმეტი ტოტი ასხია;
სცვივა და სცვივა ფურცლები, ისევ იმდენი ასხია¹¹.

თორმეტმა არწივმა, ორმოცდათორმეტმა კაჭკაქმა და
სამასსამოცდაექვსმა ჩიტმა ერთი კვერცხი დასდევს¹².

ანდაზები და სიტყვის მასალა

ადრე ამდგომსა კურდღელსა ვერ მოეწევა მწევარიო.
ადგილის კურდღელს—ადგილის მწევარი დაიქერსო.

¹ პურის მკა. ² სეტყვა. ³ ყინული. ⁴ ბაყაყი. ⁵ ეს რაო. ⁶ სასწორი. ⁷ წიგნი.
⁸ დღე და ღამე. ⁹ ადამიანი სამს ასაკში. ¹⁰ დედამიწა. ¹¹ წელიწადი. ¹² ნაკიანი
წელიწადი.

ავი შვილი დედ-მამის მაგინებელიაო.

ავი შემნახავი ქურდის ამხანაგიაო.

ავი ძალლი არც თითონ სკამს და არც სხვას აკმევსო.

არა გყავდეს მოახლეო¹, თავი მოიმოახლეო.

არა შეჯღა მწყერი ხესა, არა იყო გვარი მისი.

აქლემს უთხრეს, კისერი მრუდე გაქვსო, სხვა რა მაქვს სწოროო?

ბატონი გულში იმღეროდა, ყმებო, ბანი მითხარითო.

ავადმყოფი რომ მორჩება, ექიმი შეძულდებაო.

ავადმყოფობა კაცის ტანში ურმით შევა და წვეთ-წვეთობით ძლიეს გამოვა.

ავი სიტყვა მის მტემელსაო.

აზნაურის მოკითხული სუფრაზე არ დაიდებაო.

აზნაურის სტუპრობაო, ნუ გგონია ხუმრობაო.

აზნაური მკადს არა სკამს, თუ მოშივა ჭირსაც მომკამს.

დედა-კაცს სანამ ქმარი ჰყავს—ამირანია; როცა ქმარი მოუკვდება—
ამირანთ ამირანიაო.

დედა ნახე, მამა ნახე, შვილი ისე გამონახე.

დიდ აღმართს დიდი დაღმართი აქვსო.

დილას ოქრო ხარ, სტუპარო, საღამოს ვერცხლად იქცევი, თუ ხანი
დაგიგვიანდა, სპილენძად გადაიქცევი.

ერთი თხილის გული ცხრა ძმამ გაიყუო.

დაუპატიებელი სტუმარი აბუჩიაო.

ერთი კაცი პურის ჭამაშიაც ბრალიაო.

ერთი მერცხლის ჭიკჭიკი გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო.

ეს ფონი კარგია, მაგრამ ერთს ადგილს ახრჩობსო.

ეს ქათამი ჩვენთან კაკანებს და სხვაგან კვერცხსა დებსო.

აზნაურები ჩადისო—ჩემი ხმა აღარ გადისო.

არ გათეთრდება ყორანი, რაგინდ რომ ხეხო ჭვიშითა.

ისეთი ხიდი გასდე, რომ შენმა შვილიშვილმაც გაიაროსო.

აქლემის ქურდი და ნემსის ქურდი ორივე ქურდია.

აჩქარებითა სოფელი არავის მოუქამია.

ახალს კიტრს და ახალს ამბავს ძვირად ნუ იყიდი: მალე გაიაფდება.

ახალი ცოცხი კარგად ჰგვის, ძველი მოატანს ჭვიშასო.

ბალი წვერში გამწარდებაო.

ბატონს ცალცალკე მოჩივარი—მართალი ეგონაო.

ბატონმა თქვა: მუხას ვაშლი აბიაო და შენ დაიჯერეო.

¹ მოახლე—მოსამსახურე ქალი.

ბატონის ყმას ნუ გალახავ, თუ გალახო, ისე გალახე, გალახვა
ერქვას.

ბატონმა ბრძანა: ხარი კუდით დააბიო და რა მეთქმებოდლო.
ბელაური ცხენი მათრახს არ დაიკრავსო.

ბერი გამდლის ხელში ყმაწვილი დაიჩაგრებაო.

ბერი ბუზი ბზუისო, ფუტკართან ყველა სტყუისო.

ბერმა და მონაზონ¹სა ჯოჯობხეთი ააგსო.

გადი-გამოდი, გუთანო, ღირღიტავ¹, ბანი უთხარო.

გამხიარულდი, ბუხარო, გულჩახვეული ნუ ხარო.

გველსა ხერელით გამოიყვანს ენა ტკბილი მოუბარიო.

გაქირვება მიჩვენე და, გაქცევას გიჩვენებო.

ეშმაკის მუშა—ღვირთმა დაფუშაო.

ვაი, ბატონო, მეღვინე მოგიკვდაო! ვაი, მეღვინის ბრალი, თორემ
ბატონი მეღვინეს კი იშოვისო.

ვინც მოითმენსო, ის მოიგებსო.

ვინც რა უნდა სთქვასო, წისქვილმა კი ფქვასო.

ვინც რომ კაცია—ჩოხაც გაქვია, ქუდი ნაბღისა—ჩაბალახია.

ვირს რქა არ გამოუვიდა, თავი პატარა ეგონა, ხბორებში გაერია.

ვისაც თევზი უნდა, საჯდომი სველი უნდა ჰქონდესო.

ვირის წიხლი არ უნდა გეწყინოსო.

ვირმა რა იცის, ხურმა რა ხილიაო.

ვისაც შვილი არ მოჰკვდომია, შვილის სიკვდილს ნუ შესჩივლებო.

ზოგისა ბაშბაც ჩხრიალებს, ზოგის კაკალიც არაო.

ზოგჯერ თქმა სჯობს უთქმელობას, ზოგჯერ თქმითაც დაშავდება.

ზღვა კოვზით დაილევაო.

თავადიშვილის ყმობითა, ფქვილი ვერ ჩავდგი კოდითა.

კატამ შექამა ძეხვიო—ამოიკვეთა ფეხიო.

კაცი კაცის წაშალიაო.

კაცი კაცითა და ღობე ქაცვითაო.

კაცი უნდა ხერხი იყოს, გაჰქონდეს და გამოჰქონდეს, განა კაცი ერო
არის, სულ თავისკენ მიითლიდეს.

კედელს ცერცი შეაყარე და მგელს კრავი შეაბრალო.

კვიცი გვარზედა ხტისო.

კათალიკოზო, ქვეყანა დალოცეო; თუ მე არ ვარ, ქვა ქვაზედაც ნუ
იქნებაო.

¹ ღირღიტა—გუთნის მეორე პატარა გოგორა.

კოკასა შინა რაცა სდვას, იგივე წამოსდინდებო.
კულა-ხარი თავისთვის არ იყო და სხვას ბუზებს უგერებდო.
კაცს თუ მრჩეველი არა ჰყავს, კედელს დაეკითხებო.
კაცი რომ გაქირვებას ვერა გრძნობს, თავი ბედნიერი ჰგონია.
კუმ ფეხი გამოჰყო: მეც ნახირ-ნახირო.
ლიტრას ეუბნებოდენ, კოკავ, შენ გესმოდესო.
ლუკმა გავარდესო, ჯამში ჩავარდესო.
მადლი ჰქენი და მარილიც მოაყარეო.
მამალმა თქვა: მე კი ვიყივლებ და თუნდ გათენდეს, თუნდ არაო-
მარტი რომ წინ გედვას, ზაპთარს ნურც აქებ და ნურც აძაგებო-
მგელმა თქვა: ჩემ დამქერ ძალს ერთი შეხედვით ვიცნობო.
მგელს მგლობა დაერქვა, ტურამ ქვეყანა ამოაგდო.
მგლის შიშით ცხვარი ვის გაუწყვეტიაო.
მგორავს ქვას ხავსი არ მოეკიდებო.
მელა მახეში გაება და თავი მოიმძინარა: სიზმარი იქნებო.
მელა კედებოდა და თავი საქათმისკენ მიჰქონდაო.
მდიდარს უთხრეს, მშვიდობაში ტანისამოსიო, ღარიბს—ვინ მოგცაო?
მეზობელს მეზობლის მკვდარი მძინარი ეგონაო.
მეფე გაგიწყრეს — თემს შეეხვეწე; თემი გაგიწყრეს — გადაიხვეწე.
მელამ თავისი კული მოწმად მოიყვანაო.
მელას რაც აგონდებოდა, ის ეზმანებოდაო.
მეტის მეტმა სიწმინდება საბერძნეთი დააქციაო.
მზეს ვინც ტალახს ესვრის, მზეს ვერ მიუწევს, მასვე თავზე დაეცემაო.
მიზეზ-მიზეზ — დოს¹ მარილი აკლიაო.
მიმპარავი ძალი მყეთარაზე უარესიაო.
მინდორს თვალი აქვს და კედელს ყურიო.
მკვდარი მკვდარს აეკიდა: სამარემდე მიმიტანეო.
მოვიდა სეტყვა — დახვდა ქვა.
მოჰკლას ხარი თივამაო.
მოყვარეს პირში უძრახვენ, მტერს პირს უკანაო.
მუნჯის ენა დედამ იცისო.
მჩხაენა კატა თავგს ვერ დაიქერსო.
მძინარეს გველიც არ უკბენსო.
მწვადი ისე შესწვი, არც მწვადი დაიწვას და არც შამფურიო.
ნაეში მჯდომი მენავეს ეჩხუბებოდაო.
ნათხოვარი მოგიხდება, ისევ მალე გაგეხდებაო.
ნუ დასცინი სხვასაო: გადაგხდება თავსაო.

¹ დო — კარაქამოცლილი მაწონი.

ნუ დაადგებ ძველსა გზასა, ნურცა ძველსა მეგობარსა.
 ნუ იქმ ავსა და ნურც გეშინია ავისა.
 ნუ შეხვალ, ნუ ებანები, ნუ გამოხვალ, ნუ თრთიო.
 ნურც მგელი მშიერიო, ნურც ბატონს ზიანიო.
 ობლის კვერი, ცხვა, გვიან გამოცხვა.
 ორი კურდღლის მღევარი, ერთსაც ვერ დაიქერსო.
 პატევს ნურც მოითხოვ და ნურც დაითხოვო.
 პირში შემქებელი ეშმაკის მოციქულიაო.

ჰურ-მარილი ქვაზედ დასდევ, გამოივლი — იქ დაგვხდებო.
 რაც არ მერგებო, არც შემერგებო.
 რასაც დასთეს, იმას მოიმკიო.
 რომელ თითსაც მოვიქრი, ყველა მეტკინება.
 სადაც არ იყოს, ცოტა კმარიყოსო.
 სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობს კარგისა მამაციისაგან.
 სამართლით მოქრილი ხელი არ მეტკინებაო.
 სანამ თორნე ცხელია, პური გამოაცხვე: განელდება — აღარ გამოაცხობსო.

სახელის გატეხას — თავის გატეხა სჯობიაო.
 საქმეს წაახდენს რეგენი¹, ფათერაკს² დააბრალებსო.
 სიცილი გადამდებიაო.
 სოფელი ვნახე უძაღლო, გამოვიარე უჯოზო.
 ტრედს მისი სიმშვიდით ნისკარტი მოსკრესო.
 ტყუილის მთქმელს რა სარგებლობა აქვსო? ის და მართალსაც აღარ დაუჯერებენო.
 ტყუილს მოკლე ფეხები აბიაო.
 უბედურს კაცს ქვა აღმართში მიეწევო.
 ურემი რომ გადაბრუნდება, გზა მასუკან გამოჩნდებაო.
 ფათის შეშინებული — დოს უბერავდაო.
 თებერვალი ბერავსო, მარტი ტყავსა ჰყერავსო, აპრილი გაჩქარებულა,
 სახნის-საკვეთს ჰყერავსო.

ქალი მორცხვი, ვაჟი ხასი — ქვეყნის ფასი.
 ფიცი მწამს — ბოლო მაკვირვებსო.
 ფონი გასელის შემდეგ უნდა დალოცოო.
 ფურმა იწველა, ბოლოს ფეხი ჰკრა და სულ დაღვარაო.
 ქარის მოტანილს ისევე ქარი წაიღებსო.

¹ რეგენი — სულელი, ბრიყვი. გურიაში ნიშნავს აბალგაზრდას.

² ფათერაკი — მოულოდნელი რამ უბედურება, უცარი განსაცდელი.

ქორო, ბევრისა მღევარო, ბევრჯერ დარჩები მშვიერი.
ქული სიცხე-სიცვიისათვის კი არა მხურავს, არამედ ნამუსისათვისო.
ქურდმა ფიცი იწონენა, შინ მახარობელი გაგზავნაო.
ქურდმა ერთი ცოდვა ჰქნა, დამკარგავნა ათასიო.
ლარიზი კაცის პურისჰამა მადლიანიაო.
ღვინით ვალახულს—ჯობით ვალახული სჯობიაო.
ღრუბლიანი დღე პატარძალს დილა ეგონაო.
ყბედი ვინ მოღალა და — მუნჯმაო.
ყვავი ნებზე იჯდა და ბოლოს არიდებდაო.
ყვავს თვალი არ ჰქონდა—ღმერთს წაწმამს თხოვდაო.
ყვავს რომ კაკალი გააგდებანო, ისიც კარგიაო.
ყველი და ჰური—კეთილი გული.
ყურძნის სიყვარულით ლობეს ჰკოცნიდნო.
შავი გული და ღეთრი კბილიო.
ყურძნის ქურდი იანვარში დაიკვებებს.
შეგნებულ კაცთან ომი სჯობს, შეუგნებელთან ლხინსაო.
შორი გზა წოიარე, შინ მშვიდობით მიდიო.
ჩათრევას ჩაყოლა სჯობსო.
ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესიაო.
ჩხუბში ისეთ სიტყვას ნუ იტყვი, რომ შერიგებაში შეგარცხვისო.
ცა ქულად არ მიმაჩნია, დედამიწა ქალამნაღო.
ციხე შიგნიდან გატყდებაო.
ცდა ბედის მონახევრეაო.
ცუდად ჯდომას ცუდად შრომა სჯობსო.
ცული პატარა არის, მაგრამ დიდ ხეს წამოაქცევსო.
ცხვარი ცხვარია და, თუ გაცხარდა, ცხარიაო.
ძალა აღმართსა ჰხნავსო.
ძალლი ხსენებაზედაო.
ძალოსა სცემდნენ, რძალს ასმენდნო.
ძმა ძმისთვისაო, შავ დღისთვისაო.
ძმამ ძმას ანგარიში უყო და ისევ ძმები იყვნენო.
წინა კაცი უკანა კაცის ხილიაო.
წყალნი წაველენ და წამოვლენ, ქვიშანი დარჩებიანო.
წყალი რომ დაგუბდება, აყროლდებაო.
წყალწალიბული ხავს ექიდებოდაო.
წყალგაღმა წაედავე, რომ წყალგამოღმა დაგარჩესო.
ჰამა ქონებაზე ჰკიდიოაო.
ჰიას რომ ფებს დაადგამენ, ისიც გასხმარტალდებაო.
ჰირს გაძლება უნდაო.

ხელმა ხელი დაბანა, ორივემ—პირიო.
ხერხი სჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიგონებსა.
ხუცესი უწინ წაწყდებო.
ჯერ ძილო, მერე სიზმარო.
ჯოჯოხეთს ერთი მუგუზალი აკლდა და ისიც მიუმატესო.
ჰჯობს სიციცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი.
ჰკითხე ასსა—ჰქმენ გულისა.

თქმულება ლენინზე

ბუხრის პირს ჩამოჯდებოდა
 შეილი ჰკითხავდა დედასა:
 მთიდან რომ ზუავი მოქანავს,
 არა გლეჯავსა დეკასა¹?
 ან ცივ მთაზე დამრჩალსა,
 არ სცივა იმა ბეჩავსა?

შვილო, წინათა სციოდა,
 არ ვინა ჰყავდა პატრონი,
 მხოლოდ სტანჯავდა, ეგ იყო,
 ერთი წყეული ბატონი.
 ეხლა კი ახალ დრო არის,
 იანიც აყვავდებიან,
 ია, ვარდი და დეკანი,
 ერთმანეთს დაუტკბებიან.

ახალ დრომ მოგვცა, იმედო,
 ჩვენ ესე ტკბილი ქონება,
 მუშურ-გლეხურმა მთავრობამ
 ყველას გაუხსნა გონება,
 და დაგვაშორა ძველი დრო,
 ძველი ტყვეობა, მონება.

გულს ჩაინერგე ეს სიტყვა,
 შეილო, გაზრდილო დედისა,
 უკვდავი ლენინი არის,
 გამხსნელი ხალხის ბედისა.
 დაულალავად მებრძოლი,
 მტერთ წინა სისხლის მჩქეფისა.
 მან გაიმარჯვა ხმელეთზე—

¹ დეკა—მცენარეა.

დაღეწა ძველი ძალები,
და ამოწყვეტა მთლიანად
ნიკოლოზისა ჯარები.
ეიხსოვნოთ, არ დავივიწყოთ
მისი გმირული თვალები,
ვინც დაივიწყებს, დაეტანჯოთ,
არ არის შესაბრალები.

ოღრი მზე

მზეო, ნუ სტირი, ილიჩი
შეგვიმოსევი სხივებით;
შენი მეგობრის ცხედარი
მოჭფინე მარგალიტებით.

ცრემლები დაღვრილიც კმარა,
ვერ იტევს ოკეანები,
შენ მაინც შემოგვცინევი,
ტირილით ნუ გვებანები.

ვით გკადრო, მაგრამ თქვენს შუა-
ღიღია განსხვავებაი:
შენ მარტო ღლისით გვინათებ,
ის კი ღამითაც მზე არი.

კარგია შენი სხივები,
მაგრამ ის გულსა ვერ სწვდება,
გარეგან სახეს გვიბრწყინებს
და ისევე უკან ბრუნდება.

ლენინის სხივნი კი გულის
და სულის სიღრმეს სწვდებიან,
მოყვარეს განსაკურნავად,
მტერს ლახვარივით ხედებიან.

ლენინის მოვლინებამდე
მარტო შენ ვკყავდი ნუგეში-

ყველასგან მოძულებულნი,
ვთბებოდით ჩვენ შენს უბეში.

მაგრამ თბებოდა სხეული,
სული კელაუ იყინებოდა,
ვინ ჩამოსაჯალოს რამდენი
მუშა უმწეოდ კვდებოდა?

ირგელივ წყვიდადის გაქრობა,
მზევ, ორვეს ერთად გჩვევიათ,
თქვენგან გაბრწყინდენ ყოველნი,
გარშემო ვინც გახვევიათ.

როცა, მზევ, სახეს გვარიდებ,
—მზე ჩავიდაო, ჰგოდებენ,
დღეს კი ლენინის შესახებ
ვითომ მოკვდაო, ამბობენ.

ვერ დავიჯერებ, თქვენ ორში
ლენინი უწინ მოკვდესა...
ის კაცი, ვინც მსოფლიოში
თავისუფლება დათესა,

გააქრო ძალმომრეობა,
მტარვალის გული აკვნესა,
პირველად თანასწორობა
ამ ქვეყნად ვინც დააწესა.

ორივე მზე ხართ ბრწყინვალე,
სიცოცხლის ამყვავებელი,
არ არის ქვეყნად ძალაი
თქვენთა სხივთ ჩამაქრობელი.

ორივე მზე ხართ ცხოველი,
მსოფლიოს მანათობელი.
ვერ დაგაშორებთ ერთმანეთს,
არც ერთის სიკვდილს არ ველი.

სიმღერა სტალინზე

დაუქარ, ჩემო ჩანგურო,
ნაზო და ტკბილობიანიო,
მრავალი ტანჯვის მომსწრე ხარ,
დღეს კი მსურს ავახმიანო!

დღეს ახალ ჰანგებს ვიმღერით,
გლებკაცებს მოგვილხენია,
გადაგვაფიწყდა წარსული,
ტანჯვის მწუხარე დღენია.

ვილას ვუმღეროთ, თუ არ შენ,
სტალინო, ხალხთა გენიაც,
შენი მზრუნველი მარჯვენა
მსოფლიოს გადასწვდენია.

მზე ამოვიდა გლებისთვის,
არავინ დაობს რჯულზედა,
სიმართლის მთქმელო მიყვარხარ,
უტკბილესი ხარ სულზედა.

სულ თავისუფლად ვმუშაობთ,
ალარ გვეშლება ხელია,
ვისაც აქვს შრომის უნარი,
ყველანი ერთხმად მღერიან.

ძველ საქართველოს ძველ სოფლებს
სულ შეეცვალათ ფერია,
საბჭოთა ხელისუფლების
სულ მეცხრამეტე წელია.¹

შრომით შექმნილმა ქვეყანამ
გაიძრო ძველი კანია,
მინდვრად გუგუნებს ტრაქტორი,
ქარხანამ მისცა ბანია.

ძველი ცხოვრების წესისგან
ხელები დაგვიბანია.

1. ლექსი დაწერილია 1837 წ.

წინ მივალთ ყოველდღიურად,
საერთო სიხარულია,
„უკუღმა აღარ დაეფარცხავთ —
წალმა ნახნავი ხნულია“.

ეს გაზატხული შენ შეჰქმენ,
სტალინო, ხალხთა ბელადო,
საბჭოთა ქვეყნის სათავე
შენ გიკავია ხელადო.

საამურია ცხოვრება,
გადავიქეციტ მღერადო,
გვიყვარხარ, მიტომ შენს სახელს
ვიმღერით მინდორ-ველადო.

სტალინს

შენ სურათს ხატვა რათ უნდა,
საქმით ხარ დახატულია;
ხალხის შვილი და მამა ხარ
ნატერის ხეთ ამოსულია.
ცისარტყელა ცას არტყია,
შვიდნაირად დახატული;
სტალინ, შენ ხარ მტერზე ტყვია,
ჩვენ შენს ირგვლივ დარაზმული...
მტკიცე ხარ, მტკიცე, ბელადო,
სახანჯლე ფოლადივითა,
რასაცა დაკრავ, გადაჭრი,
უდრეკო ლენინივითა...
დიდხანს იცოცხლე, ბელადო!
დიდხანს გვიხარე გულია;
ცხოვრება კარგი შეგვექნა,
სიცოცხლე—სიხარულია!..

სტალინს

ბელადო, დედის გაზრდილო,
ვეფხვო, შენ სალის კლდისაო,

ვერ შეგაშინა სიკვდილმა,
ელვა რო იდგა ხმლისაო.

შენი ხმა უფრო სქეკავდა
ქუხილზე ზარბაზნისაო,
ბევრჯერ გირბინა სიკვდილმა,
განოგზავნილმა მტრისაო.

შენი ნაწრობი ფოლადი
ყუა—პირულა¹ სკრისაო,
ყველაზე მაღლა გაჭბრუნავ,²
არწივო მაღლის მთისაო.

შენით ვართ მაყურებელნი,
იმ მოთამაშე მზისაო,
მტერ თუ სადმ შემოგვეყარა,
ქართულ ხმალ კიდევ კრისაო.

შვიდ დღეში გავავლეინებთ
საეალსა შვიდის თვისაო,
ისე გავუხდით საქმესა,
წისქვილს უგვიდნენ ხრილსაო.

ე მაგის მალექსებელი
საყორნის მთაზე ზისაო,
ითვლის და ითვლის ლექსებსა.
იმ დიდი სტალინისაო.
შულარას ნალექსებია—
ნუ ვისად იტყვიოთ სხვისაო.

ქიროვის ხსოვნას

საბქოთა ხელისუფლებას
დაგვატყდა დიდი ზიანი:

¹ ყუა-პირულა—ორივე მხრივ, ყუითაც და პირითაც.

² გაჭბრუნავ—ფრინავ.

³ ე. ი. დავამარცხებთ, ცხოვრებიდან განვდევნით და წისქვილში დავაგდებთ: ხრილის საგველად.

მოგვიკლეს სერგო კიროვი,
წინამძღოლი და ჭკვიანი.

ბრძოლაში გამოწრთობილი,
თავდადებული, ფხიანი.
მშრომელი ხალხის დამცველი,
მოსაზრე ათასთერიანი.

ცდილობენ ხელის ჩაშლასა
სოციალიზმის მტრებიო.
დასისინებენ სამტროდა
გველებთან შესადრებიო.

ვერ დაგვაკლებენ ვერაფერს,
ათასი წლისა მკვდრებიო,
ისრეც ესენი არიან
სათლაეში მიმავლებიო.

ყველამ იცოდეს, სიმართლეს
არ ეკარგება ფასიო,
სიმართლის მტერი ვინც არის,
გემეულევა გნასიო.

თუ სიკვდილია, იცოდნენ
ძალას მოვარტყათ ძალოო.
მას ისტორია გაიგებს,
ვინ ივლის ყირაშალოო.

მუშათა მტერი რუსეთში
მოსპო და გააწყალო,
ევროპიასაც მოელის
დღეს იქნება, თუ ხვალაო.

წყალწალეხული ბურჯუა
დასჭიდებია ხაესსაო,
დღეს ჩქიფა დანას მიჰმართა,
ვერ აკრევენებს ხვალსაო.

მოგვიკლეს სერგო კიროვი,
სთესენ შურსა და ავსაო,
ჩვენ წითელ დროშებს ავმართავთ,
იმათ ჩავაცმევთ შავსაო.

აქა გვყავს ბრძენი სტალინი,
მტრებს ის დაუგებს ხუნდსაო...
ამ სტრიქონების დამწერსა
ისაკას სტკენობს გულსაო.

ამხანაგი ლ. გერიან ხევისურეთში

ალარ მინდიხარ ზამთარო,
ზაფხულო, მოდი ჩქარაო!..
იღვიძებს მთების წვეკრები,
მირული¹ გაიზარდაო.

გადაიყარა თოვლ-კირხლი,
ხელპირი დაიბანაო,
შამაშრა მთების ფერდები,
ყვავილებ გაიშალაო.

ქიუხებ ეძახს ერთურთსა:
ნიკალა გაიპარაო,
შეეცარიას გასცილდა,
სად არა დაიშალაო.

შენ წადი, ძველო დროებავ,
ალარ მინდიხარ, არაო!
ახალდროება მოვ-და,
მატულობს თანდათანაო.

გვიმართვენ სასახლეებსა,
ზოგი დღეს, ზოგი ხეალო,
ავტონობილებ მოვიდა,
გრიალი მოიტანაო,

!

¹ მირული—მცენარეა.

ჩვენში ბერიას მოსვლამა
მთას გული გაუხარაო.

ელექტრონს გაგვინათებენ,
მეც სახლში გავიყვანაო,
მაშინ ნავთ არ დამჭირდება
არც ბოლიანი ლამფაო.

ჩვენმა კეთილმა ბერიამ
ხევსურებ დაიბარაო,
შატილშიადმე გადვიდა,
ველ კეთილ გადიარაო.

სად ჯიხვებ ვერქდადიოდეს,
იმაზედ გაიარაო,
ბერია ვერ შაადარდა
ყინულიანმა მთამაო.

ბანახლებულ სოფელზე

გვახარებს ახალი სოფლის
წინსულა და გამარჯვებო,
სიკვდილის პირას მიმდგარი
ძველი სულს ლათავს, კვდებაო.

თავს ადგას ქირისუფალნი,
ნალექი ბნელეთისაო.
ჩაუცვამთ ძაძა, ფლასები
გლოვის და შავის დღისაო.

ჩასჩიფჩიფებენ მომაკვდავს:
„ლონე მოიეც, გალალდი!“
ხმა გრგვინავს მილიონების:
„ალარ გვინდებხარ, ჩაძალლდი!“

ახალ სამყაროს ვაშენებთ,
მშრომელთა სანეტაროსა,

უსამართლობის, ჩაგვრისას
ძველს მიწა დაეყაროსა.

მის მეურვეს და შემპირველს ¹
სიცოცხლედ გაემწაროსა,
ჩვენს ავის მდომელს და ორგულს
ნურას დროს გაეხაროსა.

მუქთახორებმა ვერ იყმონ
ამიერიდან სოფელი,
ალიგვეს პირის ქვეყნიოვან
უშრომნი, უქმად მყოფენი.

• _____

¹ მის მეურვეს და შემპირველს—მის მზრუნველს და მისი ქირის გამზიარებელს.

ქომუნის მაცხარება

იორზე ცხარი გავკვებე,
ცხარი ველებზე მდგომარე,
დავქროდი ტარიბანაში,
ზამთარი იყო მცდომარე.
ველით გაზაფხულს, ტიალსა,
ცხარ აიშლება მობარე,
ვაცს გაუქეჩავ მთისაკენ,
მწყემსისა არის მოლალე.
აპრილი გადის, რალაა,
დღენი თითებზე მოვთვალე,
დოლი გავიდა მთვარადა,
ბატკანი გეყავს მოლალე.
დადგა მაისი ლამაზი,
დღეები არის მზიანი.
ავიღეთ გუდა-ნაბადი,
საგძალი, შორი გზიანი.
გავეზღავრენით მთისაკენ,
ბიჭები ხალისიანი.
წინ გვიძღვის ხუთი ათასი,
ცხარი თეთრფანტელიანი,
ბარჯკიდებული ცხენ-ჯორი,
გუდები ყაურმიანი.
ცხარი გავშალეთ წნორზედა,
ველია—კარგი მხრიანი.
კობა წავიდა სიღნაღში,
სიტყვა აქვს ბარაქიანი.
ბრიგადირია ლეკის მთის,
ცხარ სამოცათასიანი.
წავიდა, კიდევ ისაქმებს,
კაცია მართლაც ფხიანი.
ქედში ამბავი მოვიდა:
ცხარს მოუვიდა ზიანი.
კობა არსად სჩანს, უშველეთ,

ვაჟკაცი დოვლათიანი,
 გამოდით, კომუნარებო,
 თქვენს თავზე არის ზიანი,
 ზოვმა დათელა თქვენი ცხერის
 ფარები ბარაქიანი.
 შეიძრა მთელი კომუნა,
 ხალხის რამ ისმის ზრიალი,
 ვინ შეილის ამბავს კითხულობს,
 სად ქალი მორბის კმრიანი.
 გაღმა გავიდენ კაბალში,
 გავლეს გზა ხეცხუვიანი.
 იკითხეს, ბინა იპოვეს,
 მიაღწენ ომახიანნი,
 შემოხვდათ გზაზე მწყემსებო,
 მწუხარი, ხელჯობიანი
 დასხდნენ ბინაში, იამბეს,
 ამბავი ზარალიანი.
 უსმენდნენ, ძმაო, უსმენდნენ,
 მღუმარედ, გულჯავრიანი:
 ახალ სოფელში გავედით,
 ბინა გვაქვს სანდომიანი.
 ცხვარი შევფინეთ დიდ გზაზე,
 ქედილა იყო ცხერიანი.
 დაგვეყურებს ყოველის მხრიდან
 კლდეები, გორა-ტყიანი.
 ჩამობურულა მთის წვერი,
 მრისხანე ხშირ-წარბიანი.
 გეზი გვაქვს ვარყოს მთისაკენ,
 ჯერ შორი გზაა ტიალი.
 ბაგითოც ჩვენ მთას ეკუთვნის,
 საძოვარია რძიანი.
 ნეტავ მშვიდობით გავიდეთ,
 ცხვარს არ შეეძთხვას ზიანი.
 თან სთოვს, საზარლად ათეთრებს,
 თან ისმის ქარის გრიალი.
 ვაცმაც დაჰკარგა ბილიკი,
 დაატრიალა რქიანი.
 შეშინდა კობა, რომ ნახა,
 ახლოვდებოდა ზიანი.

მწყემსებს ურჩია უკან სელა,
კაცია დოვლათიანი:
არ გამაგონოთ თქვენ მადლსა,
თქვენი ცოლშვილის ზრიალი.
თვითონ კი შემოიკალთა
შინელი საქამრიანი.
უცბად ჩამოწვა ზევეები,
ცხვარი დასხლიტა ორადა,
მეორე კავკასიონი
მთას გადააწვა გორადა.
თან მოდის ქარის გრიალი,
ამონაქროლი შორადა,
ბარში ნაკეები ცხვრის ჯოგი
ზოგმა დააწყო გორადა.
ილუპვის ცხვარი, ილუპვის,
ხუთიათასი საშენი,
კომუნის საცხოვრებელი,
ოთხმოცი სულის საშენი.
ორი დღის წვალების შემდეგ,
ცხვარმა ჩატეხა ტყიანი,
ჩავიდა ხეში, მიაწყდა
ორი დღის ნამშევიარი.
კიდევ გამოჩნდა ვარყოზე
ცხვრის ფარა დოვლათიანი,
კიდევ აბოლდა ცეცხლი და
ბინაც დაიდგა მხრიანი.

ა ლ ა ზ ა ნ ს

საბჭოის ხელით გაკეთდა
დიდი ალაზნის არხიო,—
რომ წალმა დაატრიალოს
ჩვენი ცხოვრების ჩარხიო.

აბიბინოს მინდვრები
და გადააკრას ბარხიო,¹
მოსპოს გლოვა და სიმშილი,
რაც არის ჩასამარხიო.

გარშემო შემოუარა
ქაზიყ-კახეთის ველებსა,
წინათ რომ დაბლა ჰკვებავდა
ირმებს, დათეებს და შველებსა.

უხსოვარ დროის მანძილზე
უბრალოდ ხეტილობდი,
ჩუმ-ჩუმად იარებოდი,
იკლაკნებოდი, წვალობდი.
მთლად უსარგებლო იყავი,
არათერს არა გეწყალობდი,
მხოლოდ გვაძლედი ზიანსა,
გვახზობდი, არა გებრალობდი.

აუჩქარებლად მისდიხარ,
ზანტად და ეშმაკურადა,
კაცს როცა ხელში იგდებდი,
ეჩვენებოდი ძმურადა...

ძველი გზა დაგაგდებინეთ,
როგორი ბიჭი ბრძანდები,
სუყველას გავაგებინეთ.

1. ბარხიო—ნოხის მსგავსი ქსოვილი.

დაგქსაქსეთ, დაგაქუცმაცეთ,
ხარჯები გაგალებინეთ,
უსაქმო გზაზე ტარებით
მთლად ხელი აგალებინეთ.

თუმცა ჯერ ხარჯი გავწიეთ,
და შეგიკარით თალები,
რომ გვემსახურო, მოგვირწყო
ზერები, მინდვრები, ბალები.

შეგვმატო ერთი ათადა,
რაც გვინდა გასასალები
და გაქანქუართ იმდენი,
მოგხადოთ ერბო, ნალები.

გ ა ზ ა ფ ხ უ ლ ი

მოდის ტურფა გაზაფხული,
ვარდსა დაკრეფ, იასა
და ბულბული შემოსძახებს
მისებურად ტიასა.

გაუმარჯოს ჩვენ დიდ სტალინს
მტკიცე ფოლადიანსა
და ჩვენ დიდ გმირს ეოროშილოვს
და წითელ არმიასა.

მსოფლიოში ჩვენ ძმებს მუშებს,
მტკიცე კომპარტიასა,
სწორი ხაზის გამტარებელს
ლაერენტი ბერიასა.

ზინაარსი

ზრუმის სიმღერები და ლექსები

გუთნური	83
თოხნაში	3
თოხნური .	5
სამკალი	6
ნამგალს . . .	7
კალოზე და რთველში	8
საფეიქრო	8
ურმული	9
მეტყვეური .	9
	10

საწესო ლექსები და შელოცვები

მზე, მთვარე და ვარსკვლავები .	11
მზე და მთვარე	11
მზე და სიკვდილ-სიცოცხლე	11
მზის საგალობელი . . .	12
ბატონების საგალობელი	12
საწერლის ლოცვა	12
თვალის ლოცვა	13
კალანდა ძველ გურიაში	14
სამგლოვიარო ლექსები .ნ.	16
ქალის სიზმარი	17
დედის მოთქმა .	17

ღირიკული ლექსები

სატრფიალო და სასიმღერო .	17
თაფფარაუნელი კაბუკი . . .	20
ქალაუ, შენმა მერდინმა	20

ისტორიული ლექსები და ლეგენდები

ლექსი ნახტანგ მეფეზე	23
დავით აღმაშენებელი და დარუბანდის კარები	23
დავით აღმაშენებლის ეპიტაფია	24

თამარ-მეფე და ხონაქარი	83-
შუქურ ვარსკვლავი და თამარ—მეფე .	25
თამარ მეფე	25
თამარ მეფის ეპიტაფია	26
ზურაბ ერისთავი	26
ზურაბის გალაშქრება ხევსურეთზე	27
ლალატით დახოცვა ხევსურებისა .	28
ზურაბის ჯავრი	29
ერეკლე ბატონიშვილი	30
პატარა კახი	30
ერეკლე მეფე და რაჯაბა	30
ერეკლე და ფაშა .	31
ერეკლე და აზატხანი.	31

ზღაპრები და თქმულებები

საბრალო დედაბერი	32
წიქარა	32
ამირანი	37
ტარიელი ანუ ხალხური ვეფხისტყაოსანი	52
ავთანდილ გადინადირა .	68
ეთერი	69
გამოცანები, ანდაზები და სიტყვის მასალა. .	78

სოციალიზმის ხანა

თქმულება ლენინზე	86
ორი მზე	87
სიმღერა სტალინზე .	69
სტალინს	90
სტალინს	90
კიროვის ხსენას	91
ამხანაგი ლ. ბერია ხევსურეთში	93
განაზღებულ სოფელზე	94
კომუნის სიმღერა	96
ალაზანს .	89
გაზაფხული	100